

Lató

2022. február
XXXIII. évfolyam
2. szám

A ROMÁNIAI ÍRÓK SZÖVETSÉGE
ÉS A MAROS MEGYEI TANÁCS
SZÉPIRODALMI FOLYÓIRATA

Főszerkesztők:

MARKÓ BÉLA

(1989. december – 2005.)

GÁLFALVI GYÖRGY

(2005. december – 2007.)

KOVÁCS ANDRÁS FERENC

(2008. január – 2019. május)

Főszerkesztő:

Szerkesztők:

VIDA GÁBOR

CODĂU ANNAMÁRIA

DEMÉNY PÉTER

KOVÁCS ANDRÁS FERENC

LÁNG ZSOLT

SZABÓ RÓBERT CSABA

MOLNÁR ROZÁLIA

SZÓCS KATALIN

Tördelőszerkesztő:

Korrektor:

Tipográfia:

BIRTALAN KÖLÖK ZSOLT

IRSAI ZSOLT

TARTALOM

ZALÁN TIBOR:

Pontatlanság; Hogy még nem; NVM (Versek) ■ 5

MÉHES KÁROLY:

Anya, fia, szentlélek (Novella) ■ 7

LACKFI JÁNOS:

Áldás az elsuhanókra; Egy árva troll (Versek) ■ 21

BRASSAI ZSOMBOR:

Boldogok, akik nem látnak (Novella) ■ 25

KESZTHELYI GYÖRGY:

Vándorok; A sonka; Tornycok sorsa; Isten turnusa (Versek) ■ 29

OLÁH ANDRÁS:

kezdet és vég; szabálytalan halál (Versek) ■ 32

HIDAS JUDIT:

Nem várt örökség (Regényrészlet) ■ 34

CHRÉTIEN DE TROYES:

Perceval (Részlet egy lovagregényből; Rajnavölgyi Géza fordítása) ■ 45

BORCSA IMOLA:

Hallstatt-i koponyák (Novella) ■ 47

SZABADOS ATTILA:

Ünnep; Az angyal; Csatorna lesz (Versek) ■ 51

NÓTÁROS LAJOS:

Álomvölgy (Novella) ■ 53

FISCHER BOTOND:

Sárga litánia; Szorongásábécé; Bolygó, delfinek; Black (Versek) ■ 60

MARKÓ BÉLA:

Tiszta ablak; Csomagolópapír (Versek) ■ 68

NEMES NAGY ÁGNES 100

MAKKAI KINGA:

A gyermeki perspektíva érvényesülése Nemes Nagy Ágnes
gyermekköltészetében ■ 71

SZŰCS LÁSZLÓ:

Egy európai lowában (Nemes Nagy Ágnes: *Amerikai napló*) ■ 81

SÉTATÉR

KÓNYA ZOLTÁN:

Az alagút vége (Naplórészletek) ■ 86

FÓRUM

BALÁZS IMRE JÓZSEF:

A harmadik Forrás-nemzedék irodalomtörténeti szerepe ■ 93

TÉKA

BALOG ALEXANDRA:

A szíve önmagán kívül kering, nem elég nagy, hogy bolygó
lehessen (Szercey Szabolcs: *Plüssbolygó*) ■ 102

KLIKKREC

LÁNG ZSOLT – TAMÁS DÉNES:

Tomboló filológia (Anne Carson: *Vörös önéletrajza*) ■ 106

TALÁLT VERS

VICTOR HUGO:

Stella (Nemes Nagy Ágnes fordítása) ■ 109

NÉVJEGY

FISCHER BOTOND ■ 111

WWW.LATO.RO

archívum / szerzők / hírek / Látó Színpad – képek / linkek /
szemle / Látó-repertórium

PONTATLANSÁG

Hogy mikor történt már nem tudta pontosan Akkor-
tájt jelentek meg a magyar művészetben sorra
a magukat gilisztáknak álcázó halálos
sorvadást előidéző férgek Magányos volt
és csak annyit tudott hogy a rózsaszínű flamingók
éjszaka virágzanak mikor súlyos csizmával
áttipor az álmodó tájakon a rettenet

Áttipor koponyán az álombéli rettenet
Súlyos csizmában lépkednek a virágba borult
rózsaszínű flamingók Magányosak voltak csak
annyit tudott mindig éjszaka férges sorvadás
s mindig a magát gilisztának álcázó halál
A magyar művészetben sorra megjelent minden
Hogy mi mikor és miért nem tudhatta pontosan

HOGY MÉG NEM

Nem arra volt büszke hogy még nem tudták megtörni
sem megfélemlíteni hanem hogy még mindig nem
ölték szabdalták szét a kis belezők Elnézte
a sokat emlegetett szellemi műhelyekből
hogyan bugyog elő lustán a takony Mi méltó
érdemesre és mi érdemes a méltóra A
helytállás zavaros dilettáns kategória

Zavaros dilettáns helytállás mi érdemes
a méltóra Mi az érdemes kategóriában
a takony mely lustán előbugyog a szellemi
műhelyekből Elnézte a sokat emlegetett

kis belezők hogyan szabdalják ölik halálra
Nem félemlítette meg hogy még mindig büszke volt
hogy még nem törték meg Hogy már soha Hogy csak takony

NVM

Végső soron valóban mindegy Hozzászólni a
saját sorsához éppúgy jogtalannak érzi mint
országos gondokban megnyilvánulni választó
polgárként Sodródik S ahogy az ország szakadék
felé megállíthatatlanul Aztán zuhanás
sikoly nélkül Mint a néma filmekben Rá se ránts
Hiányod sem okoz zavart az időrulettben

Az időrulettben nem okoz zavart hiányod
Rá se ránts Sikoly nélkül mint a némafilmeken
A zuhanás csak utána Megállíthatatlan
Az ország szakadék felé sodródik Polgárként
választhatsz Megnyilvánulhatsz Országos gondok közt
saját sorsodban is jogtalannak érzed magad
Végső soron valóban mindegy hozzászólász vagy sem

ANYA, FIA, SZENTLÉLEK

Amire a fia megszületett, a férje már túl volt egy kis híján halálos betegségen, ő maga pedig egy kényszerű abortuszon.

Ráadásul a kettő összefüggött. Dr. Édes a kórbonctanon szedett össze valamiféle komisz hullafertőzést, ami főképp a tüdejét támadta meg. Az egyik lebenyének a háromegyedét kellett kivágni, hogy legyen némi esélye a kór ellen. Lilike terhes volt már, de ahogy mondták, nagy szerencsére még nem annyira előrehaladott állapotban, hogy ne lehessen megcsinálni a kűretet. Ebben a helyzetben nem szabad kockáztatni, mondták. A sok-sok orvos. A férje kollégái, főnökei. Továbbá az apósa is, aki a gyógyszeratan professzora volt. Kedves, dörmögő öregúr. Hát jól van, Lilike, mondta dörmögve, annyi gyereketek lesz még, ahányat csak akartok.

De nem ő, gondolta Lilike, amikor már üres hassal feküdt a savanyú kórteremben.

Aztán majdnem úgy lett minden, ahogy a papa jósolta. Dr. Édesen segített a tüdőműtét, Lilike pedig szinte vezényszóra újból teherbe esett.

Fia született egy havas, februári szombaton. Dr. Édes az apjáról akarta elnevezni, mert ez volt a családi hagyomány, hogy az új jövevény mindig a nagyapja nevét kapja, Lilike pedig ragaszkodott a férje nevéhez, így lett a kisbaba is Mihály.

És egyszerűen Mihály. Az anyósa a lelkére kötötte, rögtön a hazaérkezésük után. Semmi Misi, Misike, Miska – csakis Mihály. Az olyan komoly, és amellet persze szép. Arkangyalos.

Mihály, suttogta Lilike végtelen szeretettel, amikor a babát kivette a kiségyből, hogy megszoftassa; Mihály, rebegette, amikor a jóllakott csecsemőt visszatette szunyókálni.

Kéthetes lett Mihály, amikor a bal keze középső ujján, a második és harmadik ujjperc közötti ránc felrepedt, majd a kenőcsözés ellenére hirtelen bepirosodott, és a baba ujjá érzékelhetően megdagadt. Dr. Édes, aki tüdőnyavalyája után jobbnak látta maga mögött hagyni a kórbonctant, és már a gyermekklinikán dolgozott, próbálta megnyugtadni a feleségét. Azt mondta, ilyesmi gyakran előfordul. Meglátja, ahogy jött, úgy el is múlik. Hozott

egy másik fajta, erősebb kenőcsöt, Lilike attól fogva azzal kenegette a picike ujját és környékét.

Azonban a pirosság nem múlt el, viszont a duzzanat nőttön nőtt.

Ekkor már dr. Édes is jobbnak látta összecsomagolni a csecsemőt, és bent, a klinikán egy idősebb, tapasztaltabb kollégájának megmutatni a már lüktetőre dagadt ujját. Az idősebb kollégája hümmögött, nyomkodta a baba ujját. Mihály visított, az idősebb kolléga gondterhelten csóválta a fejét.

A vérvétel és egyéb vizsgálatok egykettőre kiderítették, hogy a Mihály testébe jutott kórokozók súlyos csontvelőgyulladást, osteomielitist idéztek elő.

Lilike agyában ez a szó, hogy osteomielitis, örökre bevésődött.

Közölték a kétségbeesett szülőkkel, hogy fel kell készülni a legrosszabbra. Mihály meg fog halni.

Dr. Édes további kollégákkal konzultált, bent járt a professzornál, akinek gyermekgyógyászat-tankönyvéből tanították ezt a diszciplínát fél Európában, de ő sem tudott mondani semmi biztatót. A tudomány mai állásánál...

Lilike nem akarta elhinni, hogy ez vele megtörténhet. Hogy ez vele történik meg. Bennfentességüknek köszönhetően engedélyt kapott rá, hogy a klinikán maradjon. Ült Mihály rácsos ágyacskája mellett, nézte a lihegő, erőlködő testet. Értette is, nem is, mi zajlik körülötte. Itt van ez a kis lény, a második terhességének jutalma, aki máris készül itt hagyni őt. Mit vétett vajon? Mindez pusztán véletlen, vagy tényleg létezik valamiféle felsőbb hatalom, aki oszt-szoroz, és most úgy döntött, hogy erre a csöppnyi Mihályra nincs szüksége, s a szüleit, de különösképpen őt, Lilikét örök szomorúságba és gyászba taszítja.

A zöld csempés kórterem hol kitágult, hol összeszűkül, mintha megint egy test volnának Mihállyal, de nem úgy, mint a terhessége idején, hanem mindketten egy másvalaki testében kucorogva, aki most szépen elemésztí őket.

A professzor nagypapa, akinek nevét Lilike nem engedte gyermekének adni, utolsó szalmaszálként megszerzett egy olyan antibiotikumot, ami még nem került forgalomba. Tudós kollégája félig-meddig titokban a rendelkezésére bocsátott egy adaggal, amit a fővárosból induló gyorsvonat masinisz-tájának a kezébe nyomtak: vigye, talán ezzel még megmenthetik egy kisember életét.

Megmentették.

A gyógyszer tette-e, avagy mégiscsak a felsőbb hatalom (e téren Lilike anyósa magának tulajdonította a sikert, hiszen oly erősen imádkozott), de a harmadik napon a kiságy fölé hajló arcok feszültsége engedett, sőt, halvány mosoly jelent meg a szigorú szájak szélén.

Lilike nem tudta, milyen lesz majd, ő csak egyet akart, ne legyen itt vége. Azt, hogy mi vár rá, nem sejthette, csak azt, hogy abban a bármilyen jövendő életben ott lesz neki Mihály.

Ennek a bármilyen jövendőnek aztán sok állomása volt, amelyeknek főképp Lilike és Mihály maradtak a főszereplői. Természetesen ott volt dr. Édes is, halálukig a nagyszülők, majd Mihály két öccse, de alapvetően mindig is Lilike és Mihály alkottak párt.

Az új kezdet után csupán annyi vált bizonyossá, hogy Mihály nem hal meg. Nem most hal meg. Bár, amint kimondatott, hogy életben marad, Lilike többé el sem tudta képzelni, még félelem gyanánt sem, hogy a fia meghaljon. Kivilágosodott a kórterem, a függönyön átsütött a tavaszi nap. A kórlapokon maga dr. Édes vezette kódexszerű kézírásával a kezeléseket, az állapotváltozásokról szóló, latin szavakkal teletűzdelt leírásokat.

Az osteomyelitis örökszó maradt, mindennek az alfajaként, de az ómega már messze röppent, megannyi egyéb betűnek engedve át a terepet.

Mihály testének, főképp végtagjainak elváltozásai egykettőre szemmel láthatókká váltak, majd további röntgen- és manuális vizsgálatok nyomán végképp bizonyossá vált, hogy a kórokozó súlyos rongálást végzett a kisbaba combfejeiben és a többi ízületeiben. Azt, hogy esetleg az agyában tett-e kárt, ennyi idős korban képtelenség és felelőtlenség lett volna megmondani.

Lilike nézte, nézte Mihályt, és nem csupán azt érezte, hogy a legszebb baba a világon, de abban is biztos volt, hogy akinek így csillog a szeme, annak nem lehet semmi baj a fejével, talán a lelkével sem.

Lilike a második világháborúba született bele. Katonatiszt apja hosszú hadifogságot szenvedett, őt és bátyját az anyjuk egy isten háta mögötti faluba vitte a nagypapához. Itt telt a gyerekkora, amit aztán úgy emlegetett, évtizedek múltán is, hogy én csak egy butuska, falusi kislány vagyok. Ez korántsem volt igaz, ráadásul kiderült, hogy a hangja egészen különleges. Miután az apja hazatért a Szovjetunióból, valamiféle baráti segítség folytán sikerült beköltözniük a közeli kisvárosba, ahol ugyan nyomorúságos körülmények között, de mégiscsak a civilizáció közelében laktak. Lilike gimnáziumba járhatott, és a hangját is képezhetette. Öreg, még monarchiás polgárlánykákon edződött énektanárnők vették kezelésbe. Különösen az egyik

kardoskodott amellet, hogy Lilike, amint csak teheti, meneküljön el a kisvárosból, és vágjon neki a fővárosnak. A szülei azonban ezt nem támogatták, és még abba is nehezen egyeztek bele, hogy eggyel alább adva az igényeket, Lilike az érettségi után a mindössze ötvenhét kilométerre fekvő nagyvárosba költözzön. Végül is belátók voltak, nem akartak mindenáron lányuk beígért karrierjének kerékkötői lenni. Fiuk, Guszti, Lilike bátyja, akit amúgy is mindenekfelett imádtak, a városkában maradt, hiába, hogy Lilike őt is győzködtte, jöjjön el onnan, mert az iszákos cimborák társaságában csak elkallódik.

A nagyvárosban Lilike előtt valóban kinyílt a világ. Egy újabb idős énektanárnő vette kezelésbe, aki szintén nagy reménységnek nevezte. Lilike főiskolára járt, új emberekkel ismerkedett meg. A családban, akiknél albérletet talált, vele egyidős fiatalok laktak, akikkel egykettőre összebarátkozott. Szerencséje is volt, mert épp akkoriban alakult egy új kamarakórus, ahol Lilike rövid időn belül házi üdvöskévé vált. A megyei újság egy híradás alkalmával egy teljes mondatot szánt a „szép hangú ifjú énekesnő” méltatására.

A falusi kislány mintha rátalált volna a saját útjára, és annál is jobban elboldogult a nem is annyira nagy nagyvárosban, mint valaha is képzelhette.

És akkor egy decemberi előkarácsonyi összejövetelen megismerkedett dr. Édessel. Ha minden már-már gyanúsan jól sikeredett Lilike életében, az udvarlás, a házasság után más fordulatot vett.

Ahogy Mihály cseperedett, minimum két dolog szinte rögtön világossá vált. Az, hogy szellemileg nem sérült, ugyanakkor testi adottságai többszörösen is korlátozottak. Két combfeje teles elpusztulása miatt bicegve járt, jobb karját nem tudta kinyújtani, bal kezén a középső ujjja, ahol az egész betegség elkezdődött, görbe maradt. Az orvosok, és ilyen tényleg szép számmal akadt a család ismeretségi körében, különböző diagnózisokat állítottak fel a lehetséges kifejtetlet illetően. Egyikből sem hiányzott az a tétel, hogy Mihályt időben operálni kell majd, hogy amit lehet, ortopédiai vonalon valamiképp helyre farigcsálják.

Mihály ezekkel az adottságaival együtt is olyan eleven volt, mint a csík. Szakadtalanul a nyomában kellett lenni, arra figyelni, hol kódorog, mit művel éppen. Lilike életében az osteomyelitis súlyával majdnem egyenértékűvé vált az a nap, amikor egy verőfényes délelőtt csöngettek, és a nyitott ajtóban egy idegen férfi állt előtte. Nem egyedül érkezett: Mihály kezét fogta. Két utcával odább, a zsinagóga előtt lett figyelmes a jellegzetes járású legénykére, aki nagy elszántsággal igyekezett valahová. Mivel itt lakik

az utcában, mondta a férfi, rögtön tudta, hogy itt valami nem stimmel. Hogy úgy fejezze ki magát, elkapta Mihályt, és hazahozta.

Lilike kővé dermedve hallgatta az elbeszélést, hosszú percekig képtelen volt felfogni, mi történt. Mihály, az ő fia, aki majdnem meghalt, de nem halt meg, most majdnem elveszett, de nem veszett el. Mi ez az egész? Megint feltolult benne a kérdés, hogyhogy mindez vele esik meg, vajon mivel szolgált rá? Vagy nincs is semmiféle magyarázat, csak a szikár tények. Igen, el volt foglalva a mosással. Igen, valaki nyitva hagyta a kaput. Kulcsra sem zárták, sőt, valószínűleg becsukva sem, hiszen Mihály nem éri fel a hatalmas rézkilincset. Egyszerűen nyitva volt. És Mihály kíváncsi. Kíváncsi a világra, mint mindenre. Mindent kinyit, fogkrémes tubustól kezdve hűtőszekrényig. Felfedez. Pont egy résnyire nyitott kapun ne surrana ki? Hát persze hogy kisurran. Ő, Lilike nem surrant el azonnal, amikor a szülei engedték, hogy menjen? De, ő is ment. Talán nem is elég korán. Mihály nem kérdezett, mert még nem tud kérdezni. Voltaképp majdnem helyesen cselekedett. Inkább örülni kellene, hogy megy. Hogy egyáltalán menni tud. És ki akar bújni a kapu mögül.

Erre gondolt Lilike, mégis potyogtak a könnyei, miközben teregetett, és Mihály a nagy kaland után már békésen szunyókált a rácsos ágyában.

Aztán megszületett Sándor, és újabb pár év múlva Balázs. Lilike két kisebb gyermekét is nagyon szerette, és a tőle telhető odaadással nevelte őket. Ám a kapocs, ami közte és Mihály között alakult ki osteomyelitis fedőnév alatt, mindennél erősebbnek bizonyult.

Mihállyal másképp kellett törődni ugyanis. Eleven volt igazából, és ebben nincs túlzás, rossz kölök, akire ugyan különböző csínyjeinek pillanatában nagyon lehetett haragudni, de ahogy nézett rá nagy barna szemével, rögtön meg is bocsátotta minden gaztettét. Mihály estére elfáradt, és éjszakánként fáj a lába. Lilike úgy aludt, mint a nyulak. Folyton fülelt, és ha a gyerekszobából nyöszörgés hallatszott, néha kiáltozás, már kelt is. Dr. Édes aludt, mint a bunda, nem akarta zavarni ilyesmivel a férjét, aki heti egy-két alkalommal amúgy is ügyelt a klinikán. Lilike ment, át a falatnyi előszobán át a gyerekekhez. Odaült Mihály ágyának szélére, masszírozta a lábát. Közben esetleg dúdolt még, Mihályka, ó, aludj már... Ő maga is félig elszenderedett, csak a keze járt, egyre ernyedtebb ujjai. Ha Mihály felnyögött, kicsit ráerősített, aztán szép lassan elengedte a sovány kis combot, és visszaóvakodott az ágyába. Egy-egy fárasztóbb nap után megesett, hogy háromszor-négyszer is felsírt Mihály, és Lilike mindannyiszor felkelt, oda ment és masszírozott, simogatott.

Dr. Édes, Sándor és Balázs aludtak, csak ők voltak ébren, ők ketten.

Reggel pedig ment Lilike az iskolába tanítani. Szép hangját, amiről valaha a megyei napilap megemlékezett, ott vesztegette el a krétaporban és az órák meg őrsi foglalkozások során.

És még mi egyéb várt rá.

Az ortopéd professzor, aki a professzor unoka Mihályt magától értető-dőn vonta saját hatáskörébe, a gyermek négyéves korában jelentette ki, eljött az idő, hogy műtéti úton próbáljanak javítani a tartásán és a járásán.

Lilike kétségbeesett. Az eszével ugyan felfogta, mindez Mihályért történik, és a sok okos doktor bizonyára csak jót akar. Arra is gondolt, az egészségi aspektuson, a fizikális tényen túl Mihály lelkének sokat számít majd, hogy esetleg kevesebbet csúfolják. Lilike nehezen viselte, hogy nem csupán bámulták őket, még a felnőttek is, de Mihály rendre megkapta a magáét a vele egykorúaktól a játszótéren, a német óvodában, azt vágták a fejéhez, hogy gnóm, béna, torzszülött. Tudta, hogy voltaképp ezzel nem kellene foglalkozni, hiszen a fia se nem gnóm, se nem béna, se nem torzszülött. De hogyan kezdje el magyarázni egy sereg vigyorgó, vadóc gyerekeknek? Mihály mindeközben, mivel ő is úgy tudta, hogy se nem gnóm, se nem béna, se nem torzszülött, csak még nem volt olyan ösztönösen bölcs, mint Lilike, a maga módján próbált elégtételt venni. Verekedett és üvöltözött, de ezekből a csetepatékból győztesként kikerülni kevés esélye volt, mert elgáncsolták, ellökték vagy egyszerűen csak elszaladtak előle, és tíz méter távolságból kiabáltak rá mindenfélét.

Dr. Édesrel is megvitatták ezeket az eseteket. A férje azt mondta, szomorú ez, de nincs mit csinálni, az emberek már csak ilyenek. Dr. Édesnek sem volt egyszerű, persze, Lilike tudta ezt. A saját professzor apja mellett nőtt fel, ahol megtanulhatta, már csak a történelem viszontagságai, a menekülések, nélkülözések miatt is, hogy az élet egyik sarkköve a tűrés, a másik a feladatteljesítés. Emellett még sok egyéb apróság létezik, de azok valójában csak kiegészítések.

Lilike mindig azzal biztatta Mihályt, kissé ahhoz hasonlóan, ahogy Jézus Krisztus sóhajtott fel a kereszten, hogy Mihály, ne foglalkozz velük, bocsáss meg nekik, mert nem tudják, mit csinálnak.

Talán a műtét, a műtétek ezt a bajt is orvosolják, vélte Lilike.

A műtétek miatt Mihály majdnem két teljes évre eltűnt az ortopédiai osztály kórtermeiben. Lilikének furcsa volt a visszatérés. Annak idején, mindössze négy éve, de mintha a világ kezdetekor, közvetlenül az ősbobbanás után történt volna, csak az örületbe hajló szorongást érezte, és mi-

után nem tudott mást tenni, egyre csak azt hajtogatta, nem történhet meg, nem halhat meg, élnie kell. Most semmi sem fenyegette, sőt, félig-meddig jutalomutazással ért fel Mihály kórházba vonulása. Csupa szépet ígértek, csupa jót, aminek már előre örülni lehetett.

De ez a sok szép és jó csak ott, egyedül bent, az ortopédiai osztály bugyraiban valósulhatott meg.

Egy nagy, tízágyas helyiségben hagyta Mihályt. A fal mellett álló rácsos ágyakban gyerekek kucorogtak, lányok, fiúk vegyesen. Ki már műtét után, begipszelve, felpolcolt lábbal, kitámasztott karral, a többiek csak vártak, és nagy szemeket meresztettek az őket körbevevő, megszokhatatlan világra.

Lilikét itt érte a legszörnyűbb megrázkódtatás, ahogy Mihály ordítani kezdett, amikor első ízben kezdett búcsúzkodni tőle. A csecsemő Mihály annak idején csak feküdt, és annak is örülni tudott, ha reszelős légzését hallja. Ráadásul többnyire vele lehetett, legalábbis napközben. Itt most erről szó sem lehetett. Két látogatási nap volt, kedden és szombaton, akkor jöhettek be a szülők öt és hat óra között.

Mihály ordított. Visított. Üvöltött. Könnyben úszó szemmel rázta a kiságy rácsát. Lilike erre nem volt felkészülve. Hiába, hogy a többi síró-rimánkodó gyerek sem volt képes elviselni, hogy apu és anyu elmegy, mindezt tán meg sem hallotta. Csak Mihályt látta a lépésenként távolodó kiságyban, de a hang, a halálosan rémült fia hangja nem csitult, nem halkult. Ott volt a fülében, amikor a linóleumpadlós folyosón majdnem futva távozott, akkor is hallotta, amikor a lift lefelé zörgött vele, és ugyanúgy hallotta az utcán.

Otthon sem szabadult tőle. Sándor és Balázs hangja, gügyögése, bármennyire is igyekezett rájuk koncentrálni, nem tudta teljesen elnyomni Mihály visítását. Éjjel is fel-felrebbent erre a távoli, kórtermi hangra. Menynyivel jobb lett volna, ha Mihály a szomszéd szobában nyüszít fel, és kéri sírós hangon, hogy jöjjön, mert fáj a combja. Felült, félig kitakarózott, jobb lábát már leeresztette a parkettára. De most hirtelen csönd lett. Senki sem hívta. Csak amikor visszafeküdt, és fejét a párnára fektette, akkor kezdett el újból üvöltöteni Mihály.

Ráadásul Mihálynak ügyei voltak a klinikán. A cirkuszok miatt áttették egy háromágyas felnőtt kórterembe. Ott jobban érezte magát, a marcona férfiak megörültek, hogy elszórakoztathatták. Mihály néhány nap múlva úgy káromkodott, hogy bármelyik vajúrnak becsületére vált volna. Sajnos, Mihály ezt az új tudományát a teljes orvosi stáb, és elsősorban a professzor úr irányába is használta. Nem volt vele nagy sikere. Lilike és dr. Édes szégyenkezett, de ugyan mit tudtak volna tenni? A legkacifántosabb eset alkal-

mával Mihály aznap műtött, épp csak éledező, vele beszélgetni emiatt képtelen szobatársát dobálta meg mindennel, ami a keze ügyébe került. A vacsora maradékával, evőeszközzel, játékaival. A szülei megint csak ott álltak lehajtott fejjel a főnővér, az inspekciós orvos előtt. De Lilike közben arra gondolt, akármekkora szégyen is ez, már ami az ő fejükre hull vissza, megérti Mihályt. A fiának igaza van, igaza van abban, hogy valamiképp el kell mondania, mit érez, benne milyen érzések dúlnak. Mindent el akar dobálni magától, ami megkeseríti az életét.

Dr. Édes a maga módján próbálta vigasztalni feleségét. Továbbra is a célra, a racionális okokra helyezve a hangsúlyt. Érvelésének lényege egyet jelentett azzal, hogy ennek meg kell lennie, nem csupán Mihály, hanem mindannyiunk, az egész család érdekében.

Az operációk jól sikerültek.

Előbb a jobb csípő, azután néhány hónap elteltével a bal. Majd valamivel később ugyanebben a sorrendben kiszedték Mihály lábából a rögzítő vasakat és csavarokat. Dr. Édes elmagyarázta, hogy ezek a fémek igazából nem vasak, hanem platinalemezok és csavarok, de Lilikét ez a minőségi ugrás nem hatotta meg túlságosan. Együtt szenvedett Mihállyal, noha érezte, az ő szenvedése kismiska a fiáéhoz képest; ráadásul nem szabad kimutatnia. Legalábbis előtte semmiképpen sem.

Mindig, minden panasz, gyermeki sírás során azzal vigasztalta, meglátja, hogy mennyivel jobb lesz. Majd. Egyszer. Lilike ezt az egyet igyekezett teljesen átvenni dr. Édestől. Elvégre a világon minden, egy gyermek folyamatos operálása csakis azért történik, hogy aztán jobb legyen.

Vagy nem?

Dr. Édes halála után egy évvel Lilike nagyon beteg lett. Ugyanaz a vese-nyavalya jött elő nála is, ami korábban elvitte a nagybátyját, majd az anyját is. Súlyos műtét várt rá: egyik veséjét, ami felmondta a szolgálatot, bizonyosan el kellett távolítani, míg a másikat is megfarigcsálták, abban a reményben, hogy a cisztáktól kipucolva működőképes marad.

Dr. Édes barátai, tisztelői, akik persze mind kollégái voltak, nagyon igyekeztek, hogy Lilikét megfelelően ellássák. Aztán ahogy ilyenkor lenni szokott, pont most ütött be a baj. A sikeresnek mondott műtét éjjelén Lilike belsőjében hirtelen vérzés kezdődött. A főorvost hajnalban ugrasztották, és az épp csak összevarrt sebet újból felnyitva folytathatta a délelőtti műveletet.

Mihály az intenzív osztályon láthatta újra Lilikét. Beöltöztették köpenybe, nejlonpapucsba. Lilike sem nézett ki különbül. Csövek és érzékelők lógtak ki a testéből. Sápadt volt, és csapzott.

Alig motyogva közölte, hogy az anyja is hatvanhét évesen halt meg, ettől félt, és tessék.

Mit tessék, mordult rá Mihály. Ha mindenki akkor halna meg, mint az anyja vagy az apja, szép kis világ lenne.

Nem tehetek róla, így éreztem, suttogta Lilike.

Hülyeség, mondta Mihály, aki negyvenhárom éves korára kizárólag aszerint élte életét, ahogy annak idején Lilikétől hallotta: minden jó lesz. Ebben kell hinni. Aztán, ha jön a baj, majd lehet sopánkodni. De előbb nem. Minek.

Lilike hiába volt tényleg épp hatvanhét éves, amikor beütött a vesebaja, nem halt meg.

Pár nap után visszakerült az osztályra. Mihály minden nap ment hozzá, napjában kétszer is, ha ráért. Olyan szócickekkel szórakozta, hogy Lilikéből is vese-lényi lett, vese-vese mátká, pillangós határba... És Lilike nevetett, nevetve szenvedett, azt mondta, „Jaj, rémes vagy, gyermekem, jobb is, ha elmegy, mert még a nevetésbe halok bele a végén.” Még jó, hogy a végén, tromfolt rá Mihály, egész biztos, a végén halsz meg. De az még odébb van.

Akkorra már csak Mihály lakott a városban, két öccse közül az idősebbik az ország másik csücskébe, a legifjabb külföldre költözött. Ketten maradtak egymásnak Lilikével, és Mihály néha gondolt rá, hogy ez jól van így. Valamiképp kiegyenlítődnek az élet dolgai, mint a közlekedőedények. Egykor Lilike közlekedett hozzá, most ő közlekedik Lilikéhez.

Tény, hogy nem halt meg az anyja ugyanolyan idősen, mint a nagyanyja, de a betegségek és ezek révén a kórházi látogatások egyre szaporodtak. A húgy-, majd a hamarosan jelentkező legúti és szívpanaszok egy-egy alkalommal fura, zavart szellemi állapottal is társultak. Mihály egyik nap úgy lépett be a kardiológiai osztály kórtermébe, hogy Lilikét lekötözve találta, és közben altatásban tartották. A főnővértől és az inspekciós orvostól tudta meg, hogy Lilike egészen váratlanul ideges állapotba került, sikítózni kezdett, hogy megölték a több éve halott férjét és Mihályt, nézzék meg, ott fekszenek kint az erkélyen. Valamelyik ápoló válasza különösen felbőszíthette, mert állapotát meghazudtoló fürgeséggel pattant ki az ágyából, és az első keze ügyébe eső tárggyal, egy gyógytornánál használt, hajlékony műanyag rúddal püfölni kezdte a nővérkét. A tetejébe nyomdafestéket nem tűrő szavakkal illette a szemét gyilkosokat.

Lilike érdekes módon csak módjával szégyenkezett később, amikor már régi tudatához visszatért, és maga is értesült az általa elkövetettekről. De hát ott feküdtetek holtan apáddal, mondta kerek szemmel, és mutogatott az erkély felé, mintha konkrét bizonyítékkal szolgálna.

Aztán hazakerült, és folytatódott az élet, majd be kellett vinni a pulmonológiára, mert nehezen kapkodta a levegőt, ott kicsit beállították, és megint haza lehetett vinni.

Kellett ez nekem?, meredt maga elé Lilike, amikor lezöttyent az otthoni fotelbe. De még inkább neked... Nem lett volna jobb, ha akkor, hatvanhét évesen tényleg elvisz az ördög?

Mihály ilyenkor sem volt hajlandó érzelmes húrok pengetésére. Kellesz is te az ördögnek, jó leszel még itt, például nekem. Ha ugyan nem én vagyok maga az ördög.

Elkacarásztak az efféléken.

Lilike lassacskán mindig összeszedte magát, és megkérdezte Mihályt, mit főzzön neki, valami finomat, amit igazán szeret. Mihály pedig azt felelte a telefonba, hogy gulyáslevest, csigarétest, hagymás húst, rakott káposztát.

Lilike tűrőképessége vitathatatlanul hanyatlott. Panaszkodott és panaszkodott, majd még rátett egy lapáttal, és még inkább panaszkodott.

A telefonba csak ennyit mondott többnyire felütésként arra kérdésre, hogy van: Fájok...

Ez lett a létállapota, és legfeljebb annyit moccant ide vagy oda, hogy kevésbé fájok vagy nagyon fájok. És persze felemlegette azt a bizonyos hatvanhetedik évet is. Minden mennyivel egyszerűbb volna már.

Eközben Lilike, és ez nem csupán mellékkörülmény volt, külsőleg szinte alig öregedett. A haja barna maradt, az arca kerek, voltaképp ráncatlan, és ha jobb passzban érezte magát, húsz évet is letagadhatott volna. Aminek, valamiféle furán tekeredő gondolatsornak köszönhetően, egyáltalán nem örült. Nem örült annak, hogy a külseje egyáltalán nem sugározta azt a sok nyavalyát és tengernyi szenvedést, amit érzett.

Mihálynak és néhanapján hazlátogató két másik fiának minden dicsérő szóra azt felelte, kezeit a hasára téve, mint a kismamák szokták: Nem tudjátok, mi van itt belül...

Lilike sem tudta pontosan, de érzett ezt-azt. Fájásokat, szúrásokat és főképp azt a gomolygó félelmet, hogy mikor jön a következő csapás. Fixa ideái lettek, hogy az egyszerű vizsgálatok, dr. Édes egykori kollégái és tisztelői által baráti hangon intézett vizsgálatok és mosolygós vállveregetések nem

tárhatják fel a bajait. Ultrahangra vágott, CT-re vágyott, majd, mivel nyilván hallotta valahol, mint végső lehetőséget, teljes testszkennerre, mert csak úgy, összefüggéseiben lehet kideríteni, miképp állnak a dolgok.

És mindeközben ügyei voltak, szinte menetrendszerűen. Elcsúszott a plázában a mozgólépcsőn; begyulladt egy foga; elvágta az ujját; kis autója tetejére ráesett egy cserép. Csupa efféle.

Nem hiszitek el, milyen peches vagyok!

Mihály feladata nem pusztán az volt, hogy ezeknek az ügyeknek az adminisztratív oldalát intézze, hanem nem ritkán már az érzéketlen, szinte goromba őrmester bőrébe bújva terelgesse Lilike sötét gondolatait.

Szépen süt a nap? Süt... Tudsz járni a két lábadon? Tudok... Finom ebédet ettünk? Hát, igen, de...

Az ilyen „de”-ket kellett könyörtelenül irtani.

És Mihály ebben könyörtelen volt. A „de”-k, a hatvanhét év és a „Ti nem tudjátok, mi van ott belül” emlegetése szinte állandó rituálévá vált. Cserébe zajlott Lilike abriktolása, hogy ne hagyja el magát, mert ha nem megy, nem mozog, akkor még inkább elnehezedik, még kevésbé bírja majd a járást, és az kinek lesz jó. A frontokra ne is hivatkozzon Lilike. Frontok mindig vannak, jönnek és mennek. Viszont az idő csak megy, nem jön.

Évek teltek így, szép lassú suhanással.

Amikor a februári születésnapok alkalmával Lilike köré gyűlt a család, tényleg kivirágzott. Fiai, menyei, unokái egyenként biztosították afelől, hogy jobban néz ki, mint bárki néni, akit ismernek, legyen szíves, ne ellenkezzen. Ilyenkor kevésbé ellenkezett. Még azt is elnéző mosollyal vette, amikor Mihály a nyolcvanadik születésnapot emlegette, ami, tény és való, már közelebb volt, mint az a bizonyos hatvanhetedik, amikor olyan eltökélten meg akart halni. Azért hozzátette: Na, azzal csak várjunk. Biztos, hogy olyan nagyon akarod, hogy addig éljek, drága gyermekem?

Ha kissé ellágyult, Mihályt így nevezte, esetenként, ha még inkább ellágyult, drága magzatomból lett elsőszülöttjéből. Akiért valaha annyit aggódott, akit annyit ápolt. Néha megkérdezte Mihályt, neki nem fáj-e a lába, bírja-e a strapát, nem kéne vizsgálatokra, tornára, masszázusra járnia. Mihály általában nemmel felelt, bár tanító célzattal azért megemlítette, hogy bizony ő is végez bizonyos gyakorlatokat, és esténként, ha nincs végletesen cudar idő, tesz egy legalább félórás sétát. Lilike ingatta a fejét, majd kibökte: Jó vicc, könnyű annak, aki bírja. De az én csontjaimmal...

És akkor berobbant a koronavírus.

Ami mindent záró- és idézőjelbe tett, egyben felülírt a félelmetességével. Lilike is azt suttogetta: Hallod, erre azért nem számítottam, hogy még egy világjárványt is megérek.

Akár büszkélkedésnek is hathatott. Ha hatvanhét évesen meghal, ebből nagyon kimarad.

Végképp Mihályra maradt minden. Hosszas telefonálások alatt született meg a bevásárlási lista, amit a megfelelő időszámban tudott teljesíteni. Amikor a boltba ért, még legalább három-négy hívás érkezett Lilikétől. Mihálykám, mondta kapkodva, mint aki lekési a pillanatot, olyan kerek szemű tarhonyát hozzá!... Lágy sajtot, de valami rendeset, nem baj, ha drága... Kapszulás mosószer... Valami édes kontyalávalót... Biocitromot...

A túlélés e hétköznapi, némiképp földhözragadt aspektusa, amikor nem ilyen-olyan nyavalyák legyőzése, hanem a kamra feltöltése válik elsődlegessé, Lilikét is megacélozta. Az egészségügyi sóhajok, a panaszok azért nem maradtak el teljesen. Mindezt megfelelően alátámasztandó, Mihálynak rendszeres jelenése volt a patikában, ahol Lilike TAJ-számának birtokában a felhőbe felküldött recepteket kiváltva majdnem akkora szatyrokkal tért meg, mint amikor a szupermarketekben járt.

Lilikét elégtétellel töltötte el a zsákmány hazaérkezése.

Tessék, láthatod... Nem akarod elhinni, hogy milyen rozoga anyád van. Mihály hajthatatlan maradt.

Biztos nem kéne ennyi gyógyszert zabálni, jelentette ki rendre. Akkor már inkább libaszír jól megsózva, lilahagymával.

Lilike évődve kacarászott.

Ugyan a teljes testre kiterjedő CT-ről az adott körülmények között lett, de az orvosságok garmadájaéhoz úgy ragaszkodott, mint az élethez magához.

Anyám, állapította meg Mihály, aki több mint egy évtizeddel korábban szinte vágyta, de legalábbis várta a halálát, most félni kezdett tőle. Mintha a járvány, akármekkora eseménynek számít, voltaképp az egész emberiség számára, méltatlan halál lenne. Itt, a nyolcvanadik év küszöbén nehogy már egy ilyen kéretlen, ki tudja, honnan szalajtott vírus végezzen vele. Vannak Lilikének pompás saját, jól bejártott bajai, amiket ismer, amiket, kis túlzással, szeret, majd az egyikük elvégzi, amit el kell végeznie.

Ám most ez is „majd” lett. Nem, nem most. Hiszen most olyan sok fontos, érdekes történik.

Ettől függetlenül nehéz volt. A bezártság, az egyre aggasztóbb hírek, a halálesetek, a lélegeztetőgéptől, a fulladástól való félelem. Maszkban állni

a lakás ajtajában. Mihály átadta a szatyrokat, kosarakat. Lilike megkérdezte: Mivel tartozom, édes gyermekem? Mihály a kisebb adagoknál csak legyintett, mondván, a cég ajándéka; ha sok cucc volt, mondott egy összeget, ami kevesebb, mint amit ténylegesen fizetett. Lilike nagy méretű tárcájából óvatos ujjakkal húzta elő a bankjegyeket. Közben sóhajtozva fújta a magáét: Hát jól van, ha ennyi, akkor ennyi. Mit lehet tenni, örüljünk, hogy nagyjából kapni mindent, meg aztán, mi másra is költeném, egyáltalán nem sajnálom a pénzt.

Mert lett is pénze Lilikének, bár nem nagyon akarta.

Nagyon nem így akarta.

Ebben a rémes évben lélegeztetőgépre ugyan nem került, a csontjai is alig fájtak jobban, mint korábban, mégis erősen korlátozottá vált a mozgásában. Nem a járvány miatt. Hanem mert nem hosszabbították meg a jogosítványát. A sok nyűgös ez meg az közepette a háziorvosa elzavarta pszichológiai tesztre. Lilike erre nem volt felkészülve. A maszkviselés kibírható, a limitált kijárási ésszerűsége belátható – de egy vizsga, ahol a magafajta öregasszonynak úgy kell teljesítenie, mint egy felvételiző diáknak, már nem fért bele. Lilike saját bevallása szerint összevissza nyomkodta a gombokat, hezitáló és a legegyszerűbb kérdésekre is fals válaszokat adott, aminek csak egy eredménye lehetett: a visszautasítás. Ami számára abban a pillanatban, amikor rádöbrent, hogy ez mit jelent, súlyosabb csapás volt, mint a vírus. Mihály telefonásaikor a „Hogy vagy, mama?” kérdésre hetekig nem az a válasz érkezett, hogy Fájok..., hanem a „Siratom az autót...”

Mert jogosítvány nélkül a kis autónak, amit még dr. Édessel együtt vásároltak, és hűségesen szolgált Lilikét mostanáig, nem volt értelme. Az egyik szomszéd veje vette meg. Legalább elviszi jó messzire, törölgette a könnyeit Lilike, nem látom itt az utcán állni...

Végképp Mihályra maradt minden fuvarozás, intézkedés, a hébe-hóba esedékes kórházi vizsgálatok menetei.

„Nagyon szégyellem magam”, mondta Lilike egy-egy ilyen alkalommal, de Mihály rögvest letorkolta.

Sétálni voltál kint? Nem? Na, azért szégyelld magad! A mobilt feltöltöttesd? Azt sem? Szégyelld magad!

Karácsony előtt ugyanúgy álltak egymással szemben az ajtóban, mint az utóbbi hónapokban oly sokszor.

„Azért majd valami apróságot mégiscsak...”, motyogta Lilike.

„Nem kell semmi. Én se fogok adni semmit”, jelentette ki Mihály.

„Nekem úgyis te vagy a legnagyobb ajándék”, mosolyogta szégyenlősen Lilike. „Mivé lennék nélküled...”

„És én? Sehol sem volnék nélküled”, szögezte le Mihály, és jelezvén, hogy indulnia kell, az orra fölé húzta a maszkot.

Szentestén csak telefonáltak.

„Aztán ha vége van ennek az egész rémségnek, elvihetnél Nyíregyházára”, mondta hirtelen Lilike. „Valamikor a tavasszal.”

Mihály alig akart hinni a fülének. Lilike ott született, mert katona nagypapa épp ezen a helyen állomásozott a háború alatt. Aztán amikor a kisbaba Lilike fél éves lett, továbbvonultak. Azóta sem látta a szülővárosát. Mihály akárhányszor felvetette, kerekedjenek fel, nézzék meg, miféle helynek a nevét írja oly hosszan születési helyeként kis híján nyolcvan éve, mindig merev elutasításban részesült. Egy ideje nem forszírozta már.

Aztán hogyhogy?

„Ha már máshová úgysem lehet menni”, magyarázta Lilike. „Így lesz kerek. Nem nagy dolog, de legalább annyit tudok majd, honnan. És hogy hová. Ez jutott eszembe a karácsonyfa tövében üldögélve. Bolond egy anyád van, ugye, édes magzatom?”

2020. 12. 28., 16.07.

ÁLDÁS AZ ELSUHANÓKRA

Megáldani az elsuhanókat, lehajtott ablakon kitekintve azt, aki meghajol a természet ereje előtt, és a gazt kapkodja ki a földből, jókívánságok szenteltvizét spriccelni a fociedzésen vezényszóra forgolódoó fiúkra, kik most tanulnak meg ölni vagy együttműködni, mozgás örömeiben létezni vagy eredményre görcsösen ráfeszülni, rivalizálni. Tömjénné áldani a dohányfüstöt, mellyel a kocsmá előtt állók hódolnak áhítatosan az alkohol istenének, áldást kívánni a volánnál mobilozóra, baleset nélkül érjen haza, kapcsolatai izzanak fel, mint túlhevült elektromos vezeték, elevenítő vágyai teljenek be, önromboló, mást romboló kívánságai célra szegzett fegyverét ejtse ki kezéből, jöjjön kéz, amely segít a terhet vinni a cipekedőnek, sör, konzerv, káposztafej himbálózik a szatyorban, dobol a hőség kalapácsa a fejben.

Megáldani az elsuhanókat, az út menti árok fűvét kaszával beretváló, szájsarokba csipentett staubtól hunyorgó, napfeketítette arcú, borostás közmunkást, ki kazalba gyűjti jószágnak a zöldet, ki zacskóba gyűjti a szemetet, melyet mi, autósok hintünk el kétes áldás gyanánt jártunkban-keltünkben, gondolva, köd előttünk, köd utánunk, gondolják, az árokpart senkié, ezért a miénk sem, az árokpart mindenkié, ezért a miénk is, otthagyjuk DNS-ünket elszórt palack száján, harapott uzsonnán, megáldani szemétszedőket, megáldani szemetelőket, kérni, a távolsági buszmegállóban félszegen, pisai ferdetoronnyként várakozó mamikát ne sújtsa járatkimaradás, legyen maszk nála, védettségi igazolvány, gondosan összekészített retiküljéből ne hiányozzék a csekk, melyet feladni a városba megy, ne kelljen dadognia, hát nem elfelejtettem, Uramisten, mi lesz velem.

Megáldani az elsuhanókat, kérni, a lejtőn felfelé kínlódó biciklisnek pedálját tapossa láthatatlan láb, induljon meg vele az aszfalt futószalagja, javítson a megdönthetetlen időeredményen, ölthessen rózsaszínű vagy sárga

trikót, melytől átváltozik a test is ógörög szoborrá, érje utol, s hagyja
maga mögött a hajsolt tökéletességet, legyen test és lélek, akinek
bőrét árnyak cakkozzák, karcsú menetszél simítja, villámló napsütés
öleli,
megáldani az út mentén fel-alá riszáló lányokat, kiknek szexisre
csicsázott,
sárga, rózsaszínű mezekbe öltöztetett teste se saját tulajdona,
agyukat, érzékeléseiket kimarta a szégyen, az erőszak,
a megnevezhetetlen
perverzió, mely minden résen keresztül elárasztja őket, mely horzsolja,
szabdálja, metéli minden szervüket, felzabálja lelküket, miközben
hároméves kislányuk ott táncikál a bokor túloldalán lenge kis ruhában,
nincs kire hagyni, látja legalább az életet, az alagút végén felvillanó
pénzt, a stricik rettegését, mert nemcsak az ő késük éles, hanem a
konkurenciáé is, mindig vannak elintézetlen ügyek, áldás a stricikre,
kegyelem csókja forrjon tetovált alkarjukra, ríjanak, mint kisgyerek,
miközben nézik, a megfordított hógömbben időtlen idők óta mint
havazik,
megújuló, fáradhatatlan, visszafordíthatatlan tisztulással mint havazik.

EGY ÁRVA TROLL

Egy árva troll milyen megindító!
Estére otthonába tér
a szűk megélhetésért végiggürcölt,
gyűlölt munkanap után,
melynek során elátkozta undok
főnökét, s egyenként a főnök
összes felmenőjét,
dédanyját és ükapját,
és azt kívánta, bárcsak válogatott
kínzások közepette múlna ki
minden munkatársa,
kik minden lépten-nyomon

(ezt tudja pontosan,
hátral is van szeme),
összesúgnak mögötte, röhögik,
tartják utolsó, lúzer senkinek.
S a pihenés édes nyugalma helyett
még akkor támadja le,
s cincálja szét idegszálait
felesége, ez a rettenetes szipirtyó,
kinek a szája be nem áll,
panaszai és szemrehányásai pedig
áradatként plafonig töltik fel
a szobákat, hol levegő híján
csak megfulladni lehet.
S közben az átokrossz két kölök
iszonyú zörejek közepette egymást öli,
cseppet megszeppennek, ha rájuk üvölt
valaki, de kisvártatva ugyanolyan
elviselhetetlen hangerőn és kéjjel
folytatják a vad bandaháborút.
A troll fejében lassan tetőzik a lárma,
s amikor koponyatérfogata megtelik,
legszívesebben öngyilkos merénylőként
robbantaná fel magát,
de nincs kéznél robbanószer,
így hát bevágja szobája vagy a konyha
ajtáját, s magára maradva rávetődik
mobiljára, gépére vagy tabletére.
És felkeresi pár kedvenc oldalát,
legjobb a politika,
de az összeesküvés-elmélet sem smafu,
végső soron megteszi bármi,
kutyás chat, költészet, kismamablog,
csak kiokádhassa végre a lángot,
mely szüntelen emészti legbelül.
És bőszen védi mások ellenében
a hazát vagy épp Európát,
szóban leöldös minden árulót,
aki nem elég nemzeti vagy nem elég toleráns,

lasú tűzön pirítja őket, heréli,
anyjuk mesterségét vastagon emlegeti,
felmegy a profilokra, gúnyt űz
puhány testekből, gusztustalan arcokból,
helyesírás alapján leparasztoz,
hergel, akasztat, tombol és fröcsög.
Ilyenkor, bár magamagát nem látja,
átszelleml, megtelik étellel,
szemei csillognak, ajka piroslik,
hisz izgalomban megnyalta imént,
lám, valósággal megszépül a troll,
és úgy néz ki, mint egy átlagos ember,
ki élvezi, amit tesz éppen,
ki élvezi életét.
Pár óra múltán végül kiadja mérgét,
hamuszín arccal, plötytyedt gerinccel,
slattyogó papuccsal ballag aludni,
hisz holnap várja egy a maihoz
mindenben hasonló munkanap.
(És persze az árva troll lehet nő,
lehet gyerek, lehet idős, lehet fizetett,
még az is lehet, hogy rendben az élete,
csak muszáj néha eresztenie a fáradt gőzt...
Ki tudja, ki rejtőzik pontosan
egy-egy kamuprofil vakablaka mögött.)

BOLDOGOK, AKIK NEM LÁTNAK

– Csak ennyit, hogy jééé... – válaszolta Szende gyermekded pírral.

Az indulatszavaknak semmi közük az akkurátusan kidolgozott nyelvi kódokhoz. Igazából nem is szavak – hangkapcsolók a nyelv előtti léthez. Az ösztönléthez. A megfogalmazás nélkülihez. A Szentírás ugyan nem említi, de amikor kezdetben még Isten sem beszélt, csak rácsodálkozott a tohuva-bohu-ra, és mielőtt mondta volna értelmesen megfogalmazva, „legyen”, ez a hangzat bűgött fel a káoszban, a „vagyok, aki vagyok” előtti regiszterben: jééé... – Ősz felé tartó nyári reggelen gomolygó köd víztükör felett. Sejlik a sás, csobban naptáncát méltóságteljes nyugalommal lejtő ponty, sügér és harcsa. Rézsút vonásokkal erezett ösvényt húz apró csillámokkal teleszórt, feszített víztükörön a sikló. Szeretkeznek az elemek – a víz, a föld és az ég szűz násza ez. A csodálatos káosz. A jééé Isten csecsemőkori hangja. A jaj sokkal később hangzott el, de akkor már nem káosz volt.

Szende hosszan, elmélyülten nézte a fotót. Majd megfordította, mint a kiürült malacperselyt. Vagy a kirámolt nagy fiókot, azzal a révült reménnyel, hogy talán egy hajszálrepedésből előkerül. Mert ott kell lennie. Agfa – olvasta a fénykép fonákján, és szavai lassan visszatértek.

Gyerekkorában kevés vallásos élményben volt része. Átkosnak nevezték azt a korszakot. Apa részlegvezető volt a kesztyűgyárban, nem volt komilfó hittanra járatni a gyereket. Anyával esténként „én istenem, jó istenem” mantráztak, s volt ebben valami ijesztő. Beszéltek valakihez szenttelen egyszerűséggel – gregoriánosan –, a ráfelelő hangok ódon, sötét szentélyből kihűlve tértek vissza. Úgy tűnt, valamiféle hatalmas istenség álmára vigyáznak. Apa miatt is lábujjhegyen kellett járni a lakásban, a hosszú és nehéz műszak, majd a sarki köpködőben felhajtott néhány korsó sör után pihenni járt haza. Anya mindig otthon volt, és apa pihenését előkészíteni hivatottan tüsténkedett a konyhában. Gőz és aromák. – Jééé, mit főztél?! – Anya, ujját ajkához tartva, intette, hogy apa pihen, de azért egy kis tányérba megelőlegezett a vacsorából egy kanálnyi párolgó tarhonyát paprikás szafttal áztatva. Ez volt az ellenpontosított boldogság maga. És anya mosolygott, gregoriánosan.

Maga sem tudja, hol találkozott ezzel a mondattal: ahol ketten vagy hárman összegyűlnek az én nevemben, jelen vagyok én is. Egy falvédőn, talán. De merő képtelenségnek tartotta, hogy ábrázat és testsúly nélkül bárki is létezhet. A létezést anyag nélkül elképzelni falvédős sarlatánság. Főleg Szendének. Teste egyre csak gyarapodott, és ez a falvédős izé mondat teljes képtelenséggé torzult, a lét egyre testsúlyosabb bizonyosság lett. Verseket sosem olvasott, az elvont dolgok egyáltalán nem érdeklik. Csak a zene. A fuvolamuzsika. A csillámló fémpálcából előcsalható pasztellhangok. A fuvola a bársonyba csomagolt hangok orgánuma. Hangzása sziporkázó gyémánt, tafttal bélelt szelencében. Ennek a hangnak erotikus tapintása van. Mindmostanáig ez az egyetlen élménye a létezés vélhető transzcendens dimenziójáról. A fuvolahang, melynek egyetlen fizikai paramétere a rezgésszám, egyébként színe, tapintása és illata van.

Felnézett, cinkosan rákacsintott a fotósra, aki ettől kissé zavarba jött. Ez egy fontos munka, ugyanis. Merthogy Szende is fontos az életében. Legkisebb fia – sorban a kilencedik – fuvolázik, Szende tanítványa. A srác éppen bécsi mesterkurzusról tért haza Szende esküvőjére. Ezer fotót kattintott, napokig tüzetesen válogatta és retusálta. Szende, tündér – így él benne. A szaftos tarhonya miatt fényképre nehezen projektálható tündér. Innen a szorongás. És tessék, Szende a fotók fonákját is vizsgálja, valami nagyon nincs rendben. Izzad.

– Jééé... – szaladt ki Szende száján, és vélte, hogy nem érez semmit. Ez volt a kedvenc érzése. Tudatmódosulás.

– Feltámadtam? – kérdezte félhangosan, és ez már nem a jééé...

Nagyi temetése villant be, ahol a pap lázasan hadoválva arról értekezett, hogy majdan akkor dicsőséges testben támadunk fel. Abszurd, de lehet róla fantáziálni. Ezért volt hosszú a szertartás is, bölcseletileg hosszabb, mint nagyi egész nyolcvanhat éve. Amúgy nagyit, illetve senkit sem tudott dicsőséges testben elképzelni. De most valami különös történt. Kedvenc tanítványának papája igazán remek fotós! Tétován szemlézi a kollekciót, agyában erős lüktetés jelzi, hogy valami izgalmas fordulat történt, végre. Talán, feltámadt. Dicsőséges testben. Nincs emésztőcsatornája, bele, gyomra, berepedő végbele, és nincsenek zsírraktározó szövetei sem. Dicsőséges test. Ez a pasas zseniális.

– Szegény anya... – részvétellel gondolt arra, hogy csecsemőként véresre gyötörte mellbimbóit.

Anya tényleg sokat szenvedett attól, hogy Szende mohón nyelte, egyre izmosodó állkapcsával fejte, harapta belőle a tejet. Hamar el is apadt, az

ember teste nem dicsőséges. A töviskorona Jézuson is vérző sebeket ejtett. Fájdalom szab határt az anyatejnek is, és minden gyönyörnek. Apa erről sokkal többet tud. A rendszerváltás utáni években a kesztyűgyár becsődölt, felszámolódott. Elszegődött masszörnek. Micsoda váltás a bőrkesztyűről az emberi bőr alatt feszülő, gyulladt, görcsölő ízületekre, izmokra, csontokra. Most már nyugdíjas, de még mindig visszahívják. Áldott kezei vannak, mondják. Pedig neki is fáj mindene a sok gyúrástól. De azért megy... Talán mert szereti a gyúrható, dögönyözhető, tenyere alatt forrósodó nem dicsőséges testet. Vajon mit fog szólni ezekhez a képekhez?

– Ha meglát így feltámadottan és dicsőségesen, na, mit fog mondani? – és elmosolyodott.

Apa igazán átszellemült fazon. Nagyon is vicces... Egyszer parázs vita folyt arról, hogy átköltöztetik-e az új lakás tornácoszlopához a sok nemzedéke költözéssel vándorló klematiszt, és apát a vita heve ébresztette délutáni szunyokálásából. Belépett a szobába, megállt a sok dühös ember között. Egy ideig álmosan figyelt, majd rákérdezett: mondjátok csak, kik azok a Klematiszék? Némi döbbszent csend után kitört a nevetés. És apa csak mosolygott, bár sosem mondta, hogy jééé... Inkább azt, hogy jaaa... De ez nem igazi indulatszó, amolyan indogermán eredetű jövevény. Ja... – Nem-nem, nem a „jaj”! Az más. A diszkuszserves és szponderózis kliensek nyögik, nem dicsőséges testben. Apa ja-zik. Nem nyelv előtti, hanem utáni kétbetűs változata a magyar „igen”-nek. Vannak, akik képesek ilyen röviden tudomásul venni mindent.

– Ezért szeretem apát – nyugtázta Szende, és már nagyon várta, hogy megmutassa végre dicsőséges testét, amit nem kell masszírozni. És arra gondolt, hogy ezúttal talán majd apa is végre azt mondja: jééé...

– De jó ez a fotó! – Áron annyira természetesen hozza formáját, bele-vigyorog a kamerába.

Jó ez a fotós, nagyon jó – boldog Áront mutat. Létezik az a férfi, akit boldoggá tud tenni. Merthogy ez a lényeg: boldogtatva boldog lenni. A hang, mely megtalálja az öblös üreget, megtelik zengéssel, és visszatér. Ettől a képzavaros metaforától elpirult, túlspilázta. Nyelvi kényszer minden spontán érzést aládúcolni. Nyelv előtti káoszban, ez csak ennyi: jééé...

Szende rágyújt, majd váratlanul megszólal.

– Különöset álmodtam... – és a lagzi másnapján nagyon mélyet szív a cigiből. – Jött a fotós, hozta a képeket. Nézem, és azt látom, hogy mind-egyikről hiányzom. Értitek? Csak úgy... nem vagyok rajta. Áron meg a ta-

núk meg mindenki ott van – ti is ott vagytok, csak én hiányzom. Mind-egyikről.

Szende mosolyog. Hatalmas füstfelhőbe burkolózik kócos szőke feje. A réteges zsírpárnák övezte mély üregben azúr szemtükör csillámlik. Pufók arcán apályosan hullámzik a révülő mosoly. Összenő a babzsákkal.

– És mit éreztél?

– Semmit. Csak annyit, hogy jééé..., nem vagyok a fotókon. Egyiken sem. Hiányzom, vagy miért.

– És ez rossz? Vagy milyen?

Szende mosolyog, dús mellei kivillannak a feszülő hálóköntös alól. Szív még egy jó mélyet a cigiből.

– Semmilyen. Csak annyi, hogy jééé...

VÁNDOROK

Hajón jönnek, vonaton, gyalog,
mintha fűzöld volna minden kikötő,
mennydörgésben az üzenet,
romlott életek savanykás íze,
újonnan csomagolt penészes dilemmák
világ végén, tölgyfaasztal sarkán.

Kalapot emel a fényben mindahány,
felszeleteli mindennapjait,
két szelet kenyér közé préseli
elődök, utódok altatódalát,
ó, Manhattan sárga konflisai,
rozsdás tűzlépcső vezet Hádeszig.

A SONKA

Eredendő bűn nyomja a sonkát,
bűnös a prágai, a schwarzwaldi,
a toszkánai fehérsonka,
és bűnösök a csülkők,
bűnösök a bokák,
bűnösök mind, mert egytől egyig
a kan és a koca
üzekedésének származékai.
Bűnös az abesszin oldalas,
a császárhús, a hasaszalonna,
a spanyol jamón serrano, jamón ibérico,
és bizony a brazil sódarok sem szeplőtelenek,
aztán meg bűnösök a webáruházak
az elhízott gasztroangyalok,
az antisonkák, az injekciózottak.

Henteskirály szemében mindenki bűnös,
aki nem a teremtés kegyzereként,
rozoga füstölőben csüngve
vigyázza kitermelt súlyfeleslegét.

TORNYOK SORSA

Ha megrajzoltad a bádogtornyokat,
alájuk néhány Istent, egeret,
és kivártad, míg mindenek felett
arcod a hófehér csonton megfogant,

ha megtanultad félni a holnapot,
húsod és véred kérkedéseit,
kirakós játékát, ha ott, vagy itt
rendre nyert, veszített, adott és kapott

az ember, ha búzát, majd követ vetett,
aszálykor fásultan megadta magát,
nem arathatott érett tündérmesét,

keselyűk serege követi repedt
lábnyomát a vadcsapáson, odaát
őrült hold hinti árnyait szanaszét.

ISTEN TURNUSA

Szürcsölni lehet a pénteket,
gonosz évszak nincs, a holló tudja,
zsákmánya penészes kenyér,
kopog rajta az ősz csillámpora.
Az udvar hatalmas előcsarnok,

Isten csak figyeli a kamerát,
vörös a haja, göndör,
időnként ásít egyet,
tenyerén hűti csendesebbre
az ágáló, nyüzsgő tömeget,
felszürcsöli, mint ötórai teát
a bőszen fortyogó élővilágot.
Böffent rá, aztán beszáll a liftbe,
kilép, ha unalma sajogni kezd,
mehúzza magát egy hideg
felhőtakaró alatt.
Sötétedéskor nekigyürkőzik,
újra életre kelti a kivágott erdőt,
az elejtett vadakat,
a meg nem született kisdedeket,
reggelig zuhognak az óriáscsillagok.

KEZDET ÉS VÉG

mutakozni jártunk csak oda
átfesteni a torzóban maradt színeket
az összeakadt nyelv s a háborgó ideg
lettek az örökös díszletek
kutyák szűköltek a kerítés mögött
ahonnan Isten még időben megszökött
az akarat azóta átcsúszott áldozatba
s nincs többé jelen idő
csak fájdalom és félelem
átélni Isten egyetlen villanást
enged csupán
a halál előtti utolsó fényeket
azt mondtad az a perc
a leghosszabb mind között
években méri az emlékezet
mégis megszökik
retinád megvakul elnyel a gépezet
örök szomjúságban tart
s már nem mondhatsz ítéletet
hisz folyton összetéveszted a véggel
a kezdetet

SZABÁLYTALAN HALÁL

húszéves lehetett – nyurga cigányfiú –
két metszőfoga hiányzott
részegen verekedett
a katonai járőrrel a pályaudvaron
hétvégi eltávra indult
a barátnőjéhez de a VÁP
nem engedte felszállni a vonatra

szabálytalan sapkaviselet
elmaradt tisztelgés engedetlenség
magas fokú alkoholos befolyásoltság
ez állt a jegyzőkönyvben
ami a járőr intézkedését alátámasztotta
a szomszéd ágyon feküdt
folyton egy fényképet bámult
virágzó almafa ágai közt kikapaszzkodó
mosolygós lányarcot
az ajtó előtt miatta ücsörgött az ór
bilincsbe verve vitték a tárgyalásra
gyorsított eljárásban ítéleztek
este kaptuk a hírt
kiugrott az emeletről
„pedig csak félévet kapott” –
értetlenkedett az ápoló
aki az új beteg számára
friss ágyneműt hozott

Hidas Judit

NEM VÁRT ÖRÖKSÉG

REGÉNYRÉSZLET

Május végén, egy vasárnap délután apámat a hálósobában fekvé találtam. Csukva volt a szeme. Néztem a takaró alatt kirajzolódó hosszú, vékony testet, amelynek feloldódott a kontúrja a körülötte lévő anyagokban. Szinte elnyelte a matrac. Olyan volt, mintha már félig a föld alatt volna.

– Ma egyáltalán nem tudott felkelni. Egész éjszaka kiabált a fájdalomtól – mondta Olga.

Apának ekkor már naponta hullámzott az állapota.

Amikor felébredt, Olga kivette alóla a piszkos pelenkát.

– Nem lesz semmi gond – súgtam neki, és kicseréltem a fején a borogatást.

Zihálva vette a levegőt, a tekintete riadt volt, minden mozdulatomat követte. Néha felsóhajtott, majd nyelt egyet, próbálta visszatartani a könnyeit. Gyakran sírt, amióta beteg lett.

Olga betett a hóna alá egy hőmérőt. Ismét lázas volt.

– Nagyon sötét a vizelete – mutattam arra a kevés sárga lére, ami a zacskóban volt.

Olga megvizsgálta a katétert.

– Valami nem stimmel – mondta, és kétségbeesetten rám nézett. – Hétevége van, mit csináljak?

Elővettem a telefonom.

– Kit hívsz? – kérdezte.

– Van egy orvos barátom, talán tud segíteni.

Kicsöngött, de az orvos nem vette fel.

– Hívjuk fel a körzeti orvost – javasoltam ekkor.

– Nem lehet ilyenkor zavarni.

– Ne viccelj!

Olga nagy nehezen odaadta a doktornő mobilszámát, amit eddig féltékenyen őrzött előlem. A körzeti orvos felvette, és azt mondta, néhány óra múlva kiküld egy ápolót.

– Az még rengeteg idő – mondta Olga aggódva, és tárcsázta az urológiát, ahol apám hólyagproblémáit kezelték.

Az orvosa ugyan nem volt bent, de a helyettese azt javasolta, hozzuk be apámat.

– Minek rángatni, ha kijön az ápoló? A körzeti orvos szerint csak a katéterrel van a gond – jegyeztem meg.

De Olga már tárcsázta a mentősöket, aztán fontoskodva jött-ment, öszszepakolt pár holmit. A mentő félóra múlva érkezett meg, az ápolók gyakorlott mozdulatokkal emelték át apát egy hordágyra, és már siettek is kifelé.

– Jössz velünk? – kérdezte Olga a kulccsal a kezében.

Keletlenül felálltam a fotelból, és elindultam kifelé.

– Nem értem, miért kellett ez. Már így is nagyon gyenge – morogtam.

– Én a legjobbat szeretném neki.

– Mert én nem?

– Ne most vitatkozzunk ezen – mondta, és elsietett.

*

– Megőrülök ettől a nőtől. Mindenben diktálni akar – panaszkodtam anyámnak, miután apámat hazaszállították a kórházból, ahol végül kiderült, csak a katétercsövet kellett a helyére tenni.

Apa a kórházban elkezdett félrebeszélni, és napokig nem voltak tiszta pillanatai.

– Mondtam neked, hogy vigyázz azzal a nővel – jegyezte meg anyám.

Letette a kezében lévő vizes zoknikat, és komolyan rám nézett.

– Arról beszéltél már apáddal?

Elkaptam róla a szemem.

– Ezt neki kell felhozni...

– Az a te jogos jussod.

– Tíz éve együtt élnek.

– Én pedig húsz évig voltam a felesége, és a váláskor aljasul elbánt velem. Ráadásul te magad mondtad, hogy szakítani akartak, mielőtt apád beteg lett.

– Rendben, beszélek majd vele – ígértem neki.

De anyámnak nem volt ennyi elég. Azzal riogatott, hogy apám át fog verni, és a hátam mögött összefognak Olgával, hogy kisémmizzenek. Azt hajtogatta, hogy naiv vagyok, ha azt hiszem, bárki meg fogja hálálni a jószágomat. Aztán hosszas litániába kezdett arról, hogy az én generációm mennyire elkorcsosult, és nem csoda, hogy itt tart ez az ország, mert a magamfajta elpuhult értelmiségi képtelen bármiben határozott álláspontot képviselni.

– Akkor küzdjek én azért, hogy Olga legyen kisémmizve?
– Ne forgasd ki a szavaimat! – mondta sértetten.
Becsattogott a papucsában a fürdőszobába. Kapkodva válogatni kezdte a szennyest. Utánamentem, megálltam a fürdőszobaajtóban.
– Nem hagyjuk inkább abba...? – kérdeztem megtörten.
De ő rendületlenül dobálta ki a szennyest a kosárból.
– Apa, apa, apa! Folyton csak ezt hallgatom. Sosem vagy itthon, nem tudok rólad semmit – hadarta.
A földhöz vágta a kezében lévő ruhákat.
– Miért nem veszed már észre, hogy apád ma is ugyanaz a szar alak, mint régen?
Az arca vörös lett a gyűlöletből. A szeme kidülledt, nyál fröccsent a szájából. Olyan volt, mint egy mesebeli boszorka.

*

Néhány napi gondolkodás után mégis rászántam magam, hogy beszéljek apával. Június eleje volt, az állapota folyamatosan romlott, már morfi-umtartalmú gyógyszert is kapott.

– Gyere csak, úgymint akartam beszélni veled – mondta, mikor felhívtam. Először megkönnyebbültem, de aztán aggódni kezdtem, vajon ő mit szeretne tőlem. Mi van, ha épp most készül bejelenteni, hogy mindent Olgára hagy, amiért rossz gyerek voltam, és éveken át felé se néztem?

Másnap délután eljöttem az iskolából, buszra szálltam, és húsz perc múlva ott álltam a háza előtt. Olga nyitott ajtót. Táskás volt a szeme, mély barázdák szántották az arcát. Most még önmagához képest is rosszul nézett ki. Beléptem a lakásba, apám az elektromos fotelban ült. A lábán ott pihent a macska.

Kikandikált a lábszára a pizsamából, amelyen a bőr már csak hárttyavékony réteget képezett. A testéhez képest aránytalanul nagy és puffadt volt a feje, a hasa akkora, mint egy terhes kismamáé. Sűrű, fekete szakáll, amelyre régebben férfiassága legékesebb jeleként tekintett, ősz volt és kopott.

– Ma sikerült kiülnöm – mosolygott rám halványan.

Csontos kezével az ölében lévő macskát simogatta. Leültem mellé.

Olga teát töltött mindhármunknak. Szürcsöltem a forró italt, és vártam, hogy Olga magunkra hagyjon. De nem ment ki a szobából.

– Miről akartál beszélni? – fordult hozzám apa.

– Előbb mondd te nyugodtan – vágtam rá elpirulva.

Kortyolt egyet a teából.

– Lassan beszélünk kellene egy-két dologról – közölte, és megkérte Olgát, hogy ő is üljön le mellénk.

Apa hangja fátyolos és rekedt volt. Lélegzetvisszafojtva hallgattam. Azt mondta, sokat gondolkodott, hogyan kellene a dolgokat igazságosan elrendezni. Elsőként azt kérte, hogy Olga még használhassa a lakást.

– A nyaraló a tiéd lenne, Eszter, három év múlva a lakás is. A pénz kétharmadát Olga kapná, a többit te, de a lakás nagyon sokat ér – nézett rám.

– Rendben.

Előhúzott egy kulcsot az inge alól, amely a nyakában lógott.

– Tudod, hova való, ugye? – kérdezte.

Felálltam, és a konyhából nyíló kicsi kamrába mentem. A széfet utoljára gyerekkoromban nyitottam ki, amikor még itt laktam vele. Akkoriban a nappaliban lévő csillárról kellett a kulcsot levenni. A kamrában elhúztam a széfet takaró kosarat, a kulcsot beillesztettem a zárba, kétszer elfordítottam. Olyan ismerős volt a mozdulat, mintha tegnap csináltam volna utoljára. Kivettem az ékszereket, a papírokat és azt a négy vastag köteg bankjegyet, amit odabenn találtam.

Apa elzavarta a macskát az öléből, amikor visszaértem. Már nem bírta tartani. Letettem a pénzt és a széfben lévő holmikat a mellette álló kisasztalra. Az egyik karjára támaszkodva kissé oldalra fordult, turkált a nyakláncok, fülbevalók, gyűrűk és órák között, aztán visszacólt a szék támlájára. Rutinosan pergetni kezdte a bankjegyeket, majd átnyújtotta nekem a pénz egy részét.

– Ez a tiéd, számold meg! – mondta.

Elvettem a vastag köteget, és a táskámba süllyesztettem.

– Vidd be a bankba! – javasolta apám.

Megfogta a kezem. Jólesett az érintése. Ismerős volt, otthonos.

– Visszatennéd a többit? – kérte Olgát.

– Mit akartál kérdezni? – fordult hozzám ismét, amikor egyedül maradtunk.

– Nem érdekes – válaszoltam, és simogatni kezdtem a kezét.

Sokáig ültünk így, csendben. Most nem volt ebben semmi kínos. Nem feszengtünk, nem akartuk áthidalni a némaságot, minden magától értetődő volt.

– Annak idején, amikor anyának cége lett, féltékeny voltál rá, ugye? – kérdeztem váratlanul.

– Nem, dehogy... – nézett rám zavartan. – Csak anyád nagyon megváltozott. Idegesített az állandó felhajtás. Folyton új kocsit, új lakást, új ruhákat akart, soha semmi nem volt neki elég.

A hangja fátyolos volt, bizonytalanságról árulkodott. Nem tudott igazán meggyőzni.

– És a tanítás, a tudomány? Miért nem próbáltad meg újra valamelyik egyetemen? – kérdeztem tőle.

Még jobban zavarba jött.

– Megkerestem pár embert annak idején...

– És?

– Egy darabig hitegettek, aztán nem lett az egészből semmi. Nem volt kedvem a nulláról újrakezdeni – válaszolta.

– Sosem mondtad.

– Jobb nem beszélni bizonyos dolgokról – meredt maga elé.

– Pedig talán mindenkinek könnyebb lett volna.

– Talán – vont a vállát, és behunyta a szemét, hogy pihenjen.

Hallgattunk egy darabig.

– Emlékszel, amit tavaly karácsonykor mondtál a zsidóságról? – kérdeztem tőle egy idő múlva.

Lassan ismét kinyitotta a szemét. Rám nézett.

– Te megtaláltad a saját válaszod?

Összeráncolta a homlokát, mint annak idején, amikor a múzeumban egy-egy absztrakt tárgyon gondolkodott.

– Sajnos nem igazán – rázta a fejét.

Újra becsukta a szemét. Erőt kellett gyűjtenie, hogy figyelni tudjon.

– Kérdezhetek akkor én is valamit?

– Persze.

Felidézte azt a napot, amikor azt mondtam, hogy nem az apám többé.

– Hogy tehetted? – kérdezte elcsukló hangon.

Lehajtottam a fejem. A padlót bámultam.

– Annyira sajnálom – mondtam halkán.

– Én is. Mindent – válaszolta.

Egymásra néztünk. Megfogtam a kezét. A szája széle legöbült, a szeme fénylett a nedvességtől. Ez volt az első alkalom, hogy bármiért bocsánatot kért tőlem.

– Hogy ment? – kérdezte anyám, amikor hazaértem.
A múltkori összeveszésünk óta ekkor szólt hozzám először.
– Megbeszéltük, amit kellett – mondtam kurtán.
– Remélem, mindent leírtatok – jegyezte meg, majd nagy csörömpölés kíséretében bevágott egy lábost a szekrénybe.
– Anya.
– Bocs, hogy a te érdekeidet védem – mondta, és sikálni kezdte a tűzhelyt. – Ne csodálkozz, ha a temetés után az a nő az orrod alá dug egy végrendeletet, amiben te nem szerepelsz.
– Honnan van benned ennyi gyűlölet? – meredtem rá.
Lángvörös lett az arca. Ismét a tűzhely felé fordult, és minden eddiginél durvább sikálásba kezdett. A következő hetekben egyáltalán nem beszélt velem.

*

Nem sokkal azután, hogy összevesztem anyámmal, arra ébredtem éjjel, hogy úszom a verítékben. Álmomban egy hatalmas polip üldözött, nyálkás csápjai újra és újra utánam nyúltak, miközben próbáltam négykézláb előre jutni az ingoványban. A lábam azonban indákba akadt, amelyek berántottak a mélybe. Éles fogak csattogtak felém. Levegő után kapkodva próbáltam visszajutni a felszínre.

Remegve felkeltem, elindultam a konyhába, de hirtelen megtorpantam. A sötétben mintha megmozdult volna valami. Felkapcsoltam a villanyt, de nem láttam semmit. Kibotorkáltam egy pohár vízért.

Ismerős volt az álom, mégis borzalmasan valós, gyakran tért vissza nedves mocsár vagy tűz perzselte táj formájában, ahol a fényes képek, remegő kontúrok közepén ott voltam én, a kiszolgáltatott áldozat, akit nemsokára meg fognak semmisíteni.

Sokszor tört rám ez az érzés, ha rám ijesztettek, és ilyenkor képes voltam minden előzetes élményemet egy pillanat alatt kétségbe vonni. Már csak egy thriller képkockái peregtek előttem.

Anyámnak sikerült elbizonytalanítania abban, hogy vajon őszinte volt-e az apámmal folytatott utolsó beszélgetés. Féltem, hogy megint becsapnak, tönkretesznek, kisemmiznek, lesöpörnek a pályáról, hogy megint csak jóhiszemű vagyok, és visszaélnék a bizalmammal. Mindenáron el akartam háritani a fenyegető veszélyt. Olyan voltam ilyenkor, mint a nagyanyám, amikor bujkálnia kellett a háborúban, mint az anyám, amikor próbálta kikerülni

apám bántásait. Csak arra tudtam gondolni, hogyan ússzam meg ép bőrrel a rám leselkedő veszélyt.

Néhány nap múlva Olga hívott telefonon. Dolga volt a városban a következő szombaton, és megkért, hogy vigyázzak apámra.

– Egyre többször nincs magánál. Nem lehet már egyedül hagyni.

– Délután kettőkor nálatok leszek – mondtam neki.

Izzadó tenyérrrel tettem le a telefont, alig vártam a pillanatot, hogy nélküle maradhassak a lakásukban, és fény derüljön mindenre, amire kíváncsi vagyok.

Apa mozdulatlanul, kiterítve feküdt a hátán az elektromos kórházi ágyán, amikor néhány órával később odaértem hozzájuk. Már olyan fájdalmi voltak, hogy csak a kezét tudta megemelni. A többi az ágyba beépített lift mozgatta. A fenekénél felfekvések voltak, a lábfeje a bokánál törölközővel volt megtámasztva, hogy szabadon maradhasson a sarka.

Ekkor is félrebeszél.

– Folyton grillezni akar – mondta Olga, miközben megtörölte apám homlokát egy nedves ronggyal.

Apró mécsesek világítottak mindenütt a lakásban. Olga fekete, ujjatlan, térdig érő ruhát, fekete cicanadrágot viselt. Tolakodó és tapintatlan volt, ahogy előrerohant az időben.

– Adjátok a sajtokat! – nyöszörögte apám.

– Ez van reggel óta. Először azt képzelte, hogy lopják a lakásból a holmiját, aztán azt, hogy meg akarom mérgezni, utána kérte a cipőjét, hogy elmeessen kirándulni. Tegnap még teljesen tiszta volt.

– Nem lesz semmi gond, vigyázok rá – nyugtattam Olgát, és elszégyelltem magam, hogy úgy akartam viselkedni a saját beteg apámmal, mint egy besurranó tolvaj.

Olga már az ajtóban állt, amikor a fejéhez kapott.

– Majd' elfelejtettem... – mondta, és átsietett a másik szobába.

Egy fényképekkel teli dobozzal és egy szalaggal átkötött kis csomaggal tért vissza.

– Ez a tiéd. Érdemes őket elolvasni – közölte velem, és sokatmondóan rám nézett.

– Nem korai még a szortírozáshoz? – kérdeztem.

Nem válaszolt. A nyakába akasztotta a biciklije láncát, felvette sötétbar-na hátizsákját, és távozott.

Benéztem apámhoz a kiszobába, amikor kattant a bejárati ajtó nyelve. Már csendben aludt. Leültem a nappaliban, és közelebről szemügyre vet-

tem a csomagot, amit Olga nyomott a kezembe. Anya két levele volt, amelyeket réges-régen apának írt.

Egymás után bontottam fel őket. Az első levél idején anyám velem volt állapotos, és arra panaszkodott, hogy apa sosincs otthon. Anyám a levelet is azért írta, mert apa elutazott pihenni két hétre. Anya a bocsánataért esedezett, amiért nem tudja ilyen nagy hassal ugyanazt az örömet nyújtani neki, mint előtte. Viszont hálás volt, hogy kevesebbet veszekednek, amióta terhes lett. Azt írta, reméli, hogy a kisgyerek majd közelebb hozza őket egymáshoz.

A másik levél idején már nagyobb voltam. Apa ekkor sem volt otthon. Anya arról írt, mennyire szeretné, ha nem mindig a kislánnyal az oldalán kellene ébrednie, ha apa több időt töltene vele, ha több közös programot csinálnának.

Remegő kézzel leengedtem az ölembe a papírokat. Igyekeztem egyenesen lélegezni, hogy megnyugodjam, de úgy éreztem, szétfeszít az a sok minden, ami bennem van, ha nem csinállok valamit.

Ránéztem az órára, volt még bőven időm. Felpattantam a fotelból, és lábujjhegyen odaosontam apám íróasztalához. Egymás után húztam ki a fiókokat, és módszeresen kutatni kezdtem. Feltúrtam a papírokat, kinyitottam a borítékokat, a mappákat, kiszedtem minden nejlonfóliát, hátha találok valamit, hátha meglelem a bizonyítékot. Azt a bizonyos papírt kerestem kétségbeesetten, látni akartam az iratot, a titkos végrendeletet, amely feketén-fehéren elém tárta volna az igazságot, amiről anyám beszélt.

Magam sem tudtam, hogy valójában az örökség miatt aggódtam-e jobban, vagy bizonyosságot akartam szerezni arról, hogy nem tévedhettem ilyen nagyot. Az ember képtelen ekkorát változni, ha apa szar alak volt, most is annak kell lennie, ismételtam magamban újra és újra, a levelekre gondolva. Lehetetlen, hogy a sok titkolózás, a hazugság és a bizalmatlanság egyszer csak nyíltságba és őszinteségbe csapjon át, és már-már azt kívántam, derüljön ki, hogy csak színjáték volt az egész. Akkor végre megnyugodhattam volna, jól tettem, hogy felé sem néztem évekig.

Áttúrtam mindent, felforgattam az összes fiókot, benéztem a szekrényekbe, a ruhák alá, sőt, még a bőröndökbe is. Talán Olga máshova rejtette, egy titkos részbe, egy rekeszbe, annyi holmi volt a lakásban, hogy lehetett vagy száz helyen. Minden táskát lepakoltam, átkutattam, benéztem a kamrába is.

Muszáj annak a papírnak valahol itt lennie, hiszen anyám megmondta, ettől a nőtől minden kitelik, megfogta az isten lábát ezzel a rákkal, és néhány hónap ápolásért egy életre az ölébe hullt a szerencséje.

De nem találtam semmit.

Kinyitottam a teraszajtót. Nekidőltem a keretnek, becsuktam a szemem. Mélyeket lélegeztem, hátha a friss levegő segít. Láttam apámat fiatalon, ahogy megérinti fölényesen az arcom, ahogy magyaráz a múzeumban, én pedig áhítattal hallgatom. Aztán láttam, ahogy megölelik egymást anyámmal, amikor egyszer az ajtórésen keresztül meglestem őket; láttam anyámat kétségbeesve ülni Klári mamával szemben, ahogy anyám kituszkolja apámat az ajtón, és ráfordítja a kulcsot a zárba, aztán otthon az új lakásban, ahol már nem volt vele senki, és apámat, ahogy kopott, katonai kabátjában beállít hozzánk karácsonykor. Aztán megláttam Olgát. Zsíros, fekete haja copfba volt fogva a tarkójánál; apám vékony, csontos lábát, a bokánál törülközővel megtámasztva.

Mi végre volt az egész? Elment egy élet, és csak ennyi lett a vége. Miért nem lehetett okosabbnak lenni? Ki tudja, talán most is csak a homályban tapogatózunk, és sosem fogunk érteni semmit.

*

Apát egy verőfényes júniusi napon kapcsoltuk le az infúzióról. Két, apró mozdulat volt az egész, ami máskor fel sem tűnik, beolvad a sok ezer tenivaló közé, amit nap mint nap el kell végezni. Most mégis a mindent jelentette ez a semmiség. Utána csendben ültem az ágya melletti széken, és fogtam a kezét.

Fekete lepel borította a bútorokat, amikor másnap visszamentem. Még több mécses égett mindenütt, mint egy templomban. A mi családukban nem volt szokás így gyászolni. Minden olyan idegen volt.

Aztán megláttam Olgát, vörös volt a szeme a sírástól, folyton törölgette az orrát, miközben megállás nélkül intézkedett. Megrendelte a temetést, beszélt a halottszállítókkal, akik nemsokára meg is jelentek. Pár nappal később egyedül ment el a temetőbe a hivatalos papírokat intézni, a saját nevére íratta a sírhelyet, aztán közölte, hogy azt szeretné, ha keresztény pap vezetné a szertartást. Alig tudtam vele lépést tartani, és hiába kértem, döntünk együtt, képtelen volt leállni.

Később a temetésen is mindenki őt sajnálta, ahogy vinnnyogva zokogott a sír felett. Letérdelt a porba, szórta a földet a koporsóra, mintha mindenütt csak az ő fájdalma volna. Istenem, olyan hazugok voltak a könnyei. Hamis volt az egész, akárcsak apa teste, amelyet bárki megnézhetett a ravatalozó mögötti szobában, mielőtt lezárták volna a koporsót. Ez is Olga ötlete volt.

Kiállítani a halottat, mint egy múzeumi tárgyat. De ezt is elfogadtam, sőt, én is bementem, hogy még egyszer lássam.

Olga ott térdelt apa mellett, és olyan hangosan jajveszékelt, hogy ez a mindent betöltő lárma kiszorított mindenkit. Képtelenség volt odaférni, így hát én is messzebről néztem a testet, de nem éreztem semmit. Csak álltam ott, és arra gondoltam, hogy ennek a márványszerű alaknak egyetlen porcikája sem azonos az én apámmal, hiába volt ismerős minden vonása. Egy idegen feküdt előttem, egy hamis utánczat.

Kirohantam a helyiségből, és arra jutottam, hogy valami félreértés történt, és valahol máshol apa talán még életben van. De nem szóltam semmit, csak megálltam a ravatalozó egyik sarkában, amelyet szintén betöltött Olga hatalmas fájdalma. Hagytam, hogy minden menjen a maga útján, ahogy el volt előre rendezve, a keresztény pappal, akihez Olga ragaszkodott, mert azt mondta, apám kedvelte ezt az embert, és ez többet számít, mint az, hogy zsidó-e vagy keresztény. Először egyetértettem vele, bár a család többi tagja fel volt háborodva, és most nekem is olyan távolinak, furcsának tűnt ez a döntés.

Álltam ott egy idegen test fölött, amely már a lezárt koporsóban pihent, hallgattam egy ember imáját Krisztusról, a mennyországról, a feltámadásról és az örök életről, és akkor már tényleg nem értettem, mit keresek itt. Idegen díszletek, idegen emberek vettek körül, talán eltévesztettem az időpontot, gondoltam, és apa temetése valahol máshol zajlik.

Már épp ki akartam rohanni innen is, amikor felemeltem a fejem, és a színesre pingált koporsó tetején megláttam valamit. Az pedig nem volt más, mint az a barna, karimás kalap, amely annyiszor volt a kezemben az utóbbi félévben. Legelőször akkor vigyáztam rá, amikor elvittem őt arra a vizsgálatra, ahol kiderült minden. Izotóppal festették meg belülről az egész testet, és ott a derék- és combkörnyéken olyan ragyogás támadt, mintha belé költözött volna a csillagos ég. És utána már nem volt többé se remény, se kétség.

Csorogni kezdtek a könnyeim. Már nem érdekelt Olga mindent betöltő fájdalma, és nem volt többé idegen a pap mélyen zengő hangja, amely az eget és a földet is megnyitotta. Már csak én voltam és az a szép, barna, nagykarimás, bársony tapintású kalap.

Anyá ott állt mellettem, látta az arcomon a könnyeket. Hozzám ért, meg akarta fogni a kezem. Megdermedtem az érintésétől. Talán jelezni akarta, hogy ő mindig itt lesz velem, holott nem volt, mert az utolsó hetekben, amikor a legnagyobb szükség lett volna rá, egyáltalán nem beszélt velem. Tom-

bolt benne a gyűlölet, megint viaskodott a szörnyel, amely lépésről lépésre falta fel a lelkét. A temetésen pedig úgy akart tenni, mintha ezen az egészen csak úgy túl lehetne lépni.

Elhúztam a kezem, arrébb léptem. Kettesben akartam lenni apával, hogy elmondhassam mindazt, amit sosem voltam képes. De anya nem hagyta, mert úgy érezte, valamiből ismét ki van zárva. Láttam, megfeszül a szája, és legszívesebben nekiesett volna a koporsónak, amiért ez a nagyra növesztett, földöntúli szörny ideáll a lánya és közé, és még a halálában is le akarja őt győzni, amikor már harcolni sem lehet vele.

– Ne hidd, hogy teljesen megváltozott! – visszhangzottak anyám szavai a fejemben ott, a temetésen. – Csak azért ilyen igazságos, mert beteg lett, és kiszolgáltatott. És ha meggyógyulna, ugyanolyan önző despota lenne, mint annak idején.

Sokáig én is így gondoltam, és nem értettem, hogy ez volna a lényeg. Csak azt tudtam, hogy ebben a félévben visszajött minden, ami valaha jó volt vele. Rántott húst enni vasárnap délben, együtt ünnepelni a széder estét, römizni a fotelben, könyvekről, filmekről beszélgetni, ülni csendben, fogni egymás kezét. Ez mind ott volt megint, és ahogy álltam ott, és néztem azt a kopott barna kalapot, hirtelen megértettem, már nem számít, mi lenne, ha, és mi történhetett volna, mert senkinek sincs joga ahhoz, hogy ezt a tökéletlen szeretetet megbírálja, és úgy döntsön, erre egy gyereknek nincs szüksége.

És akkor már azt is tudtam, teljesen mindegy, valóban megváltozott-e, hogy hihetek-e neki, mert a lényeg, amit végül sosem mondtam el neki, hogy már nem érdekel, mi volt régen, ki mit miért tett, és mit nem, ezt már nem fogjuk tudni sosem kibogozni, ettől nem lesz jobb senkinek, mert mindannyian azok vagyunk, akik, ezzel mindenkinek magának kell megbirkóznia.

Csak jó lett volna még együtt nézni a kertben fetrengő macskát, ahogy sütteti a napon a hasát, a mókust, ahogy egyik ágról a másikra ugrál, szerettem volna még a szobájába betámogatni, a karosszékét kényelmesre állítani, leülni, és kicsinek, butának érezni magam mellette, aztán haragudni, ha gonosz, igen, ennél még a gyűlölet is jobb, utálni akarlak, apa, de már ez sem megy, mert csak ez a kopott, barna kalap maradt itt belőled.

PERCEVAL

(RÉSZLET EGY LOVAGREGÉNYBŐL, 12. SZÁZAD)

Éjjel hóesés jön, nagy és bő,
zimankós az egész vidék.
S tör Percevalra ébredés,
szokás szerint igen korán.
Indul is már kaland után,
dicső lovagi tette vágyik.
S épp arra a mezőre ér így,
hol fagyott földön tiszta hó áll,
s hol a király serege megszállt.
Mielőtt a sátrakhhoz érne,
egy rajnyi vadlúd száll az égre,
vakítja őket szép fehér hó.
Jól látható és messze hangzó
e vadlúdraj, mit felzavart
egy sólyom, bőszen törve rajt'
félelmetes nagy szárnycsapással.
S ki nem tartott a többi társsal,
azt a rabló végül beérte,
csőrrel, karommal megsebezte,
úgy hogy az a földre zuhant.
Ám a sólyom továbbshant,
zsákmányával mit sem törődve.
Perceval meg azt nézi egyre,
amerre látta röptüket.
A vadlúdnak nyakán a seb
kiontott három cseppnyi vért,
ami a fehér hóra ért
– s e két szín ott természetes.
A vadlúd mit se szenvedett
ijedtében, hogy földre csusszant,
repült tovább nem várva, nyomban.

El is szállt már addigra régen,
hogy Perceval jön, s dermedten
nézi, hol vadlúd hóba ért,
és ami ott maradt, a vért.
Rádől a lándzsa támaszára,
s ez élő, friss színekre látva,
vérvesssel a hófehéret:
olyan ez itt, akárha nézett
kedvesének arcára egykor
– mindent felejt, s jár messze, máshol.
Ily képet hoz a képzelet:
fehérségen lángol veres,
miként három vércsepp lehullva
az elterülő tiszta óra.
S hogy nézi-nézi egyre csak,
szemében bűvölet marad,
mert amit mutatnak e színek:
szép, üde arca kedvesének.
Perceval a cseppekre bámul
ott reggeltől, és az idő múl.

RAJNAVÖLGYI GÉZA fordítása

BORCSA IMOLA

HALLSTATT-I KOPONYÁK

Csa-csa egy-két-há, csa-csa egy-két-há. Egy csepp ritmusérzék sem szorult magába, fiacskám? A csípője meg, te jó ég, egy villanypózna is ruganyosabb magánál. Nem ártana gyakorolnia, az ügyes táncosokat szeretik a lányok. Jól van, nem kínozzom tovább. De maga akarta látni, hogyan telik egy napom. Nem is értem, miért kíváncsi rám, de ez nem az én dolgom.

Foglaljon csak helyet! Remélem, nem koszos a nadrágja, az a vajszerű bársony nagyon érzékeny. Üljön inkább a fotelbe, azt nem félttem annyira. Szeretem a bársonyt, melegséget áraszt. És makacs, a felülete sose lesz teljesen egyenletes, el kell fogadni a szeszélyeit. Kicsit mint a nők, nem gondolja? Ha bútortervezőnek megyek, biztos lett volna bársonyidőszakom. De ez nem jött igazán számításba, apám ragaszkodott a külgazdasághoz.

Tudja, diplomata volt, így számomra is könnyebben nyíltak bizonyos ajtók. Szerette volna, hogy ezt kihasználjam, és igazság szerint nekem sem volt ellenemre. Egyébként nem szóltak bele az életembe. A házasságomat, mondjuk, hogy is fogalmazzak, mérsékelten helytelenítették, haragudtak Andorra, hogy elveszi a fiatalságomat. Még most is hallom a hangom, ahogy gúnyosan szemberöhögök velük. Pedig... Persze, az nem a korkülönbségből adódott, de erről már meséltem. Inkább mondja el, miről szeretne ma hallani?

Pf, ez nem túl eredeti, Freud. Persze, tudom, fontos időszak, onnan indul minden, csak a maga szempontjából nem hiszem, hogy túl érdekes lenne. Magukat, írókat a szenvedés érdekli, egy történet benzinje mindig a megpróbáltatás, anélkül nincs miről meséljenek. Innen nézve a gyerekkorom eseménytelen, békés életünk volt, leszámítva persze a költözéseket. Tizenkét éves koromra már négy országban éltem. Ebből adódik, azt hiszem, hogy sose kötődtem helyekhez, soha nem gondolok például nosztalgiával a városokra, ahol éltem. Persze, néha egy-egy számomra kedves emberért eljátszom az ellenkezőjét. Felelgetjük, hogy tűzött a nap Valetta poros kis utcáin, vagy milyen dimbes-dombos volt Portó, hogy elfáradtunk, mire a lakásunktól elértünk az Aliadosig, volt ott a sarkon egy jó kis étterem, sa-

többi, de ez mindig csak játék a részemről, akárhogy keresem, sose találok magamban az érzést.

Ebből a folytonos odébbállásból én valahogy azt a következtetést vontam le, hogy a biztonságot nem helyekben, hanem emberekben kell keresni. Elég nagy melléfogás volt, de ezt jóval később tanultam meg. Hogyhogy miben? Hát magadban! Jobban járna, fiacskám, ha ezt most megjegyeznéd, csak ez sajnos nem így megy, más kárán nem lehet tanulni. Ezért nem változik a világ sem, azt a rengeteg tudást, ami egy élet alatt felgyűl, nem lehet átadni. Majd meg fogja látni, hogy ezt a saját gyerekein észlelni a legfájdalmasabb, pokolian nehéz elfogadni, hogy a bölcsessége nem egy kondér leves, amit áttölthet a fejükbe.

Rágyújthat nyugodtan, én is cigarettázom a házban. Ott a polcon a feje fölött talál hamuzót. Éppen abortuszra készültem. Andorral már több éve voltunk házasok, akkor kezdtem ráeszmélni, hogy ez így nem a legjobb. Már kezdtem ábrándokat szövögetni, hogy hogyan keveredhetnék ki abból a posványból. Egy drasztikus váltás túl nehéznek tűnt, úgyhogy, gondoltam, lépésenként könnyebb lesz. Előbb szerzek munkát, aztán elköltözöm, végül jöhet a válás. És persze új pasas, új férj, mikor eljön az ideje. Elhintettem apámnak, hogy szeretnék már csinálni valami hasznosat, ő pedig megmozgattott néhány szálat, úgy nézett ki, lesz egy nekem való állás a minisztériumban. Ekkor tudtam meg, hogy terhes vagyok. Ez július elején volt, éppen Ausztriába készültünk nyaralni. Senkinek sem szóltam a családból, egy barátnőm a Szent János Kórházban volt ápolónő, vele beszéltem, elrendezett mindent. Gondoltam, az a legbiztosabb, ha utána intézem, nehogy fellépjen valami komplikáció, vagy esetleg útközben adódjon valami kellemetlenség.

Szóval elmentünk nyaralni. Mondjuk, erre egy másik szót kellene kitalálni, mert egyvégtében zuhogott. Manzárdszobánk volt, arra emlékszem, hogy minden reggel az eső dobolására ébredtem. A tó meg ólomszürke volt, és a felhők mélyen benyomultak a hegyek közé, szinte a nyakunkra ültek. Nekem pedig volt valami balsejtelmem, végig attól rettegettem, hogy a csapdámiban ragadok. De nemcsak én voltam így, a többiekre is rászállt valami furcsa hangulat, néha, egy-egy tiszta pillanatomban szinte mulatságosnak tűnt, ahogy a nyúlpecsenye fölött, rajnai borokat kortyolgatva durcáskodunk.

Se túrázni, se fürödni nem lehetett, két zuhé közt egy-egy rövid sétát sikerült beiktatni, de ha kicsit távolabbra kóboroltunk, már bőrig ázva értünk haza. Úgyhogy más dolgokkal próbáltuk magunkat elszórakoztatni, de az egészben volt valami nyomasztó kényszeredettség. Egész naposra húzódo

kártyapartik, römizés, biliárd, és persze ivás, ivás reggeltől estig. Ne nézzen rám ilyen megütközve, tudtam, hogy el fogom vetetni, miért vigyáztam volna?

Négy család mentünk, pontosabban négy pár, mind házások. Konrádék, ő a férjem régi barátja volt, azelőtt pár hónappal esküdtek, ő is egy fiatalabb lányt vett el. Izának hívták, és odáig volt Konrádért. Kicsit molett volt, a szeme nagy és mogyoróbarna, a tekintetében pedig szokatlan nyíltság meg naivság. Az ilyesmi nem volt jellemző a társaságunkra, volt ebben valami megható. Azt hiszem, a naivság a csúnya lányok kiváltsága. Nem kell ehhez nagy tudomány: kevesebb tapasztalat, kevesebb csalódás. Én más voltam. A férjemet, az elsőt sose csaltam meg, de azért nem hunytam be a szemem. Volt valami izzás közöttünk. Most Konrádról beszélek. De ártatlan kis flört-nél több sose történt.

Szóval ott volt a mi kis társaságunk, Andor pedig hozta a formáját. Alig engedett szóhoz jutni, az étteremben vagy a recepción például mindig ő beszélt helyettem, nehogy a felesége hiányos némettudása árnyékot vessen a lehangoló személyiségére. Mindenki más magyarázhatott kézzel-lábbal, én nem. És olyan penetráns módszere volt, ellenkezni sem tudtam, mert ő csak segíteni akart, megkönnyíteni a dolgomat, még én voltam a hálátlan, hogy ezt nem értékelem.

Tudja, ilyenkor az a legrosszabb, hogy nem tudod, másoknak mennyire szembetűnő, hogy megaláznak. Néhány pillanatig nem is mertem senkinek a szemébe nézni, nehogy sajnálkozó pillantásokat kapjak el. Aztán egy idő után megtanultam, hogy nincs veszély, a többiek vagy észre sem veszik, vagy szándékosan elsiklanak fölöttem. Konrád volt az egyedüli kivétel, szinte lesben állva várta a tekintetemet, hogy egy kis biztatást küldhessen felém. Iza közben az étlapba merült, vagy mit sem sejtve csacsogott valakivel.

Aztán egy napon foszladozni kezdtek a felhők, úgyhogy áthajókáztunk Hallstattba. Ez egy pöttöm falu a tó partján, hegyre épült alpesi házacskák, tudja, ebből az idilli fehér fal, sötétre pácolt gerendák, virágok az ablakban típusból. Giccsbe hajlik, de a víz közelsége valahogy visszabillenti. Amúgy nincs sok, amit csinálni ott, kószálsz egyet a szűk utcákon, kávézol egy parti teraszon, és megnézed a temetőt. Igen, azt. Arról híres, hogy a szűk hely miatt időről időre kiássák a csontvázakat, a koponyákat pedig egy kamrában tárolják. Polcokon, mint a befőttet, és ez látogatható. Az én reakcióm is pontosan ez volt, úgyhogy oda nem mentem, inkább a tóparton bóklásztam.

Este aztán megkérdezték a többiek, hogy miért nem voltam rá kíváncsi. Erre nyilván nem én, hanem Andor válaszolt, hogy biztos, féltem, ne-

hogy mellém szegődjön egy szellem, mert hiszek bennük, az ő kis felesége ilyen szellemes, és könnyezve röhögött a saját poénján. Csak annyit mondtam neki, hogy lehengető a humora, és kimentem a teraszra. Gyerekkoromban megjelent nekem nagyanyám, pár héttel a halála után. Attól még, hogy az ő racionális világszemléletébe ez nem fért bele, én tudtam, amit tudtam.

Egyébként így, ahogy mesélem, rájövök, hogy ezek egy kívülállónak valószínűleg nem tűnnek nagy dolgoknak. És egyébként így van, nem azok, külön-külön nem, de az egész olyan, mint a kínai vallás a vízcseppel: attól elviselhetetlen, hogy folyamatos.

Kicsit később kijött Konrád is. Ahogy mellém került, hátulról egy pillanatra megérintette a derekam, csak az ujjbegyével, épp csak végigfutott rajta, de én megint csak tudtam, amit tudtam. Ennél többet érdelek, azt mondta, közben meg cigarettát tolt a szája sarkába. Nem nézett rám, de a hangjából melegség áradt. Tudja, mit éreztem? Mélységes magányt. Hogy nem létezik se bizalom, se biztonság, az ember magára van utalva.

Úgy vágtam pofon, hogy kirepült a cigaretta a szájából, és bementem. Közben Andor is rájött, hogy túlzásba esett, töltött nekem egy pohár whiskyt, azzal odajött, és engesztelni kezdett. Lehajtottam az utolsó cseppig. Aztán többet egy kortyot sem. Akkor ott rájöttem, hogy meg fogom tartani a gyereket, hogy akarok erre a világra egy lényt, akinek én vagyok a biztonsága, bármivel járjon is ez.

Lényegében, ha úgy vesszük, a lányom a hallstatt-i koponyáknak köszönheti az életét. Most mondja azt, hogy nincs erejük. Ne mondjon semmit! Megmutatom inkább magának a virágoskertet. Nézze csak, az a szikrázó lila, ami belóg az ablakba, az a murvafürt, teljesen beteríti már a ház oldalát.

ÜNNEP

Nem tudtam, hogy azok az utolsó napjai.
Felhívott, segítek haját mosni, hátat,
hónaljat, egyedül nem bír. Leült az ágyra,
én meg kihoztam két törölközőt, a sárga
sampon, tusfürdőt és egy vékony, négyzet
alakú rongyot. Ujjaimmal hínárszerű haját
dörzsölgettem, az egész olyan volt, mint
egy furcsa szertartás, valami utolsó ünnep.

Lehajtott fejjel nézett a lavórba maga elé,
arcáról vékony sugárban csorgott a habos
mosóvíz. Hátán végighúztam a rongyot,
fel-le, sikáltam az anyajegyes bőrt, mint
egy foltos ablaküveget. Majd felemelte két
karját, sovány szárnyait, egészen a feje fölé.
Sírt, vagy csak nevetett, nem tudom, ahogy
erősen megdörzsöltem a vállai alatt.

AZ ANGYAL

Hányás, csontszag, kopasz fejek,
boncteremben kés alatti hús, kintebb
sírkert, erdő. Ugyanúgy fekszik,
mint később a színes mécses alatt
három méterrel. Értelmetlenül
megkopó bőr, fémkellékek, betegruhák.
Mosolyogsz, mint Iván halálakor,
míg az angyal minden nézőt kiküld.

CSATORNA LESZ

Akit egyszer azonosítottak, nem
szabadul, csatorna lesz, műszer,
mesterséges bélzsák, sztóma
bemenet-kimenet, mint egy lakás,
amit nézni lehet, egész nap csak
áramolnak e-mail címek és nevek,
míg a megteremtett háló része
lesz, hogy a világ le ne álljon.

ÁLOMVÖLGY

Itt van, ezt neked adom, mondta Primoz, aki nem hasonlított Primozra, mégis tudtam, hogy ő az, használd, a pénzre ne legyen gondod, mondom a kódot, várj, szóltam rá ijedten, féltem, elfelejtem a számokat, le akartam jegyezni, még voltak néhányan az asztalnál, ismerősök, mégsem tudtam, kicsodák, mellettem egy nő ült vagy állt, ezt sem láttam tisztán, amit érzékelttem belőle, valamilyen erotikusan, lágyan sugárzó melegség volt, itt van, mondta, egy toll, azt hiszem, így mondta, bár nem lehetek benne biztos, mintha át is adta volna, de akkor már Primoz nem volt ott, helyette egy busa fejű idegen ült velem szemben, hasonlított valakire, olyan volt, mintha a Cambridge Visual testből ismerném, már láttam valahol, ezért rákattintottam, bólogatott, inkább kifakult, északi módon kifehéredett dús, fürtös haj koronázta bólogatását, az arca jóval nagyobb és markánsabb volt, mint a Primozé, ezért se lehetett ő, a dolog ennek ellenére egyáltalán nem volt világos, mégsem éreztem nyugtalanságot, aztán rájöttem, a kártya még sincs nálam, elveszett valahol, mondom a kódot, nyugtatott meg a széles arcú úriember, valóban úriember benyomását keltette bennem, nem tudnám megmondani, hogyan képezem én ezt, mégis ez volt az érzés, már leírtam, szólt meg mellőlem a meleg női hang, igen, ez nem volt kétséges, ez a nő velem volt, nem volt idegen számomra, kellemes és szolgálatkész, mint a pornóoldalak elképzelt hősnői, nem akadékoskodott, nem voltak követelései, rigolyái, szeszélyei, várt, hogy szolgálhasson, és ezt tökéletes nyugalommal és természetességgel sugallta, semmi agyonhajszolt feminizmus, csak tiszta nőiesség, úgy, ahogy azt egy valamirevaló kéjvágó férfiember elképzeli, a dolgok ezáltal rendeződtek, hirtelen az is eszembe jutott, hogy kerültem én oda, valami teraszféle lehetett, nem láttam, gondoltam inkább, olyan volt, mintha egy ránk célzott reflektor teljesen elszigetelte volna asztalunkat a külvilágtól, sejtettem mégis, hogy a fénykörön túl ott van a tenger és a hajladozó füge- és olajfák, talán az olajfák hegyének aljában ülünk, ez egészen érdekes, de miért volna az, semmi különleges nincsen ebben, miért ne ülhetnék én az alakváltoztató Primozzal az Olajfák Hegyének oldalában egy teraszon, és akkor megláttam a kártyát, ott volt az asztalon, hanyagul ledobva a vékony, fehér, majdnem átlátszó műanyag tányérkák között, a sarka látszott ki, egészen apró volt, kisebb az általam ismert hitelkártyánál, és a mintázata is inkább egy absztrakt festmény reprodukciójához ha-

sonlított, mint bankkártyáéhoz, valójában ez is a Cambridge Visual test abstract art szekciójából jöhetett, ismerős volt a minta és a színek tónusa, a kavarodás, a vonalak és árnyalatok ívelése, kattintottam megint, egész pontosan lenyomtam a space billentyűt, helyesebb volna rudacsát mondani, a space mindig jóval hosszabb, mint a többi billentyű, még a shiftnél is majdnem kétszer, az enter és a caps lock duplája, ez nyilvánvaló, a betűs billentyűk legalább ötszöröse, a felső sor vékonyka billentyűinél talán tízszer is terebélyesebb, és ez így helyes, a space a legtöbbet használt billentyű, annyira sűrűn leütjük, hogy észre sem vesszük, mint ahogyan a semmit sem, amit jelölünk vele, no nem a valódit, hanem a jelenvalót, a testet öltöttet, miközben az igazi is ott van, nem hagy magunkra egy pillanatra sem, eltettem a kártyát jó helyre, hogy könnyen megtalálhassam, nem emlékszem már, hová, de akkor roppant megnyugtató volt, hogy végre hozzám került és biztonságban van, nem szorulok másra, ha pénzre lesz szükségem, kiveszem onnan, ahova tettem, még ha most nem is emlékszem hova, és fizetek nyugodtan, a pénzes emberek lehetetlen nyugalomával, nem kell szoronganom minduntalan, hogy mi lesz, ha több lesz, mint amennyire számítottam, még szerencse, hogy valahogy ide keveredtem, s rátaláltam az egyetlen általam ismert emberre, aki úgy néz ki, mint Primoz, de lehet, hogy mégsem ő az, mellékkérdés, nem az a fontos, ahogyan kinéz, hanem akinek ismerjük, világméretű nyugalom és kedély kerített hatalmába, szórakozottan gondoltam kétségbeesésemre, amely még teljesen jelenvaló volt, most nyugalmam mámoros együgyűségében játszva felidéztem, ahogyan kimegyek a falu végén található beláthatatlan kanyarhoz alkalmi járműre lesve, nem kocsit vagy autót mondok, lehetett az bármi, szekér, traktor, úthenger, csak jöjjön már valami, és vigyen ki ebből a lehetetlen faluból, ahol semmi sincsen, vagy ami van, az nem látszik, nyomott és fenyegető hangulat, az van, ismerős a helyzet, valahol vagy, amiről nem tudod megmondani, micsoda és hol, szeretnél távozni, valójában menekülni, ki innen, minél hamarabb, de hogyan, valami rémlik mégis, ott a kanyar után, ott a menekvés, oda kell menned valahogyan és várnod valamire, hogy felvegyen és elvigyen, elvben, mondták, mintha hallottad volna, hogy suttogták, néha jön egy busz, az sima lenne, ám erre nem lehet bízni, ha jön sem biztos, hogy megáll, ha meg igen, nem vesz föl, valamit kitalálnak, miért nem, nem nagy ügy, itt vagy, csupa idegen körülötted, néznek rád, mosolyogva, se nem rosszindulatúan, se nem titokzatosan, s ez benne a legszörnyűbb, legijesztőbb, hogy semmit sem jelent, következmények nélküli, magadra számíthatsz egyedül, miközben te nem vagy senki, hatalmad egyszerűen nem létező, nem kicsi vagy nagy vagy elenyésző, olyan, mintha lehetetlen volna, nem jön számításba,

nincs minek számba venni, elindulsz ezért a falu vége felé, ami már ott is van, ilyen falu ez, ott végződik, ahol elkezdődött, a kanyar egyben emelkedő is, valójában meredek kaptató, amely hirtelen derékszögben elfordul, hideg és síkos, sötét, és nem látszik a vége, olyan, mintha a fizikusok a fekete lukat illusztrálnák vele az egyszerű falusi embernek, odaérsz, követ az egész népe ennek a rohadt porfészeknek, ha egyáltalán annak lehet nevezni ezt a sötét, síkos odút, amit ők a hazájuknak hisznek, néznek semleges érdeklődéssel, mire jutsz így magadban, hát nem sokra, a kanyar ívében hatalmas átláthatatlan bokrok és fák zárják el a világot, innen ez a fojtogató sötétség, döbbsz rá, felmászol az elforduló út szélére, emelkedik, mintha valaminek a csúcsa volna, mintha felértél volna a hegy tetejére, és valóban, lenézel, mint akinek már előre mondták, micsoda csodálatos látványban lesz részed, fölkeszűlsz rá örömmel, ennyi örömed csak lehet még álmodban is, mintha utazási prospektusokat nyitogatnának előtted, tessék, ugye, milyen csodálatos ez a völgy, nézze, ahogy kanyarog lent a lombos fák között a kristálytisza folyó, ezt várod, ennek örülsz már előre, s aztán, ahogy lenézel, nem is állsz, mint valami hódító, hason fekszel, nehogy lecsússz, úgy nézel le az alattad hirtelen elmélyülő völgybe, mi ez, egyáltalán fel sem fogod, amit láatsz, felszíni kitermelés, maga az egész föld kibelevve előtted és alattad, nyálkás barázdák sora vész el a láthatáron és lent, nem, erre nincs mit nézni és remélni, és ahogy visszafordítod a fejed, hogy lásd szemükben a kárörömöt, a vihogó semmit, megpillantod az éppen befutó buszt, nem lehet más, piros-fehér, újszerűnek néz ki, mint egy Ikarusz, egészen olyan, hűz félre a megállóban, eddig észre sem vetted, hogy ott megálló volna, jó lenne indulni, hátha eléred, hirtelen jött gondolat, úgy múlik el, ahogy jött, elérhetetlen számodra ez is, mint a világ dolgainak legtöbbször, visszafordulsz a döbbenetes kilátás felé, most mintha megszelídülne, egészen emberinek tűnik, mint egy helikopteres tévés közvetítés a Tour de France-ról egy esős napon, elmosódó élek, felolvadó kontúrok a kamera szemére csapódó cseppek között, aztán észreveszed, megérzed inkább, valami jön az ellenkező irányból, onnan, ahová jutni szeretnél, nevetés hallatszik, gunyoros, kárörvendő, nagyképű röhögés, a kocsis néz rád vigyorogva, elvigyem?, kérdi fülig érő szájjal, nem válaszolsz, mászol szinte a szekérre, szalma-széna, bármi lehet, amibe elmerülsz a saroglyában, nem mindegy, mi az?, abban sem lehetsz biztos, hogy saroglyának mondják errefelé a saroglyát, idegen földön, idegen, furcsa embereknek kinéző lények között vagy, Görög- vagy Franciaország, valamiért ezekre gondolsz, Olaszország eszedbe sem jut, az olaszok valahogy sosem jutnak az eszedbe, mintha létezésükben nem lehetne komolyan hinni, egy vicc, nem más ez az egész olasz mese, olyasmiket tudnak, amire semmi

szükség, divat meg dizájn meg egyéb efféle kitalálmány, nem jutsz semmi-re ezzel a megérzéssel sem, olyan, mint a többi, minden súly nélküli, levegőben lógó, semmin sem változtató képződmény benned, nem is az agyadban, mivel a képek nem képződnek, hanem vetítődnek, az agyadnak nem lehet semmi köze hozzájuk, mint az aggregátoknak a mozi udvarán, termeli zakatolva az áramot, de semmi köze a sötét teremben fehér, gyűrött vászonra vetített filmhez, a film mindezekről független, valaki valahol kitalálta, megcsinálta, és most te itt nézed, és ha nem vagy eléggé figyelmes, még elhiszed, hogy az aggregát meg a vászon nélkül nem is lenne film, pedig a kép, a sorjázó képek és hangok még a tekercestől is függetlenek, igen, és most hirtelen megjelenik Primoz, nem lehet összetéveszteni, ez valóban ő, ősz Napóleon-tincse, jellegzetes szája kizár minden tévedést, de nem néz rád, megy valahová, te követed, a szekér elmaradt valahol, mintha csak képzeleted tiszta szüleménye lett volna, tudod már, hova tarttok, Primoz, akit most már hátulról látsz, és te, oda mentek, a körben kivilágított teraszra, ahol aztán egy egészen apró és impresszionista bankkártyát ad majd neked, hogy ne szorulj senkire, ha fizetésre kerül a sor, nagy megkönnyebbülés ez, minek titkolni, senkitől sem függsz, mész aztán tovább, elmarad mellőled mindenki, a meleg, erotikusan mozgó nő is mellőled, nem marad meg belőle más, mint a melegség és az erotika, jön veled, ez nem metafora, nem hasonlat vagy mittudomén, milyen stilisztikai erőlködés, boltívesen föléd boruló fák között haladsz, sétány lehet egyenesen a temetőbe vagy ki onnan, valahová vagy valahonnan, mint minden sétány, önmagában érthetetlen és elfogadhatatlan, túl a fákon számodra láthatatlanul valami történik, tőled nem függetlenül, az idő és a tér felolvad benned, egyszerre vagy és nem, vannak és nincsenek, ott és sehol, a kép pedig jön utánad, lebeg a lombok között, érzed a melegségét és a kísértést, benne a kék ígéretével és a leselkedő veszéllyel, vissza-visszanézel, de nem állsz meg, a kép jön utánad, lebegve mögötted, jobbra a fák sötét lombjain úszva, mint a telihold, a száját megnézed minden visszapillantással, kifestett, erősen duzzadó, meglepően vaskos száj, mint Dzsókeré abban a filmben, amit sosem tudtál végignézni, valójában el sem kezdted, klipeket néztél belőle, részleteket, és tudtad, hogy sosem fogod megnézni, a Dzsóker maszkján kívül, azon a számodra családiásan ismerős kifestett vigyoron kívül nincsen semmi abban a filmben, ami fölkelhetné érdeklődésedet, lebegett utánad a dzsókerszáj, ami hozzátartozott, az elmosódó szemek, a meghatározhatatlan színű haj, nőt sugallt, nem úgy, mint a filmben, és a hangok a fákon túlról valamit mondtak, izgatottan jeleztek neked, valamit a jobb kéz felől fölötted lebegő duzzadó ajakról és a hozzá

tartozó nőről, nem értetted, nem lehetett, artikulálatlan gurgulázások értek el hozzád, mégse lehetett kétséged, a nőről beszéltek, és arról, ami mindjárt történni fog körülötted, mert most olyan volt, mintha egyedül volnál a világon, ám ez, mint minden, ami körülvesz, látszat, készülj föl egy újabbra, egy másik világra, amely széttöri, felfalja az eddigit, ott van mindenhol, mögötted és előtted, észre sem veszed, már benne vagy, lányok jönnek, körülvesznek, követnek, veled mennek, és magyaráznak valamit hevesen, fölnéznek veled együtt, hogy lássák, ott van-e még a kép fölötted, visszaneznenek rád együttérezően és követelőn, velünk foglalkozz, most ez a dolgod, semmi sem lehet fontosabb ennél, menekülnünk kell, segítségedre van szükségünk, de mégis, mi ez, kórház, zárda, mindegy, temető nem lehet, ezek a lányok, közben asszonyok is megjelentek körülötted, ezt onnan vetted észre, ahogy hangosabban, határozottabban magyarázták a helyzetet, ott a kerítés előtt, ahová közben megérkeztek, nem gyilkoltunk mi meg senkit, mondták, nem tudjuk, miért hiszik ezt, át kell jutnunk a kerítésen, ez életbe vágó, mintha mindent megértettél volna, felültél a kerítésre, lábad közzé vetted, és néztél le a nyüzsgő nőkre, aztán az egyik fölnyújtotta hozzád a kezét, nem kérés, nem könyörgés, ölelés volt a mozdulatban, megfogtad, körbefogtad a derekát, csodálkoztál is, milyen könnyen megy, milyen egyszerű és magától értetődő a mozdulat, amellyel fölemelted magad mellé, úgy tartottad ott, mint egy balerínát a pörgés elindulásának pillanatában, aztán ugyanolyan könnyedén letetted a kerítés másik oldalán, a szabadságba, nyomtalanul tűnt el, már ott sem volt, egy másik után nyúltál felbátorodva a dolog magától érthetőségén, ez patyolatfehérben volt, mégis asszony, kissé különös, de most ezen nem volt miért eltöprengeni, magadhoz emelted a hónaljánál fogva, pehelykönnyű volt ő is, húztad föl magadhoz, aztán, ahogy veled egy szintre került, és láttad nyílt, titkok nélküli arcát, leültetted magad mellé a kerítésre, vigyáznod kell, mondta ő mindentudón és óvatosan, az érzés meztelenül jött ki belőle, ott volt kettőtök között a maga egyszerű nyilvánvalóságában, asszonyi kellem és gondoskodás burkolt be, egy pillanatra mintha egygyé váltatok volna, semmi fizikai nem volt ebben, annál sokkal nyilvánvalóbb és megnyugtatóbb, miután megmentettél minket, vigyáznod kell, köröznöd fognak, ha nem leszel ravasz, nagyon megjárhatod, talán életben sem hagynak, ha elfognak, vigyázz nagyon, suttozta a tiszta, meleg burokból, amely körétek feszült kizárva minden mást, aztán lecsusszant, mint a harmat, úgy látszik, kijutottak mind, eltűntek, de már hallottad a keresés, kutatás lármáját, leugrottál, léptél párat, s már köztük voltál, az üldözők között, asszonyok-lányok voltak ezek is, izgatottan magyaráztak egymásnak,

hevesen mozogtak, szinte zsúfolódtak valahová, egy kapu felé, téged észre sem vettek, nem törődtek veled, nem hoztak összefüggésbe semmivel, nagyon el voltak foglalva a maguk bajával, ezt használtad ki, átvágtál köztük egyenesen az ajtó irányába, úgy mentél ki, mintha ennél magától értetődőbb dolgot soha életedben nem csináltál volna, mégis kiszúrt valaki, már kint az ajtó előtt a két magas fal között, valahol a senki földjén, jött oda hozzád egyenesen, mosolyogva, mint akit nem lehet becsapni, előregyártott örmosoly volt ez, meg sem kérdezte, mi van, mit csinálsz, miért, mondtad te magadtól, hogy elejét vedd egyéb atrocitásoknak, újságíró vagyok, kezdted a nővérfehérben pompázó asszonynak, világos, ebben a világban rajtad kívül nem voltak csak nők, ismerős volt az arca, ha te ismerted, lehetetlen, hogy ő ne ismerjen, gondoltad gyorsan, és erre már jött is egy másik mosoly, ez már megengedő és békülékeny volt, itt-ott talán valami érdeklődést is fel lehetett fedezni benne, te vagy az, mondtá, aztán hirtelen, én hát, néztem rá jóváhagyón, igen, valahonnan ismertem, de nem úgy, nem úgy, ahogyan ő azt feltételezte, és ezt ki is fejezte rögtön, gyere, mondtá, és kezével körbefogta derekamat, nem tehettem mást, nyúltam én is, amerre vitt a helyzet, jobb kezem eljutott a tomporáig, különös egy fenék volt, egyszerre gömbölyded és formátlan, vitt magával, húzott a kezével, nyomott a vállával, a kezem a tomporán nem ért húst, zselatinos massa mozgott a tenyerem alatt, ahogy kiértünk a falak közül a napsütötte útra, menjünk, és most ne ellenkezz, lehelté a fülembé, ahogyan keze egyre szemérmertlenebbül és kendőzetlenül kereste a lágyékomat, hófehér nővértünye zizegett, ahogy hozzám dörögöldözött, próbáltam azonosítani, jó lett volna tudni, kicsoda ő valójában, honnan ismerjük egymást, abból, amit láttam, lehetett bárki az általam ismert nők közül, szeme olyan volt, mint egy valakié, pillantása azonban, mint egy másik valakié, ajka emlékeztetett egy valakire, de ahogyan csücsörített, az már másra, és ez az egész lucskos vágy, amellyel leöntött hirtelen, megint más valakit juttat eszembe, kívülről látom magunkat, ahogyan egymásba borulva, egymást markolászva közeledünk a házak felé, nem valami felemelő látvány, van benne mégis egyfajta bódult felolvadás és szemérmertlen öröm, innen nézve, kívülről, azt hiszem, tudom, ki ez a nő, legalábbis ki volt, mielőtt magára rángatta volna az általam ismert vagy vágyott nők elfonnyadt álcáit, ő, az, és most bosszút fog állni, amiért annyiszor elhárítottam, visszautasítottam, eltoltam a száját, kezét, csípőjétől félrehúzódtam, vonaglik szinte, ahogyan közeledünk, rám tekeredik, mint nyálkás, csillogó habléány, aztán eltűnünk, nem látom sem magamat, sem őt, eltűnök én is, a megfigyelő, a házmester, aki kéjszóvarán figyelte a közelgő egybefűródő párt,

visszatérek önmagamhoz, fekszem hanyatt az ágyban, és pumpálom fölfelé a láthatatlan tomport, abból, ami és ahogyan történik, ő háttal felém guggolna ágyékom fölött, de ott nincsen senki, csak bumeráingszerűen felém kunkorodó hímtagom, ahogy pumpálja üresen, vége felé vékonyodva, a levegőt, kezd kivirradni, világosodni, nincs itt már semmi, ami rejtélyes, egyszerű álmom, vágy és kélj, amint mozgok az ágyban, és ütemesen lököm egyre vörösebb és keményebb hímvesszőmet a semmibe, a gömbölyödő női forma helyébe, amiből valami azért ott maradt mégis, érzem a súrlódást, az egészen anyagszerű horzsolódást, álmodom, tudom most már, nem nagyon van mit tennem, vagy felébredek és úgy maradok, mereven és kielégítetlenül, vagy sikerül elélveznem álmomban, nem könnyű feladat, nem vagyok már kamasz, hogy csak úgy elsüljek éjjel, meg kell dolgoznom érte, nem sok hiányzik már, növelem a ritmust, látom, előttem és fölöttem az izzó, sistergő jatagánt, amint behatol és kicsusszan a semmiből a semmibe, s aztán meglátom a fölém hajoló női arcot, a rosszalló tekintetet, hagyja már abba ezt, mondaná, ha szólna, de nem szól, néz rám sötéten és megvetően, felébredek, a házinéni elfordul, fekszem hanyatt, nincsen már közöttünk semmi, a nő, még nem idős, már nem fiatal, arca gyűrött, haja rendezetlenül lóg apró feje körül, hátat fordít, ahogy észreveszi, felébredtem, áll ott, arccal a falnak, így egészen kívánatos, alakja tökéletes, észre sem vettem, hogy ennyire vékony a dereka, s hátának vonala mennyire finoman halad fölféle, hogy összekösse tökéletesen domborodó csípőjét finoman lejtő vállával, s aztán a nyaka, ahogyan ívesen elindul fölféle, a fejét most se látom, jobb is így, észreveszem viszont a ruhát, ami így egybetartja ezt a kívánatos sziluetttet, nehéz sötétzöld brokát, nem lehet más, ez jutott eszembe, és tökéletesen illik ahhoz, ami most bennem van, kielégítetlen vágy és zavar, a készítés, hogy ne hagyjam abba, hogy bevonjam őt is, ez már nem lenne álmom, valóság lenne, a maga félelmetes következetességében, nézek előre magam fölött, nincs köztünk semmi a feszültségen kívül, nem mozdul, mégis tudom, hogy vár, tartásában ott van az ígéret, valami, amire mindig vágytam, és soha sem sikerült elérnem, megszereznem, birtokolnom, élveznem, a teljes női odaadás és önfeladás megtapasztalása, fejem hátrahanyatlik, tudom, hogy késő, még mindig álmodom, de most már nincs tovább, ebből már nem újabb álomba fogok ébredni, ez már a valóság, ahogyan izzadtan-csapzottan törtet felém, a falnál már nem áll senki, fal sincsen már, csak ez a kurva lepedő alattam összegyűrve, a nyál a szám sarkában, szakállamra rászáradva, nyelek egyet, ahogyan hasra fordulok, és felébredek fejemben ezzel az egyszszel egyszerre és minden pillanatban egyre kevesebbel.

SÁRGA LITÁNIA

hagiographia just google the names

istenanya, Mária
könyörögj érettünk
antwerpeni Szent Dymphna
könyörögj érettünk
fontos vajon a kéreg, a mérleg, a kéj
fontos vajon a fogamzás pillanata
soha nem fogsz ezen töprengeni az abortusz erőterében
testprivilegium
mikor még nem voltál
az a legelső fájdalomérzet előtt lehetett
de arra csak a tested emlékszik
aztán a tábortűznél megolvadt sárga műanyag tál
megetted belőle az összes káposztát
az első agresszív, tolakodó hányinger
a hányás feltartóztathatatlansága
mint később az alkoholmérgezések
droglecte évekkel az első drogozás előtt: ne ellenkezz
a vegyületek, a transz
a kórokozók, a betegség
oda visz, ahova jónak látja
az ellenkezéssel csak az örvényt segíted
add át magad az okádásnak, ahogy a magzat
az anyaméhben a nikotinnak, a nyugtatónak
az elvonási tüneteid idősebbek nálad
a fájdalmad legalább kilenc hónappal öregebb
Layne Staley
könyörögj érettünk
a harcba visz a gyávaság
a hepatitisz az sárgaság, a páciens nyolcéves
egy hepatitiszes páciensnek
ezerkilencszázkilencvenben romániában

nincs anyukája, vírusai vannak
nincs halálfélelme éjszaka egyedül a redvás kórházi ágyon
csak aztán úgy maradsz
ötödikben románórán hirtelen ugyanaz a meghalás anya nélkül
figyelni kellene, de csak
az ujjaidra figyelsz, a körmöd színét találgatod
a köröm alatti rózsaszín besárgulása a szimptóma
amit egy ötödikes is láthat, ha meg tudja különböztetni a két színt
a következő órától ellógsz, először életedben
rohansz anyukádhoz, sárga az ujjad
ő nagyon dühös lesz, nem sárga, takarodj vissza az iskolába
az első lógás az iskolából, hetedikben aztán az első cigi
Jézus herceg
Jézus elvtárs
kegyelmezz nekünk
aztán meg szép türelmesen belenevelnek
mint a szigorba, szorongásba, hogy
inni is tudni kell
maradj edzésben
egy gyógsör meg egy csorba
hagyjad, igyon csak egy pohár bort az egészségemre, tízéves már
figyeled az ujjak nikotinkérges bőrmérgezését
és mikor harminc év múlva a te ujjad is sárga már a cigitől
tudod, hogy elértél valamit, látszik a kezeden a szellemi munka
Courtney Love
könyörögj érettünk
a migrén az sárga
a foghúsból kifordított gyökér
idegvégződésének szakadása is az
végül is minden fájdalom
piszkos nikotin sárga hályog
de nemcsak a látás homályosodik
lassan elrothad a látóideg
a fület is benövi, hártyát képez az orrllyukadon
rátelepszik az ízlelőbimbóidra
a bőrödre védőfelhámot húz
próbálják veled elhitetni, hogy
a szerotonin-szintkülönbség az, de

a sárga hályog az, ami miatt ágyban maradsz,
nem zuhanyzol, nem mosol fogat. Minek.
Fisher Szent János, könyörögj érettünk
a foghúzás, a lefejezés démonai ne ijesszenek,
Mark Fisher, könyörögj érettünk
Mark Fisher, könyörögj érettünk.

SZORONGÁSÁBÉCÉ

Aludni amíg bírsz, alkohol
Álságos ágymeleg
Bebaszni bármikor, reggel akár, benzodiazepán
Ciánkapszula reménye, céltalan, céltalan
Csöpögő csap a csend
Depressziódiktatúra, végtelen délután
Esik. Efemer eufória, elkent lázadás
Fal felé fordulás
Gépházlüktetés, gáttalan habzsolás
Gyermekek szégyene, gyéren a gyógyulás
Hidegletés, halálvágy, a határ is hol van, hányás-
Inger és ingerküszöb, ijedt ivás, jaj, irgalom
Játszani képtelen, játszani minek
Kínkeserves kód a DNS-ben
Lepárolni a lélek latyakját
Lyuknak lenni persze
Miatyánk, maradj a mennyben
Nem tudom, nem bírom
Nyavalygás, nyomor, szedd össze magad
Orvostól orvosig oson a büntudat
Óraműpontos óvatoskodás
Ördögök őrjöngése, önpusztító öntudat
Órangyalhiány
Pirulák halomba pakolva, partizánpirkadat
Remegés, riadt rohanó áradat
Sajgó sejtetés, sérült sejtemlékezet
Szerelmetlen szabadság, szabad szerelem

Tékozlás, fiú, ez tékozlás
Tyúkhúsleves az ágyban
Ugarlét ugyanott ugyanúgy
Útja vesztett újraéhes úszás a sárban
Üveges szemmel, üzenet nélkül
Űzöttség, űr, üres
Végtelen, választalan, válaszfal az agyban
Xanax
Zord zabhegyező, a zabálás arca
Zsigeri félelem, az otthon a zsákutca.

BOLYGÓ, DELFINEK

1.

mikor majd átadjuk a bolygót a delfineknek
mert mi nagyon kevesen maradunk, alig néhány millióan
és azt mondjuk majd, hogy oké, elbasztuk
nem érdemljük meg, tessék, mondjátok meg ti, delfinek
hogyan kell.

Persze a felhalmozott tudás egy részét átmentettük
a kommunikációt is a delfinnekkel
a mesterséges intelligencia pedig elpusztíthatatlannak
bizonyult, de ők csak absztrakt adat formájában
élnek, számunkra már elérhetetlenül.

És a delfinek válaszoltak:

átvesszük, szimbolikusan, de maradhattok.

Lesznek új rítusok is, az egyik
legérdekesebb talán, hogy a nyári napfordulón
találkozunk velük a sekély öblökben, a delfinnekkel
folyódeltákban, mangroveerdők mentén
és pszichedelikus halat eszünk együtt velük
(álomhalnak is nevezik, tudományos neve salema porgy)
már olyan is lesz köztünk, aki nyersen
de elnézik nekünk a sütést is, parázson
a parton, a homokban.

2.

mikor majd átadjuk a bolygót a delfineknek
átértelmeződik, hogy mi az a tiszavirág
rovarálmok lepnek meg faodúban
kopogó esőben, mohaszagban, végtelenített
kérgesedésben, nyelv nélkül újra
bennrekedve egy kéje vesztett ölelésben.

3.

mikor majd átadjuk a bolygót a delfineknek
a párosodásról lesz köztünk a legtöbb vita
mi nem tudjuk megbocsátani nekik az erőszakoskodást
ők nem tudják megbocsátani nekünk a monogámiát
aztán valahogy konszenzusra jutunk
mi beszüntetjük a féltékenykedést, ők beszüntetik a csoportos
erőszakot
és ahogy elfogadhatatlan jelenetet rendezni, ha a kedvesünk
mással beszélget
a Higgs-bozonról, a beat nemzedékről és a prionokról
elfogadhatatlan lesz jelenetet rendezni, ha a kedvesünk mással
szeretkezik felhajtott
szoknyával a tengerparton, a szürkés-kék sziklák mögé bújva.
Az elején sokan féltik a szerelmet, de sokkal több
sokkal szebb lesz a szerelem
elmélyült, életre szóló beszélgetések, amiknek csak a halál
vet véget
és nagy, szép családok, vidám ünnepi
ebédek.

4.

és ha majd úrrá lesz rajtunk a kétségbeesés
mindig lesz, aki megölel, és ha mégsem
akkor beúszunk az öbölbe, és megkeressük a delfineket
fémcsillogású puhaság a vigasz
megtalál minket a tavasz kérlelhetetlen közönye
és a szemébe nevetünk, bőséges ősz
és fetrengve zokogunk, amíg a válasz el nem hal.

5.
a mesterséges intelligencia tovább él, magában
de már csak elvont adat, számunkra hozzáférhetetlen
nincsenek eszközeink, nincs villanyáram, hogy láthassuk ezeket
a végtelenül működő
algoritmusokat, valahol az elvont adatfelhőben
de abban szinte mindenki egyetért, hogy továbbélnek
vannak filozófusaink, alig néhány, mondjuk, akik azt találgatják
rendszerszinten, hogy vajon mit csinálnak ezek a mesterséges
intelligenciák
elvontságukban, és reméljük, hogy ha mi nem is tudunk velük,
de ők majd
kapcsolatba lépnek velünk. És persze félünk is ugyanettől.
De
mikor majd átadjuk a bolygót a delfineknek
lesznek azért templomaink is, és lesznek nekik is, a delfineknek
a víz alatt, nagy csarnokok, és lesznek közös templomaink is
nyilván ugyancsak a vízben. Együtt imádkozunk, együtt
meditálunk
hogyan megszabaduljunk a szenvedéstől.

6.
mikor majd átadjuk a bolygót a delfineknek
készakarva vonulunk a fásultság felé
hogy aztán meneküljünk a menekülés kedvéért
mindegy, honnan hová
vessünk, arassunk, gyűjtsünk, szórjunk
kapálózzunk a sorsunk javára.

7.
mikor majd átadjuk a bolygót a delfineknek
nem volt a mienk, nem lesz az övék.

BLACK

*i am a consequence of all that's gone before me
both the symptom and the underlying cause
i don't pretend to know the answers to the questions
i raise
but as long as my heart beats i won't stop looking for solutions
to the reasons why the people i love are forced to live a life
that tears a hole in them
antisept*

*Sheets of empty canvas, Untouched sheets of clay
Were laid spread out before me, As her body once did
All five horizons, Revolved around her soul
As the earth to the sun, Now the air I tasted and breathed
Has taken a turn
pearl jam*

a fekete lyuk a téridő olyan tartománya
ahonnan az erős gravitáció miatt semmi, még a fény sem tud távozni.
Nem tudok távozni, kedves, beragadtam a létedbe.
Nem tudsz távozni, mikor menekülni kell, elhúzni a picsába,
de csak távozni lehet.
Elmenni. Mekkora orgazmusa kellene legyen a földnek, hogy
ne számítsanak
a paraziták. Hogy ne számítsunk.

volt egyszer egy ember szakálla volt kender
cannabis sativa, sziddhárta gautama
és azt mondta, hogy a düh, a düh, az idegesség
agresszió, vicsorgás és morgás nem azért van, hogy aláássuk
a szerelmet, a tüzet a kis barlangunkban, hanem hogy
csak emberhúst együnk, cannibal sativa, mégpedig gazdagokat.

kétkedem, hogy a mátrix az mátrix az mátrix az mátrix
kérdedem, hogy a róka, a róka, a róka az nyúl

mikor a másik már kétszer is, kétszer is átvisz
szájában szerelmet, punciban kokaint,
magvető könnyeket, kétkedő sorait
a kérkedésnek
ahogy a költő magához

nyúlik a nyelv, kopik az ikes igeragozás
ragrímekben sikkad el a klímaváltozás
régen minden jobb, minden bal
fasz
kopik a nyelv, nyúlik a klímaváltozás
kisfiam, bocsáss meg
de inkább ne,
légy dühös, kicsim
légy dühös

*

van egy aktkép rólam valahol
az elvetélt gyermekek halmazában
a mennyország kicsi sarkában
egy aktkép rólam, szeretem azt képzelni, hogy az úgynevezett
valóságban is létezik egy üres vászon, amit nem festettél meg,
kincs.

az élőket sokkal nehezebb meggyászolni
az árulókat sokkal nehezebb
ha már harcról van szó, de bár ne lenne

sajnos van egy közhelytár,
kincs, amit ki kell borítani, ha öklendezel is
hogy nincs rózsza tövis
nincs szerelem
szabadság e kettő
make love not war
nincs forradalom depresszió
nincs fekete fekete nélkül.

TISZTA ABLAK

Nincs értelme a versről verset írni,
aztán a versről szóló versről egy másik
verset ismét, mintha feltaláltad volna
az örökmozgót, amely önmagából
táplálkozik. Úgy róni egymás alá
a sorokat, hogy tudod, félre kell tenni
valamennyit a titokból. Mint régebben
kenyérsütéskor az asszonyok egy keveset
a megkelt tésztából. Hogy legyen egy
hét múlva is a folytatáshoz. Azt szokta
mondani Anna, hogy aki a kelesztett
kenyeret feltalálta, a maga módján
zseni volt. És költő is volt persze,
teszem hozzá, mert felfedezte a jövőt.
Ezek szerint mégis lehet verset írni
a versről? Vagy inkább a versírásról?
Ami nem pontosan ugyanaz. Hasonlít
mégis. A lópatkolásról lehet? Esetleg
a tetőfedésről? Az ablaktisztításról?
Igen, itt érdemes elidőzni. Ha a forma
semmi, akkor a versről szóló vers is
láthatatlan. Áttetsző. Akár egy sárral
vagy madárürülékkel bepiszkolódott
ablak letakarítása. A valami eltávolítása,
hogy látszólag ne legyen semmi közted
és az odakint vergődő őszi kert között.
Jobban mondva, hogy semmi legyen, ami
eddig valami volt. Hogy láthasd a didergő
rigót az ágon, a fűben a sárga levelet.
A versről verset írni ennyi. Sőt, bármiről
verset írni is csak ennyi. Megtisztítani
az ablakot. A többi már nem a te dolgod.

CSOMAGOLÓPAPÍR

Nézem, ahogy csomagolod könyörtelenül az ajándékokat. Pontosan fogalmaztam, tényleg nem teszel engedményeket. Mi más lenne? Könyörtelenség! A biztos ízléssel kiválasztott csomagolópapír és a színében, stílusában hozzáillő szalag, amellyel átkötöd. Leleményesen megcsokrozod. Nagyon szép. Mintha az örökkévalóságnak. Már-már nem számít, mi van benne. Vagy legalábbis ugyanolyan fontos a burok. A borítás. Az öltözék. Pedig este még végig sem égnek a csillagszórók, máris mohón letépi a díszes csomagolást a fenyőfa körül összegyűlt gyermekek. És mindenki. Az érdekli őket, ami belül van. Közhely persze ennek a sokat emlegetett változata, bár nem teljesen ugyanaz, hogy mennyi munka van az ételben, amelyet szinte pillanatok alatt felfalnak a vendégek. Akkor meg miért a tökély? Bennünk is mi van? Mármint egy vonzó testben. Jobb nem részletezni ezt sem. Egykor a hitvitázó prédikátorok tudták igazán érzékletesen leírni, hogy miből is van az ember. Szarzsák. Ha szebben akarták mondani, akkor is „por és hamu”. Szóval nézem, ahogy csomagolsz. Gondosan behajtod, töprengsz rajta, megigazítod. Én összecsapnám. Arra a kis időre? Egy nap nem ezer esztendő. Vajon? Azt hiszem, mégis inkább asszonyi mű a teremtés. Tudom, manapság könnyen félreértik, amit mondok. De így gondolom. Lám, a föld, az ég, az állat vagy az ember. Milyen gyönyörű mind! És ennek nincs

köze ahhoz, hogy mi lesz majd belőlünk
holnap vagy holnapután. Csomagolsz
szenvédélyesen, én meg adogatom neked
a papírt, a ragasztót, az ollót. Amit kérsz.

Makkai Kinga

A GYERMEKI PERSPEKTÍVA ÉRVÉNYESÜLÉSE NEMES NAGY ÁGNES GYERMEK- KÖLTÉSZETÉBEN

Mottó: „Rájöttem, hogy a gyermekvers: műfaj.”¹

A gyermeki irodalmi recepciótörténet Nemes Nagy Ágnes gyermekköltészetére mint „a magyar gyermekvers Parnasszusára”² tekint, amely a gyermeki nézőpont poétikai érvényesítésével újjította meg gyermekköltészetünket. E líratörténeti „paradigmaváltás” jelentőségére és irodalomtörténeti háttérére hívja fel a figyelmet Dobszay Ambrus *Nemes Nagy Ágnes gyermek- és felnőtt költészetének kapcsolata* című tanulmányában,³ amelyben a Nemes Nagy Ágnes-féle gyermeklíra sajátosságait a költő felnőttköltészetére jellemző stílusjegyei felől közelíti meg.⁴

Rigó Béla írja, hogy „pontosan annyi gyermekverse van, amennyit erre a célra írt”.⁵ Mint tudjuk, „Nemes Nagy Ágnes a legtudatosabban alkotó és a legtekintélyesebb elméleti műveltséggel rendelkező költőink közé tartozik”.⁶ Ez a tudatosság érződik a tanulmány mottójaként szolgáló vallomásában is: „Rájöttem, hogy a gyerekvers: műfaj. Itt lehet valamit csinálni.”⁷

Tudatosságot fedezünk fel abban is, ahogyan gyermekverseit gondosan elválasztotta felnőttverseitől. Ez az elkülönítési szándék abból a felismerésből táplálkozik, hogy a gyermekvers, bár „ugyanolyan verscsírából indul, mint a valódi vers”, olyan sajátos műfaji jellemzőket visel magán, amely a gyermeki befogadásnak is megfelel: „feldolgozási módja, az előadási mód-

ja más”⁸. Magas mérce és a gyermekek igényeinek való egyidejű megfelelésként határozta meg a jó gyermekvers kritériumát. De mit értett a feldolgozás és az előadás „másságán”? A gyermeki nézőpont megvalósulásának szövegközpontú elemzése adhatja meg a kulcsot ennek a gyermekköltészetnek a recepciójához.

Ha a költő gyermeklírójának sajátosságait szeretnénk megragadni, a *Szökőkút*⁹ című kötete kínál megfelelő vizsgálódási területet, hiszen a kötetet maga a költő rendezte ciklusokba korábbi verseskötetei alapján. Nemes Nagynál minden tudatos. Szigorú műgonddal szerkeszti kötetbe verseit. Maga a kötet címének megválasztása is tudatosságról árulkodik, azokra a reneszánsz szökőkutakra utal, melyek a neoplatonizmus egész filozófiáját viselik magukon, és amelyek oly fontos vonatkozási alapul szolgálnak az egész Nemes Nagy-életműben: „minden porcikájuknak jelentése van: csupa utalás, csupa rejtett közlés”.¹⁰ A tudatos szerkesztés bizonyítéka az is, ahogyan a verseket ciklusokba rendezi (*Budai utca, Madarak, Gyerekek, Bors néni, Mondókák, Jeromos, a remeterák*). Mindegyik ciklusban a gyermek szólal meg. Nem véletlenül írja erről a kötetről Márványi Judit: „A *Szökőkút* verseit a gyerek énekli végig.”¹¹

A gyermek explorációs kíváncsisága, ösztönös megismerési vágya, a világ megtapasztalásának élményszerűsége nyilvánul meg a következő sorokban: „Bámulok csak ennyi kincsen: / mennyi minden, mennyi minden!” (*Mennyi minden*) Nem véletlen, hogy az 1964-ben megjelent *Mennyi minden* kötet címadó versét gyűjteményes kötetének versei elé helyezi, ezzel mintegy kiemelve a gyermeki megismerés katartikus jellegét, élményszerűségét. Ebben a kétrétű katarzisban, melyben egyszerre van jelen a felismerés és a megismerés, a „fizikai és a pszichikai egybeolvad az élményben”.¹²

Nemes Nagy Ágnes gyermekverseiben a gyermeki perspektíva érvényesülése sokrétű és sajátos. A gyermeki magatartás imitálása formai és tartalmi szinten (szerkezet és tematika), makro- és mikroszinten (vers- és képalkotó stílusában) egyaránt kimutatható.

A kisgyermek számára az eseményeket és a tárgyakat azok a cselekvések határozzák meg, amelyeket körülöttük végrehajt.¹³ A gyermeki megismerés szituatív, azaz helyhez és cselekvéshez kötött. A mozgásosság ebben a korban azért fontos, mert nemcsak a környező valóság kitágulásához vezet, hanem e valóság hozzáférhetőségéhez, uralásához is.¹⁴ Ez a mozgalmasság lelhető fel a *Szökőkút* verseiben a gyerekalakok közvetlen cselekedetei vagy közvetve más élőlények, állatok, növények vagy tárgyak megjelenítésében: az autó „szalad” (*Piros autó*), a kocsni „dörömböl” (*A kukások*), a bodza

bogyókkal „dobálózik” (*Hull a bodza*) stb. A versekben állandó a mozgás. A megjelenített versalak oson, huzigál, kavar, ugrik, csörög, fut, mászkál, vacakol, araszol, hintázik, elszalad, sír, morog, bújik, bömböl, szappanoz, mos stb.

Ez az aktív gyermeki jelenlét átlendít bennünket a versek másik jellemzőjének, az animizmusnak a kimutatására. A gyermeki gondolkodásnak jellemzője, hogy saját képére formálja a valóság elemeit, emberi tulajdonságokkal ruház fel tárgyakat, élőlényeket. Mindezt jól érzékeltetik a *Mi van a szobában?* ciklus versei. Az animizmus jelenségére utal, hogy a gyermekek gondolkodásában az élettelen tárgyak tudattal, szándékkal, érzésekkel rendelkeznek. „A szobában van az asztal / ...Ő a kedves, ő a jó, /... Egy baj van csak: bármi kedves, / lombfűrészről ideges lesz.” (*Az asztal*); „A szobában van a szék. / ...mintha volna gyöngye mancsa. / Olyan mint egy barnamedve.” (*A szék*); „A szobában van a lámpa, / hogy ragyog, hogy ragyog! / Mert a lámpák boldogok.” (*A lámpa*); „Hát a fal, hát a fal! / Úgy vesz széles tenyerébe, / mint a cinkét tartja fészke.” (*És?*) A ciklus verseiben megelevenedett tárgyak tehát a gyermek animisztikus gondolkodásának lenyomatai, az ábrázolt tárgyi valóság elemeire rátapadnak az érzelmek. Ez a tárgyak szemléletébe „belerejtett” lírikusság a Nemes Nagy Ágnes-költészet lényeges jellemzője.

Külön figyelmet érdemel a gyermeki perspektíva megragadása szempontjából *Az ágy* című vers, mely az álom, az álmodás folyamatára utal: „A szobában van az ágy, / és az ágyban van az álom.” (*Az ágy*) Az álom mint a spontán tudatalatti megnyilvánulása különösen vonzó téma a gyerek számára. Később a gondolkodás fejlődésével az irreális (képzelet, álom, fikció) és reális elkülönítésének képessége kettős tudatot eredményez: a gyerek még vonzódik hozzá, de már képes elválasztani a valóságtól („de ne hidd el, ez csak álom”).

A mitikus gyermeki látásmód érzékelhető a következő példákban: a gesztenyelevelél „óriási tenyerével befödi a fejemet” (*Gesztenyelevelél*), az ösvény „fösvény” (*Mennyi minden*), a csiga „világot lát” (*A csiga*), a kutyának „gyönyörű a frizurája” (*Jön a kutya*) stb. Az animizmus összefügg az énközpontú gondolkodással, azaz a gyermek csak „önmaga függésében működik”, és mindez az „anyag fölötti csodálatos győzelem” bizonyítéka. A gyermek egocentrikus megnyilvánulásának mintázatai egyértelműen bizonyíthatók a Nemes Nagy-gyermeklírában. A mágikus gondolkodás, amely a valóság „énhez való asszimilációjaként” tételezhető,¹⁵ szintén a gyermek énközpontú világfelfogásából fakad. „A gyermek tehát nemcsak a valóságot, hanem a tárgyakat is alárendeli saját szeszélyeinek, és vágyainak megfelelően módosít-

ja a valóságot. Mindez beszédében (egocentrikus beszéd) is megmutatkozik, amely nem tölt be kommunikációs funkciót, csupán skandálja, ritmizálja, kíséri a gyermek tevékenységét és érzelmeit.¹⁶ A valóság felfogásában a spontán érzékek a döntők.¹⁷ Ettől oly derűs Nemes Nagy gyermekköltészetében. Itt a költő megtapasztalhatja az alkotás spontaneitását, önfeledt játékát, újra átélheti a megismerés örömét. Ezt a költészetet nem árnyékolja be az egzisztenciális szorongás, a „megismerés” és az objektív „megformálás” kényszeréből fakadó kín, amely hangsúlyosan jelen van a költő felnőttverseiben.

A gyermeki perspektíva érvényesülésének másik megnyilvánulási formája Nemes Nagy gyermekverseiben az én-beszéd imitálása. Vegyük például a *Szökőkút* első ciklusát, a *Budai utca* verseit. Szinte minden darabjában én-megszólalás figyelhető meg, a gyermek közvetlen jelenlétét az első személyű igék jelzik: „tudnám”, „bámulok” (*Mennyi minden*), „járok” (*Ugróiskola*), „örülök” (*Hull a bodza*), „találtam volna”, „látom”, „tartom”, „teszem”, „nem bánom” (*Gesztenyefalevél*), „belegázolok”, „járok” (*Akácfa*), „elindulok”, „eljutok” (*A titkos út*), „húzgáltam”, „húztam”, „kocsiztattam” (*A csiga*), „mentem volna”, „elmaradtam” (*Tarka ló*), „megláttam” (*Piros autó*), „látam” (*Űrhajó és jegenyék*), „megfogom”, „elveszem”, „söpröm”, „ütögetem” (*Hólapátolás*), „jó leszek” (*Kukuca*), „láttam”, „elmondhatom”, „lerajzolom”, „előveszem”, „nézegetem” (*Nyári rajz*), de a *Madarak* ciklusban is hasonlóképpen sok az E/1-es én-közlés: „ültem én” (*Gólya az esőben*), „láttam, láttam”, „meglestem” (*Láttam, láttam*), „én hagytam ott” (*Lila fecske*), „álltam”, „megláttam”, „vártam én”, „látom” (*Fekete hattyú*) stb. Másrészt ez a mozgásos feszültség kapcsolódik a szövegek ritmikus feszültségéhez, amely végül önállósul.¹⁸ Észrevehető a fenti példákban a gyakori ismétlés, ez a ritmika a gyermek számára, aki hallgatja, feszültségoldó szereppel bír, „ami nem más, mint maga a katarzis”.¹⁹

A cselekvést kifejező igék gyakorisága mellett az E/1-es személyű birtokjeles főnevek többszöri előfordulása szintén az énközpontú gondolkodás jellegzetes megnyilvánulására utal: „mi utcánk”, „minálunk” (*Ki lakik az utcában?*), „a mi utcánk” (*Hull a bodza*), „arcom”, „fejem” (*Gesztenyefalevél*), „kezemre” (*Akácfa*), „fejem” (*Űrhajó és jegenyék*), „krétadarabom”, „húgom” (*Kréta-szobor*) stb.

A beszéd helyhez és a jelen pillanathoz való kötöttsége, szituativitása²⁰ érzékelhető megannyi költeményben: „jól lehet itt²¹ játszani” (*Budai utca*), „itt-ott”, *itt-ott*” (*Ugróiskola*), „itt van” (*Ki lakik az utcában?*), „most”, „innen” (*A titkos út*), „most én megfogom” (*Hólapátolás*), „ez a tó, ez a tó” (*Tó és fűz-*

fa), „hogy ez milyen pici!” (*A húgom*), „cifra ez a fa” (*Cifra palota*), „ez sötét volt” (*Fekete hattyú*), stb. Akárcsak E/1-es igék és az E/1-es birtokjeles főnevek az egocentrizmus megnyilvánulási formái. A szituativitás nemcsak a jelenben benne való lét megnyilvánulása (a gyermek az időérzék hiányában mindent a jelen perspektívájából szemlél), hanem egyben a közvetlen környezet megismerés általi birtoklásvágyának kifejeződése. Ezt a jellegzetességet a közelre mutató névmások és határozószók ismételt előfordulása mellett nagyszerűen illusztrálja a *Nyári rajz* című vers. A versben nemcsak a gyermeki gondolkodás egocentrizmusa és szituativitása érvényesül,²² hanem a gyermek eszmélkedési folyamatát is végigkövethetjük benne. A megismerés, az értelmi fejlődés pszichológiai törvényszerűségei nyilvánulnak meg ebben a folyamatban, melynek alapvető feltétele a környezettel való interakció. A tapasztalás útján nyert információk képek formájában tárolódnak az emlékezetben, majd később a kognitív lelki folyamatok (gondolkodás, emlékezet stb.) „nyersanyagául” szolgálnak: „Ez itt a ház, ez itt a tó, / (...) Majd télen előveszem, / ha hull a hó, nézegetem.” (*Nyári rajz*) A vers a „rajzolás” aktusát idézi fel bennünk. A gyermekrajz mint szellemi tevékenység az alkotás, a teremtés manifesztációja, az énkifejezés, az élmények feldolgozásának eszköze, amely a művészet (legyen az képzőművészet, zene vagy költészet) lényegi vonása. A gyermek mint alkotó ilyen szempontból semmiben sem különbözik a felnőtt művésztől. „Mind a gyerekek írnak verset, illetve csinálnak verset. Ez az első nagy verscsinálási korszak, a gyerekkor.”²³ A vers tehát egyrészt az emlékezésnek a szemléletes poétikai megjelenítése, másrészt az alkotás folyamatának a rögzítése.

A versekben megjelenő párbeszédes forma szintén a gyermeki perspektíva érvényesülése szempontjából válik indokolttá. A kérdés mint a gyermeki megismerő magatartás tipikus megnyilvánulása, a felnőttekkel való párbeszéd, a gyermeki kíváncsiságból fakad. Célja, a megismerésen túl, a kommunikáció fenntartása, melyben a beszéd kapcsolattartó szerepe kerül előtérbe.²⁴ „A gyereket néha nem az érdekli, amit kérdez vagy állít, csupán a kérdések feltevése vagy maga a képzeletszövés szórakoztatja.”²⁵ Ez a gyermeki sajátosság mutatkozik meg a versek címében: *Mi van a titkos úton?*, *Mit beszél a tengelice?*, *És?*, *Hány ujja van?* A kisgyermek kognitív magatartására jellemző *miért* kérdésekben a gyermek olyan részletkérdésekre, relációk iránt érdeklődik, amelyek meg sem fordulnak a felnőtt fejében.²⁶ Gyakorlatok a kérdések a versekben is: *Merre szállnak?* (*Madarak*), *Mit csinálsz te?* (*Akácfa*), „mi van ott?” (*Mi van a titkos úton?*), „micsinálsz, micsinálsz?” (*Hólapátolás*), „léggömb volt, repülő?” (*Űrhajó és jegenyék*), „Mi szól a kert-

ben? (*Szökőkút*), „Mi kopog?, Mi ragyog?” (*Szorgalom*), „Mi kell neked?” (*Hóesésben*), „mi van még a szobában?”, „Mikor szerzel újra krétát?” (*Krétaszobor*) stb. A „beszélőváltás”, a dialógusban való részvétel mint kommunikációs igény jelenik meg kisgyermekkorban, amely a nyelvelsajátítás szociális feltételét képezi,²⁷ hiszen a fogalmak elsajátítása korai gyermekkorban a felnőttekkel való beszédes interakció és egyéni tapasztalat függvénye.²⁸

A gyermeki beszéd utánzása mutatkozik meg a versek felszólító mondataiban, melyek a beszéd fatikus, vezérlő funkcióját jelölik: „gyerünk gyorsan játszani!” (*Budai utca*), „nézz oda!” (*Ugróiskola*), „pszt, pszt!” (*A titkos út*), „szállj, szállj, felhő” (*Tavaszi felhők*), „szervusz!” (*Jön a kutya*), „állj meg, állj meg!” (*Fekete hattyú*), „Ne vedd le!” (*Evetke*), „Szemtelen!” (*A szekrény*) – a költő gyakran idézett hapaxlegomenonja, a „gondolj-rám-virág” is egyfajta felszólítást tartalmaz. A beszéd szociális jellege a beszédtanulás sajátosságaiban is megfigyelhető. Az E/2-es forma gyakori előfordulása a versekben a „beszéd interakcionista jellegét támasztja alá”²⁹.

A gyermeki nézőpont érvényesülése mutatható ki a költő gyermekverseiben tartalmi vonatkozásban is. Dobszay Ambrus a jó gyermekvers kritériumainak meghatározásakor a formai jellemzők mellett tartalmi szempontokat is megjelöl. Ilyen a természeti világ, állatok, gyermekalakok gyakori szerepeltetése a versekben.³⁰ Nemes Nagy Ágnesnél sincs ez másképp. A *Lilla fecske* kötete két ciklusra tagolódik: a *Madarak* és *Gyerekek* ciklusokra, de egész gyermekköltészetére jellemző a gyerekalakok, madarak, fák, bokrok, természeti jelenségek, valamint a tárgyak megjelenítése. Mondhatjuk úgy is, ezek képezik gyermekverseinek anyagát.

A különböző ciklusok elrendezési sorrendje fejlődéslélektani aspektusból indokolt: a költő a *Madarak* után helyezi a *Gyerekek* ciklust. Ami szociális, az mind a gyermeki fejlődés végén található, még a szociális beszéd sem előzi meg az egocentrikus beszédet, hanem fejlődéstörténetileg utána következik.³¹ Dobszay Ambrus a jó gyermekvers kritériumai között említi a gyermekalakok gyakori szerepeltetését a gyermekversekben. Ez a sajátosság határozottan kimutatható a Nemes Nagy Ágnes-gyermekversekben, sőt, szervezőelvvé válik. Gyermeki alakok szerepelnek a *Ki lakik az utcában?*, *Mit beszél a tengelye?* versekben, de különösen gyakoriak a *Gyerekek* ciklusban, mint pl. *Pisti gondolkozik*, *A jó gyerek*, *Éva és a Liba*, ahol a gyermeket tipikus élethelyzeteiben láthatjuk: eszik, bámul, krétát farag, rajzol, sír, énekel, játszik, sétál, szalad, simogat, selypít, labdázik stb.

A *Szökőkút* versei a gyermekkor egyedi világát idézik sajátos színtereivel, alakjaival együtt. A gyermek közvetlen környezetében lévő tárgyak és

élőlények népesítik be ezt a világot: előbb az utca (*Budai utca*), majd a természet a maga élővilágával (*Madarak*), hogy végül a gyerekszoba szűkebb tárgyi, fizikai környezete után a szociális tér bemutatása következzen (*Gyerekek*).

Nemes Nagy Ágnesnél a kötet, a vers-architektúra, a szerkezet lényeges elem. A versek elrendezésében a költő logikus szempontot követ. Ahogy maga a költő fogalmazott: „lényeges itt a tárgyoknak – ez már sajátosan az objektív lírára jellemző – a fogható, látható, tapasztalható tárgyoknak és helyszíneknek a fontossága a versben, amelyek tartalomhordozóvá válnak, továbbá áttételes személyeknek, bizonyos personáknak a jelenléte”.³² Verseiben ahogyan a tárgyak önállósulnak, központi látványelemként funkcionálnak, ugyanúgy nagy jelentőséggel bírnak a terek.³³ Nála a tér egyfajta szentséget hordoz, jelként funkcionál: „Vannak helyek, amelyek nem eseményeik által nevezetesek. Önmagukban hordanak valamiféle jelentést.”³⁴ A tereket néhol különös alakok, a képzelet szüleményei lakják be: „A padláson, ahol a kitömött kecskefej lakik / a padláson, / ahol a Drótpókfűrészlakik, / a padláson, / ahol a Hogyishívják lakik...” (*Bors néni*)

A Nemes Nagy Ágnes gyermekköltészetében megnyilvánuló gyermeklélektani aspektusokat szem előtt tartva, nem hagyhatjuk figyelmen kívül a versekben megmutatkozó egyéni színvilágot. Bár egy interjúban³⁵ azt vallotta, hogy a zöld és a piros a kedvenc színei, gyermekverseiben a lila és a zöld dominál. Gyakran fordul elő a sárga és piros szín is, hasonlóképpen a „fényes” jelző (fényes a járdaszél, a napsütés, az avar, a szem, a fej, a nyak, a madár, a tér, az ég, a hattyú). A gyermek érzékelésében a különös, a színes és mozgó tárgyak gyorsabban magukra irányítják a figyelmet, feldúsítják az észlelés folyamatát. Nemes Nagynál a színek nem csupán az érzékletes, szemléletes ábrázolás eszközei vagy a gyermeki érzékelés sajátos reprezentációi, hanem személyes értelmet rejtnek, a költői identitás kifejezőivé válnak: a különösség, a titok iránti vonzalom kifejeződései („lila fecske”, „fekete hattyú” stb.).

Egészen másképpen érvényesül a gyermeki nézőpont a *Bors néni* verseiben. A megszólítás közvetlen hangja, amely a kötet kezdő versében tetten érhető, a mesélés szándékáról árulkodik: „Ismeritek Bors nénit? / Fent lakik ő a padláson...” Itt a költőt mesélő pozícióban látjuk. A mű központi alakja egy olyan csodás lény, amely a mesék hőseivel rokonítható. Bors néni szurreális alakja és a vele történő csodás események „illúziós feszültséget” keltenek a gyerekben, mindez a gyerek „kettős tudatához” köthető.³⁶ A versekben bemutatott jelenetek hol valóságosak (mosakodás, vacsorázás stb.),

hol az irrealitásba emelkednek (beszélget a holddal, a cipővel stb). Ugyan-
ezt a kettősséget figyelhetjük meg Bors néni alakjának megragadásában is,
életkorának, nevének és lakcímének pontos meghatározása (a 80 éves „Bors
Józsefné, Balogh Borbálának, / Báthori utca 3.”) csak a gyermeki képze-
letben fér össze természetfölötti képességeivel: „felszáll ő a suszterszéken /
... Hogyha foltos a hold képe / végigtörli kendőjével.” A gyermeki néző-
pont érvényesülésének megannyi példájával találkozunk itt is: Bors néni pár-
beszédet folytat a cipővel (egocentrikus beszéd, animizmus), a béka „rágyújt
egy szivarkára” (antropomorfizmus), „kézenfogva / sétálgatnak mindaket-
ten.”, „bámulja a Szív utca”, „szidja a toronyóra” (animizmus), az aszfalto-
zók „ég kékjét megfoltozók” (artificializmus) stb. „A műfajilag „verses me-
seciklusként”³⁷ definiált *Bors néni*-ben mindhárom közlésforma fellelhető: hol
az E/3-as elbeszélő jellegű beszédmód érvényesül (*Bors néni kertje, Futó-
bab, Minden kedden, A padláson, Kéményről kéményre, Bors néni a malomban*
stb), hol én-közlést alkalmaz (*Amikor Bors néni gyerek volt, A lopós kutya*
stb.), hol a párbeszéd formája kerül előtérbe (*Bors néni beszélget*).

A versekben fontos szerepet betöltő konkrét, ugyanakkor titokzatosan
bemutatott terek (padlás, háztető, kémény, emelet, torony stb.) mesei ma-
gaslatokba emelik Bors néni alakját. A gyermeki tudat számára ez a kettős-
ség a katarzis lehetőségét rejti magában.

A gyermeki létezés önfeledtségének, spontaneitásának, játékoságának
újraélése az, ami derűt kölcsönöz ennek a költészetnek. Ami felnőttlírájá-
ból hiányzik, gyermekköltészetében hatványozottan jelen van: „De éppen
azért, mert annyi mindent belerakhattam a gyerekversebe, ebből a formai já-
tékoságból a verseimre szinte semmi nem maradt...”³⁸ „Mert önfeledten
– mégis okosan, bölcsen, szenvedélyesen – játszani szerettem.”³⁹

Nemes Nagy Ágnesnek nemcsak egy merőben új, gyermeki nézőpontot
érvényesítő gyermekköltészet megteremtését köszönhetjük, hanem ennél
sokkal többet. Gyermekverseiben az önmagában rejlő örök gyermekit ra-
gadta meg. „Megőrizte, megleste, újraálmodta frissen nyíló gyerekkori ön-
magát.”⁴⁰

A gyermek iránti tisztelete és szeretete tette halhatatlanná.

JEGYZETEK

¹ Nemes Nagy Ágnes: *A magasság vágya: Összegyűjtött esszék*, II., Magvető Kiadó, 1992, 435.

² Rigó Béla: A magyar gyermekvers fél évszázados jelenkora. In: Komáromi Gabriella (szerk.): *Gyermekirodalom*, Helikon Kiadó, Budapest, 1999, 185.

³ Dobszay Ambrus: Nemes Nagy Ágnes gyermek- és felnőttköltészetének kapcsolata. In: *ItK*, 2002/5-6, 558–567.

⁴ A szerző lényeges poétikai hasonlóságokat, motivikus és intertextuális összefüggéseket mutat ki a költő gyermekversei és felnőttköltészete között.

⁵ Rigó Béla: i. m., 185.

⁶ Z. Urbán Péter: *Az önreflexió mintázatai Nemes Nagy Ágnes költészetében*, Budapest, Ráció Kiadó, 2015, 9.

⁷ Nemes Nagy Ágnes: i. m., 435.

⁸ Uo. 453.

⁹ A *Szökőkút* (1979) a korábbi kötetek, *Lila fecske* (1965), *Mennyi minden* (1975), *Bors néni* (1978) összevont változata.

¹⁰ „Nem, nemcsak pusztá jelkép a szökőkút, annál sokkal részletesebb, punktumosabb, egy egész könyvtár van beleépítve... a madarakat itatják, tapickolni hívják a gyerekeket.” (Nemes Nagy Ágnes: *A magasság vágya, Összegyűjtött esszék*, II., Magvető Kiadó, Budapest, 1992, 359.)

¹¹ Márványi Judit: Szökőkút. In: Lengyel Balázs (szerk.): *Erkölc és rémület között. In Memoriam Nemes Nagy Ágnes*, Nap Kiadó, Budapest, 269.

¹² Vajda Zsuzsanna: *Gyermeklélektan*, Helikon Kiadó, Budapest, 2001, 117.

¹³ J. S. Bruner: *Új utak az oktatás elméletéhez*, Gondolat, Budapest, 1974, 28.

¹⁴ Mielu Zlate: A növekedés és a lelki fejlődés jellemzői kisgyermekkorban. In: Pantelimon Golu–Mielu Zlate–Emil Verza: *Gyermeklélektan*, Editura Didactică și Pedagogică, Bukarest, 1998, 64–73.

¹⁵ Mielu Zlate: i. m., 70.

¹⁶ L. Sz. Vigotszkij: *Gondolkodás és beszéd*, Akadémia Kiadó, Budapest, 1971, 49.

¹⁷ Bódis Zoltán: Gyermek, nyelv, költészet. In: Bódis Zoltán–Bálint Péter: *Változatok gyermeklírára*, Didakt Kiadó, Debrecen, 2006, 16.

¹⁸ Uo. 17.

¹⁹ Uo. 18.

²⁰ Mérei Ferenc–V. Binét Ágnes: *Gyermeklélektan*, Gondolat, Budapest, 1997, 96.

²¹ Kiemelés tőlem.

²² Az egocentrikus beszéd együtt jár a szituativitással. „A szituatív beszéd – például amikor a környező dolgokra mutat rá beszéd közben.” (Gósy Mária: *Psicholingvisztika*, Osiris Kiadó, Budapest, 2005, 277.)

²³ Nemes Nagy Ágnes, 1992, 370.

²⁴ Mielu Zlate: i. m., 69.

²⁵ Jean Piaget: *Szimbólumképzés a gyermekkorban*, Gondolat, Budapest, 1978, 222.

²⁶ Vajda Zsuzsanna: i. m., 117.

²⁷ Uo. 89.

²⁸ Rita L. Atkinson–Rochard C. Atkinson: *Psichológia*, Osiris Kiadó, Budapest, 1997, 251.

²⁹ Vajda Zsuzsanna: i. m., 89.

³⁰ Dobszay Ambrus: A magyar gyermekvers – klasszikus és maiak. In: Bálint Péter–Bódis Zoltán: *Változatok gyermeklírára*, Didakt Kiadó, Debrecen, 2006, 23.

³¹ L. Sz. Vigotszkij: i. m., 58.

³² Nemes Nagy Ágnes: 1992, 428.

³³ „Tény azonban, hogy a tárgyakat, helyszíneket mindig is szerettem életemben.” (Nemes Nagy Ágnes, 1992, 364.)

³⁴ Nemes Nagy Ágnes: 1992, 365.

³⁵ „A sárga-kék régi nosztalgiaszínem. De a komplementer színek közül szeretem a piros-zöldet is.” (Nemes Nagy Ágnes, 1992, 542.)

³⁶ „A gyermek a mesét hallgatva kilép a hétköznapiokból, várja a rendkívülit, a különöset, a csodálatosat. Ilyen szimultán kettős tudattal fogadja be a gyerek a mesét.” (Méri Ferenc–Binét Ágnes: i. m., 244.)

³⁷ Tarbay Ede: i. m., 303.

³⁸ Nemes Nagy Ágnes, 1992, 435.

³⁹ Tarbay Ede: i. m., 299.

⁴⁰ Márványi Judit: uo., 269.

Szűcs László

EGY EURÓPAI IOWÁBAN

NEMES NAGY ÁGNES: *AMERIKAI NAPLÓ,*
SZÁZADVÉG, 1993.

Könyvtáram rongyosra olvasott munkáinak egyike költő prózája, nem fikciós mű, ráadásul a szerző nem is közlésre szánta. Nemes Nagy Ágnes 1979-ben írt *Amerikai naplója* kéziratát korábbi férje, Lengyel Balázs találta meg már a rendszerváltás után, s publikálta 1993-ban a Századvég Kiadónál. A szerény kivitelezésű, fületlen, puha borítójú, naplófüzetre emlékeztető munka igazi kilencvenes évek eleji kiadás, a rosszul összerakott koalícióként szét hullani hajlamos könyv hamar felvette a rongyosra olvasottság állagát.

Az akkor már jó ideje elvált, de baráti kapcsolatban maradó íróházaspár négy hónapot töltött együtt 1979 őszén a vidék Amerikájának bátran nevezhető Iowa államban, a Writing Program vendégeként, ma úgy mondánánk, ösztöndíjasaként, tarka nemzetközi társaságban. Ottlétük eredménye lett később Nemes Nagy válogatott verseinek amerikai kiadása Bruce Berlind fordításában. A napló rövid utószavában a megkésett kiadáshoz magyarázatként Lengyel Balázs hozzá is fűzi: „nem irodalmi napló volt ez, Ágnesnek esze ágában sem volt stilizáltan-cizelláltan kiadni”. Talán éppen ez a cizellátlanság az egyik magyarázata annak, miért kedvelem ennyire ezt a könyvet, túl a szerző intenzív személyiségén, amely ugyancsak átjön a szövegből. Egyébként nem is hiszem, hogy a szövegnek szüksége lett volna bármiféle jelentősebb utólagos átfésülésre. A jegyzetanyag is jobbára arra szorítkozik, hogy neveket, részleteket tisztázzon, illetve két japánnak tartott kollégáról pontosítja, hogy ők valójában koreaiak voltak, akik nem beszéltek angolul. Ugyanakkor a szöveg ismeretében nem gondolnám azt sem, hogy ennek a naplónak azért kellett kéziratban maradnia, mert azt gondolta a szerző, hogy olyan képet festett a hetvenes évek végi Egyesült Államokról, netán olyan beszélgetéseket adott vissza, olyan megállapításokat tett volna, melyeket a nyolcvanas évek Magyarországnak felpuhuló kádári világában ne lehetett volna publikálni. Valószínűleg egyszerűen nem tartotta fontosnak, különben Lengyel Balásznak lett volna tudomása a ki-

adási szándékról, még akkor is, ha abban az időben már rég nem voltak házastársak.

Hangulatában és szerkezetében ez a naplókönyv mutat némi rokonságot Faludy György *Jegyzetek az esőerdőből* című könyvével, amelybe ugyancsak szívesen lapozok bele újra. Utóbbi magyar nyelven egyébként szinte egy időben jelent meg az *Amerikai naplóval*. Mindkettőt költő jegyzi, mindkettő életrajzi vonatkozású, a szerző életének egy rövid, jól meghatározott szakaszát érintve, ráadásul távol a lakóhelyétől. (Faludy Kanada nyugati partvidékén időzött.) A különbség kettejük életútján és habitusán túl az, hogy Faludy többnyire korábbi évtizedek világában merül el, mindvégig anekdotázik, miközben elhúzódottságában egyedül van az emlékeivel, addig Nemes Nagy Ágnes szinte folyamatosan élénk társasági élet veszi körül, olykor fárasztja, zavarja Iowában. Ő jobbára ezeket az élményeit rögzíti – a rá jellemző iróniával s nem kevésbé éles öniróniával –, igaz, neki is beugranak olykor régi történetek író társairól, például Jékely Zoltánról.

Jellemző az öniróniára az az epizód, amikor a megérkezés utáni napokban, tarka nemzetközi társaságban a kínai származású amerikai háziasszony „némi ivás és fecsegy után” azzal áll elő, hogy minden vendég adjon elő egy dalt és egy verset a maga nyelvén. Amikor Nemes Nagyra kerül a sor, aki az ötletet két halálos pisztolylovésként éli meg, elhúzódó hangszálgylladására hivatkozva kitér az éneklés kötelezettsége alól, viszont elmondja Petőfitől a *Szeptember végéig*, csakhogy elrontja a szöveget, Balázs gonosz vigyorától követve. Úgy érzi magát, mint aki elfelejtette a Miatyánkot.

Papról jut eszembe, igen érdekesek mai szemmel a naplójegyzeteknek azok a részei, amelyekben II. János Pál pápa – „aki egy kicsit a mienk is” – amerikai látogatását említi, amit végül nem sikerül élőben követniük, csupán színes tévén nézi a közvetítést, a Holy Father – így említi – szabadtéri miséjéről. A pápai vizit a demokráciáról indít el benne gondolatmenetet, látva, hogy az Amerikában a protestáns többség által is rocksztárként ünnepeelt lengyel származású egyházfő ellen katolikus feministák szabadon tüntethetnek a születésszabályozásról és a cölibátusról vallott konzervatív nézetei miatt. Közben látja, az Államokban az is természetes, hogy egy iowai helyi lap – amit Nemes Nagy hazakacsintva *Kiskunhalas és vidéke* néven említi – hangosan követelje Carter elnök lemondását, mondván, nem megfelelőek a képességei betöltött tisztségéhez. Hol volt még akkor Donald Trump?!

A demokrácia kép aztán arra fókuszál: igen, itt szabad fűre lépni, viszont „a csikk eldobása nincs beleszámítva a szabadságba”. Egyébként az Írói

Program résztvevőinek egyik közös nevezője az állandó dohányzás. Bajba is kerültek egy alkalommal, amikor a Mississippin „egy Mark Twain-hajón” kirándulgatva pár óra múltán cigaretta nélkül marad a társaság, s egy idő után hiába koldulnak egymástól az európai, kínai, arab, dél-amerikai tollforgatók, csak arra várnak, hogy kiköthessenek végre. Amúgy a program résztvevői bár elég sok ebédre, vacsorára, fogadásra voltak hivatalosak, önellátásra rendezkedtek be, a legalapvetőbb dolgokat is maguk szerezték be, a cigarettát is, többnyire bebuszozva a belvárosba. Az egyetlen dolog, ami nagyon hiányzott: Amerikában skatulya helyett csak levélgyufát lehetett kapni, márpedig a dobozka alkalmi hamutartóként is szolgált. Nemes Nagy Ágnes egy Pestről hozott skatulya gyufája négy hónapig kitarzott az Újvilágban, olykor kölcsön is adta, ugye, a fűre lépni szabad, de a csikknek kellett a hely.

Az író társaság egy alkalommal belekóstolhatott a létező kapitalizmusba, amikor gyárlátogatásra vitték őket a John Deere Gépgyárba, a középnyugat legnagyobb iparvállalatához. (Egy ilyen vizitet fordítva jobban el tudtam volna abban a korban képzelni a vasfüggönyön innen, igaz, fennállhatott a veszélye, hogy az amerikai író elvtárs ipari kémként elleszi a Rába Gépgyár műszaki titkait. Annak viszont semmi realitása nem mutatkozott, hogy 1979 őszén egy amerikai író betegye a lábát mondjuk a vásárhelyi Azomureşnek akár a portásfülkéjébe is.)

Bezzeg Nemes Nagy Ágnes a John Deere kényelmes igazgatótanácsi bőrfoteljeit is kipróbálhatta, miután „látjuk az öntést, az anyagkeverést s a néger munkást, amint megkopogtatja a gépből jövő öntőformát”. A költő ennél az epizódnál sem minősít, dicsér, nem esik hasra az amerikai valóságtól, a gyáróriásnál tapasztaltaktól, csak leír, pontosan ábrázol, hiteles képet fest, ahogy teszi ezt később egy amerikai farmot felkeresve, vagy egy hetes chicagói kiruccanásuk idején.

Közben egy előadás alkalmával vita kerekedik az írók között arról, ki milyen nyelven írjon, lehet-e költészetet művelni egy második nyelven, az anyanyelven túl? Mindezt Nadia Zaki Bishai előadása váltja ki Nemes Nagyól, aki egyébként egyiptomi lányként említi az előadót. Utánanézttem a neten: az egyébként kopt keresztény nő akkor 42 éves volt, öt évvel az iowai találkozást követően a Harvardon Fulbright kutatási díjat kapott, majd 1998-ig bölcsészetet tanított az Alexandriai Egyetemen. Az ő egyórás angol nyelvű előadása a magyar költőnőből ilyen mondatokat ihletett: „Nem tartozom azok közé, akik hajnaltól estig hallelujáznak, amiért a Jóisten magyarnak teremtette őket, de most hálát adtam az égnek azért, hogy

van anyanyelvem. Hogy legalább ez nem gyötri a magyar irodalmat. Vagy talán – nem olyan fennen – egyszerűen Berzsenyiéknek, Kazinczyéknak kellene hálát adnom? Talán mi is a nyelvtelenség határmezsgyéjén ingadoztunk, csak elfelejtettük? És akkor ők, ott a 18. század végén, remek ütemérzékkel belépve a történelembe, újrateemtették azt, ami kis híján elhalt? Mindenesetre kezeteiket csókolom, ükapáim. Most, itt a kukoricatermelő Iowában, kínaiak, feketék, arabok, hinduk között sokat gondolok Rátok.” Amúgy a *Naplóban* nem esik sok szó irodalomról, írókról annál több, az viszont feltűnt, hogy Chicagóban tett kiruccanásuk idején egy este Karácsony Benőt olvasott.

Érdekes a különböző közös étkezések és még inkább az Iowa Cityben tett bevásárlóbuszozások alkalmával megélt idegenségérzet, amikor szóke frizurájával, megtévesztő külsejével a magyar költő a megszólalásig olyan volt, mint egy átlagos amerikai háziasszony, ám annak ellenére, hogy jól beszélt angolul, ráadásul naponta vett részt nyelvkurzusokon, a boltokban az eladónők egy mondat után sokatmondóan összenéztek: igen, ez is csak egy idegen. Ő maga hasonló távolságtartással szemlélte az amerikai magyarokat, egy ilyen élményt, egy családlátogatást egészen aprólékosan rögzített: „Egy amerikai otthon, magyar eredettel. A férfi korunkbeli 56-os. A ház, a berendezés az itt szokásos, minden jó, csinos, minden funkcionál a bájos faházban. A gyep nyírott, kilesünk rá a hideg estében. Két felnőtt gyerek, családdal, azok már nem laknak itt. Főleg a konyhát-fürdőszobát csodálom itt mindenütt: a kitűnő eszközöket, gépeket, szép csempéket. Civilizáció. A falon magyar emlékek. Például Sopron város címere, magyar-perzsa faliszőnyegbe szöve. Új szerzemény otthonról. – Az asszony sokat kárál, háziszárnyas. A férfi sem tündöklő, de csiszoltabb. Unalmas este. De kedvesek. A legfeltűnőbb: a Vas megyei dialektus keveredése az angol ejtéssel – főleg az asszonynál. És dicsekednek az istenadták, a házzal, az autóval, a radarral távolról nyitható garázsajtóval, egyetemi tanársággal, itteni kiegyensúlyozott helyzetükkel. Megbocsátjuk nekik. Derék, dolgos frigidaire-civilizációs emberek; kell az ilyesmi a kutyának. És még szenvednek is hozzá. A kiszakadást ma is, mindennap megsínylik.”

A hazatérésre készülve, talán az iménti családi vizit hatására is, mintegy a napló összegzéseként a költőben a saját európai és magyarságélménye is megszólal: „Amerikában tanultam meg, hogy európai vagyok. Ahogy Magyarországon kívül tanultam meg igazán, hogy magyar vagyok.” És némiképpen még a könyv ismeretében is meglepő végkövetkeztetés az, hogy a mérleg nyelve nem feltétlenül billen az európaiak felé. Hiszen az európai

Nemes Nagy olvasatában képes arra, hogy mosolytalanul köszönjön, az európai cigarettázik, hamar elfárad, nagyképű, ritkábban nevet, akkor is másfélén, mint a többiek. Az európai maníros, hiányzik belőle a vidám szembenézés a világgal. Az európai fél, őszintétlen, ideges.

És nincs de. Csak hazatérés New Yorkon és Frankfurton át. Ferihegyen tél, hó, magyar beszéd. A napló véget ér.

SÉTATÉR

Kónya Zoltán

AZ ALAGÚT VÉGE

NAPLÓRÉSZLETEK

Felhívom Ágit, első a családból, akivel közlöm a rossz hírt, természetesen. Sokk, aztán utánam jön, letaglózva hazatoljuk a bicikliket, mert nem vagyunk biztosak benne, hogy jó ötlet lenne-e részemről ilyen állapotban nyeregbe pattanni. Első kísérletezésem azzal kapcsolatban, hogyan kell, hogyan lehet gondolkodni, érezni, beszélni egy rosszindulatú daganattal a hasamban.

ÉJJEL PERSZE alig alszom. Az e-book olvasómon felfedezem az *Orlandót*, ezt Eszter lányom is dicsérte, most pont jó lesz. Hagyom, hogy Virginia Woolf zseniális képeivel bevonjon a mese világába. Az olvasás, még ha gondolataim el-elkalandoznak is időnként, valamennyire legalábbis le tud kötni, ami azért nem semmi ilyenkor.

„De azért minden utazása és kalandja ellenére, mélységes gondolatai és próbálkozásai ellenére Orlando még mindig, még most is fejlődésben érezte magát. Hogy mit hoz a jövő, azt csak az Úristen tudja. Ő maga egyre változik, és talán még mindig változni fog. Hatalmas gondolatépítmények, kőnél szívósabb szokások omlottak porrá az új szellem szavára, s csak a csupasz ég maradt meg, s rajta már új csillagok ragyogtak.”

Mivé fejlődöm, hogyan változom most? Mit hoz a jövő, mi marad meg?

MÁSNAP REGGEL Covid-oltásra megyünk. Az időzítés pont jó, beoltva lényegesen nagyobb biztonságban érzem magam, amikor majd elkezdem a kórházakat járni. Ágival az utcán hosszú idő óta először megyünk kézen fogva, úgy igénylem, mint egy gyerek a szülő kezét. Két fontos érintés emléke is beugrik ezzel kapcsolatban, mindkettő rákkal kapcsolatos, mindkét rákeset a családom férfitagjait érintette. Az első: Gábor nagyapám a kórházban, pár nappal halála előtt – ez lehetett az utolsó találkozásunk – kéri

és hosszan megszorítja tizenhárom éves kezemet. A másik: édesapám, Ádi tata, ahogy az unokái nevezték, a kolozsvári onkológiai intézetben. A felülésben próbálok neki segíteni azzal a módszerrel, hogy engedem, ragadja meg a kezemet, és úgy kapaszkodik fel. A feszülés, amit ekkor éreztem a felső végtagomban, egészen különleges, kitörölhetetlen emléket hagyott, segítve, hogy később a test szintjén is emlékezzem rá.

A KÉTSÉGBEESÉS HULLÁMOKBAN JÖN, jobb és nyomottabb periódusok váltják egymást. Kifejezetten és tartósan étvágytalan vagyok, amit a kolonoszkópiás előkészítés mellékhatásaként értelmezek, de sejtem, hogy lelki oka is lehet.

Kétségbeesésem érzékeltetésére a „ketrecnél” jobb hasonlatot azóta sem leltem, hadd magyarázzam el, hogy néz ez ki. A ketrecből szökni szeretnék vissza a régi, a rák előtti valóságba, de ismételten rácsba ütközöm, rákényszerülve arra, hogy tudomásul vegyem, ez nem lehetséges. A rácson túl idegesítő, megtévesztő, kétségbeejtő közelségben ott van az az élet, amit eddig éltem, és amelyben bizonyosságnak tűnt, hogy rák vagy ehhez hasonló szerencsétlenség személyemet nem sújthatja, és magától értetődőnek, hogy a következő nap alapvetően ugyanolyan nyugodalmas lesz, mint a mai. A régi valóság közelsége arra késztet, hogy újból és újból nekiveselkedjek a rácsnak, „de hát ez nem igaz”, „mondja már valaki, hogy ez csak egy rossz álom” felkiáltással. Az a fajta tehetetlenség ez, amelyet *giallo* jellegű olasz thriller szereplője él meg, miközben egy üvegfalhoz tapadva iszonyattal szemléli, amint nejét vagy gyermekét a falon túli rém tőle karnyújtásnyira hatalmas késsel lemészárolja. A kitörési próbálkozások nemcsak a kegyetlen valósággal való fájdalmas és ismételt ütközést jelentik, de késleltetik az új valóság elfogadását és az épületesebb megbirkózási stratégiák feltérképezését is.

HOGYAN VIGASZTALJUNK egy szomorkodót?

„Sajnálattal hallottam az egészségedről szóló hírt. Szörnyű sok lehetett számodra és Ágnes számára is. Valószínűleg még le sem ülepedett teljesen ez az egész. Remélhetőleg, amikor minden vizsgálat meglesz, és elkészül egy terv, az összkép inkább reménykeltő lesz.

Nem tudom, te hogy állsz ezzel, de én a te helyedben ebben a szakaszban elkezdenék a lehető legrosszabb, katasztrofális eshetőségekre gondol-

ni. Nagyon remélem, hogy sikerül ettől távol tartanod magad, és megelőződ a csüggedést, a feltételezést, hogy Zoltán = a panasz.

A panaszok már rég felléptek, vagy úgy jött ez, mint derült égből villámcsapás? Kérlek, jelezd, hogyan alakulnak az események. Addig is naponta gondolok rád, és imádkozom érted.

Szeretettel,
Paddy”

Kösz, Patrick.¹ Egyébként épp katasztrófizáltam, amikor megnyitottam az e-mailedet.

BOCHIŞ DOKTORRAL KAPCSOLATBAN dokumentálódok egy kicsit a világhálón. Első dolog, ami érdekel, az az, hogyan néz ki. Google image. Az első kép negyvenes éveiben járó úriembert mutat – álljunk csak meg, akkor hogy volt évfolyamtársa Ioanának, aki harmincas éveinek elején járhat? Na mindegy – szemüveggel, rövid szakállal, a fehér köpeny stimmel. Publikációs listája *impressive*, ahogy az angolok mondják, kutatási területéhez tartozik például a végbélrák multidiszciplináris megközelítése, mindez biztató.

Amint belépek a rendelőjébe, meglepetve veszem tudomásul, hogy az asztalnál egy fiatalember, egy *nagyon* fiatal ember ül. A professor nyilván a famulusát küldte el maga helyett, ilyen az én szerencsém. Ahogy azonban elkezdődik a beszélgetés, lassan megvilágosodik, hogy ez az illető nem más, mint dr. Bochiş Ovidiu maga.

ELSŐ FELADAT a kardiológiai vizsgálat elvégzése (ebből derül ki, hogy megbírom-e a citosztatikus kezelést), egy MRI (a tumor helyi kiterjedését méri fel) és egy CT (metasztázisok jelenlétét mutatja ki). Közben persze várjuk a szövettani vizsgálat eredményét, és amikor minden megvan, megállapítható a betegség stádiuma. Stádiumtól függően két terv jön szóba. Ha nincs metastázis, az „A terv”: lényege egy viszonylag rövidebb és intenzívebb kezelés, mely várhatóan már ebben az évben lezárul. Célja a daganat teljes felszámolása. Döntő jelentősége a sebészi eltávolításnak van; a sugár várható hatása csupán az, hogy összehúzza a daganatot, és jobb fel-

¹ Patrick Sweeney, dublini pap és családterapeuta, 1995 és 2002 közt tanárom, később kollégám, barátom, lelki irányítóm.

tételeket teremt a sebési beavatkozáshoz. A gyógyszerek hatása ennél a daganattípusnál sajnos kevésbé látványos, de kedvezően befolyásolják a sugárkezelést, illetve szerepük lehet esetleges, a CT-n nem látható mikrometasztázisok elpusztításában. A B terv arra az esetre vonatkozik, ha van látható áttét. A kezelés ebben az esetben élethosszig tart. A doktor úgy ítéli meg, helyesen, hogy nem itt és most van a helye és az ideje arról beszélgetni, hogy B esetben várhatólag mekkora is lehet ez a bizonyos hossz.

Miután mindent szépen, érthetően elmagyaráz, gondosan ellenőrzi a reakciómat: megértettem-e, elfogadom-e. „Egyetért azzal, ami elhangzott?” Nem feltételezi eleve, hogy üzenete eljutott a tudatomig, és azt sem, hogy automatikusan azonosulok vele, márpedig enélkül nem lehet elindulni az előttünk álló hosszú és rögös úton.

ISZIK? NEM. Dohányzik? Azt sem. Sült húsok gyakori fogyasztása? Mediterrán étrend, müzli. Testmozgás hiánya? Rendszeresen kocogok. Stressz? A diagnózis előtt életem egyik legtermékenyebb és legbékésebb időszakát éltem. A doktor úr elgondolkozik: „Este posibil să fie pur și simplu ghinion?” – lehetséges volna, hogy ez egész egyszerűen pech?

OLVASOM, HOGY a közönséges fűrészpör, legalábbis a finom formája, mely fűrés és fűrészelés során keletkezik, és melynek illatát eddig nagy élvezettel szívtam be barkácsolás közben, nos, ez az ártalmatlannak gondolt anyag nemcsak asztmát és allergiás eredetű orrfolyást, de orrüregi és tüdőrákot is okozhat. Asztalosok esetében az átlagnépességhez képest ötszázszoros az orrnyálkahártyából kiinduló rák kialakulásának a kockázata. A kutatók jó minőségű védőmaszk használatát javasolják efféle munka alkalmával. Ha eddig át is siklottam az ilyenféle híradások felett – beszélj, bolond, beszélj, ez velem úgysem fordulhat elő –, ezentúl nem fogok. Aknamezőn keringőzünk – e csodás metaforával Patricia Crittenden kötődés- és traumakutató könyveiben találkoztam, ideidézem.

ÚJ VALÓSÁGUNK LEÍRÁSÁRA Ágival elkezdjük használni a „rák” szót; „Zoltán rákos”, közli a hírt feleségem az érdeklődő ismerőssel. Honnan jön a rákos hasonlat? A gáttalanul burjánzó rosszindulatú daganat látványa tényleg emlékeztet a rák ollói által marcangolt húsrá. Arra is gondol-

hatunk, hogy maga a rákos szövet viselkedik úgy, mint egy agresszív rák. Kicsit utánanézek a dolognak, és megtudom, hogy elsőként a nagy Hippokratész alkalmazta a karkinosz, rák szót a betegségre. Némely daganat, szabálytalan, barnászöröses felszínével és a burjánzást övező kitágult erekkel a tengerparti homokban megbújó állatra hasonlít, mely lábait körkörösén rendezi maga köré. Ha már az etimológiáknál tartunk, megtudom, hogy az onkológia szó „onkosz” töve viszont ’súlyt, terhet, nehezéket’ jelent. A rákos személy teherként cipeli betegségét. Ugyancsak *onkosz* volt a neve az ókori görög színészek maszkjára erősített ormótlan súlynak, mellyel a rendező azt kívánta érzékeltetni, hogy az illető súlyos lelki terhet hordoz.

A „RÁK” SZÓ HASZNÁLATÁT tapasztalatom szerint a betegek, a hozzátartozók és az orvosok egyaránt kerülik, ha lehet. A mi családjunk is így járhatott el édesapám betegsége idején, mert néhány héttel a halála előtt, két hónappal a diagnózis felállítása után teljesen kétségbeesett, amikor jelenlétében óvatlanul kiejtettem a rettegett szót. „Nekem miért nem mondtátok meg?” Végighallgatta az orvosok magyarázatait, megjárta az onkológiai intézetet, sugárkezelésben részesült, de közben egy pillanatra sem kapcsolta össze a rákbetegség fogalmát saját személyével. Jobb lett volna, ha valaki ezt hamarabb tisztázza vele? Vagy inkább következetesen végig kellett volna vinni a kritikus szó elkerülését? Fogas kérdések.

A CENZÚRA ÉS ÖNCENZÚRA egyik magyarázata az lehet, hogy a köztudatban a „rák” visszavonhatatlan halálos ítéletet jelentett, és ez a jelentés máig erőteljesen érezteti hatását. Ezzel kapcsolatban pedig nem lehet megkerülni a kulcskérdést: tényleg, meg lehet-e gyógyulni a rákból? Létezik egyáltalán a Bochiş doktor által felvázolt A terv?

Az onkológia tudományát annak idején hatodéven tanultuk az egyetemen. Az egyik előadáson, tisztán emlékszem, az előadó határozott igennel válaszolt a fenti kérdésre. Ezzel szemben úgy tizenöt évvel ezelőtt az interneten találtam egy interjút a rák szociális vonatkozásainak egyik hazai szakértőjével, aki úgy nyilatkozott, hogy a rákból nem lehet kigyógyulni. A gyógyulás lehetősége csupán az orvosok által terjesztett mítosz, állította.

Ekkor ejtettem meg életem első és mindazóta utolsó, publikus kommentjét: szerintem igen, meg lehet gyógyulni, linkeltem egy tanulmányt is.

A szakértő válasza nem késett, lényege az volt, hogy „de nem”, és linkelt egy ellentanulmányt. De akkor kinek van igaza?

Amit erről most gondolok: vannak dolgok, amelyeket akkor sem hasznos mondani, ha a tények szintjén a valóságot tükrözik. Elképzelem, milyen hatást gyakorolna rám, ha a „de nem” állásponttól olvasnék mostani lelkiállapotomban egy szakértő szájából-tollából, miközben egész csapat barát, családtag, orvos és pap dolgozik azon, hogy a gyógyulásba vetett hitemet életben tartsa.

Soros Györgynek van egy emlékezetes mondása az ember és a kristály közötti különbségről. A kristályt meghatározod, tudományos névvel megjelölöd, de ettől ő egy fikarcnyit sem változik. Az emberrel közlöd a diagnózist és a várható prognózist, és már nem ugyanaz az ember: összetörik, reményét veszti, feladja a harcot. A kedvezőtlen prognózis akaratlanul is önbeteljesítő jóslattá válik.

HELYES ELMÉLETI ALAP nélkül elvileg még létezhet hatékony gyógyítás, de egy rossz elmélet évszázadokon keresztül gátolhatja az orvosi gyakorlat fejlődését. Galénosz² korában például azt gondolták az orvosok, hogy testünk négyféle nedvet tartalmaz (vér, fekete epe, sárga epe, flegma), az egyes betegségeket ezek egyensúlyának felborulásával magyarázták. Ha a bajt például a vér arányának növekedése okozza, az elmélet magától értődően indokolta az érvágás szükségességét.

A rák okát Galénosz a fekete epe felszaporodásában látta. Mivel az elméletnek megfelelően a testnedvek az egész szervezetben jelen vannak, a rák, a többi betegséghez hasonlóan, valamennyi szerv zavart működésével jár. A helyi kezelés, például a rák sebészi eltávolítása így értelmetlen, sőt, káros. Galénosz szellemében az idősebb sebészek évszázadokon keresztül óva intették fiatalabb kollégáikat attól, hogy ilyesmivel próbálkozzanak.

Érdekes, hogy a fekete epe túltengését Galénosz a depresszióval is összefüggésbe hozta (melankólia, melas + kole = fekete epe). A két kór közötti kapcsolatot eszerint már ő is megfigyelhette.

*Nem jó a csend, nem jó a szó,
a sírba tán még ott se jó.
(Kosztolányi Dezső: *A rossz élet*)*

² Görög származású római orvos, i. sz. 129 – kb. 216.

NEM JÓ ÜLNI, nem jó mozogni, nem jó lefeküdni. Nincs kedvem olvasni, nem tudok figyelni, de nem megy az alvás sem. Az izmaimban és az ízületeimben valami leírhatatlan rossz érzés bujkál, mely arra készlet, hogy megfeszítsem őket, de ez sem használ. Felkőnyökölök, nem jó, felállok, tesztek néhány lépést, visszafekszem, sehogy se jó. Sok női olvasóm számára valószínűleg nem okoz gondot egy elszerencsétlenedett, önsajnálata süllyedt férfi elképzelése.

AZ ÖSSZPONTOSÍTÁS NEHÉZSÉGE, a rossz alvás, rossz étvágy, a negatív gondolatok, az irritáltság, melyet olyankor érzek, amikor például arra kérnek, hogy valamire emlékezzem vissza, az erőtlenség: mindez, részben legalábbis, mind a depresszió jele, a rossz hír traumája előtt ilyesmi nem volt, azóta van. Olyan vagyok kicsit, mint a kilencvenes évek számítógépei, amikor átmentek *safe mode*-ba: le vagyok lassulva, energiámat konzerválom, jelzem környezetemnek, hogy most kicsit szeressenek még jobban. Ami rám soha nem volt jellemző (kivéve, ha például rossz, unalmas filmet néztem): örülök az idő telésének, főleg az éjszakai órákban, de nemcsak. Jób panaszja jut eszembe, akire egyébként sűrűn gondolok ezekben a napokban.

MOST LEGALÁBB KICSIT jobban értem azokat a pácienseimet, akik depresszió okán tőlem kérnek segítséget; édesapámat, akit kórházi ágyán hiába kínáltam Bach *Máté Passiójának* szuper minőségű felvételével, CD-ről – pár másodperc után eltolta magától a fülhallgatót, nem kell; és a bajban társamat, Jóbót is, aki a róla elnevezett könyv lapjain imígyen kesereg:

Mert amitől nagyon rettegtem, az szakadt rám, és amitől féltem, az esett meg velem.

Nincs békességem, sem nyugtom, sem pihenésem, mert nyugtalanság jön rám.

Ha lefekszem, azt kérdem: Mikor kelhetek föl? De hosszú az este, egyre csak hánykolódom pirkadatig.

(Jób 3:25–26, 7:4)

Balázs Imre József

A HARMADIK FORRÁS- NEMZEDÉK IRODALOMTÖRTÉNETI SZEREPE*

1968-ban Románia megtagadta a részvételt a Prágai Tavaszt követő csehszlovákiai katonai megtorlásokban, és közel egy évtizeden át egy olyan ország képét alakította ki önmagáról, ahol a világszinten releváns és aktuális eszmék, gyakorlatok szabadon jelen lehetnek a szellemi körforgásban. A viszonylag oldott politikai légkör (legalábbis az akkori európai államok keleti tömbjén belül értve) kultúrpolitikai szinten azt is jelentette, hogy a művészek és a gondolkodók szabadon fontolgathatták alternatív életformák megélését – beleértve a korszak beat és hippy életérzéseinek lokális adaptálását.

Az erdélyi magyar irodalomban az a generáció, amelyik legközelebb került az 1968-as eszmékhez, a harmadik Forrás-nemzedékként ismertté vált csoport volt. Szellemi tájékozódásuk tágassága, politikai nézeteik, életformájuk bizonyos vonatkozásai relevánssá teszik munkásságuknak ebben a keretben történő tárgyalását. A továbbiakban az irodalmi nemzedék intézményesülésének lehetőségeit tárgyalom, kitérve azokra a párhuzamokra, illetve kapcsolatokra, amelyek a kultúraközi kapcsolatok, illetve az összmagyar kultúra hálózataiban elhelyezhetővé teszik törekvéseiket.

1968 volt az az év is, amikor Kolozsváron létrejött a háromnyelvű (román–magyar–német) diáklap, az *Echinox*. A lap rövidesen vezető fórumává vált Erdélyben a művészetről és teóriáról szóló innovatív eszmecseréknek, és egyetemi lapként egyszerre kapcsolódott a korszak ifjúsági kultúrájához,

* A tanulmány az MTA Domus Hungarica Scientiarum et Artium támogatásával készült.

illetve a magas színvonalú teoretikus viták meghonosításához. Ebben a vonatkozásban relevánsnak tételezhetjük a lap többnyelvűségét is, amely a korszakban – különösen az Aktionsgruppe Banat 1972–1975 közötti tevékenysége következtében – jelentős hatást kiváltó kisebbségi német kultúra közvetlen befogadását, követését is lehetővé tette.

Ahhoz, hogy pontosabban lássuk, mit jelentett a román politikában az 1968-as pillanat, fontos történelmi kontextusba helyezni a kérdés tárgyalását, és összefoglalni a korabeli politikai fejleményeket és előzményeket. A társadalmi és politikai helyzetet 1964-től kezdődően nagymértékben befolyásolta az úgynevezett „Valev-terv” – amely a Szovjetunió által szorgalmazott transznacionális elképzelés volt, és a szocialista tömb országainak termelési kapacitásait hangolta volna össze¹ –, az elképzelés azonban nem kedvezett volna Romániának, és ellenállást váltott ki az országban: Románia kommunista vezetői azt a stratégiát választották, hogy kívül maradnak ezen a rendszeren, amelyben Moszkva közvetlenebbül ellenőrizte volna a helyi gazdaságot, és ezáltal növelte volna befolyását. Külpolitikai téren ez egyben azt is eredményezte, hogy a korabeli kínai–szovjet ellentétek során Románia igyekezett egyenlő távolságot tartani Kínától és a Szovjetuniótól.

Társadalmi szinten ugyanakkor a korszakot Romániában az életkörülmények javulása, a részleges liberalizáció, de egyszersmind az új politikai irány legitimáló tényezőjeként nacionalista fordulat is jellemezte. Idővel ez a politikai doktrína a „nemzeti kommunizmus” változataként vált ismertté, a Ceaușescu-rezsim védjegyeként.

Visszakanyarodva az 1968-as eseményekhez, a román politika számára fontos dátum 1968. augusztus 21., amikor Nicolae Ceaușescu pártfőtitkár nyilvánosan elítélte a Varsói Szerződés államainak fegyveres bevonulását Csehszlovákiába.² Ezt a nyilatkozatot Ceaușescu prágai látogatása előzte meg augusztus 15–17. között, közvetlenül az invázió előtt.³ A román pártvezetőt akkoriban a csehszlovákiai vezetők által kezdeményezett decentralizációs politika érdekelte, és újonnan hatalomra került politikai vezetőként (a korábbi kommunista vezető, Gheorghe Gheorghiu-Dej mindössze 3 évvel korábban, 1965-ben halt meg) úgy tűnt, érdeklődik a politikai rendszer reformjának lehetőségei, illetve annak csehszlovákiai modellje iránt. Bár a romániai reformkísérletek rövid távúnak bizonyultak (az 1980-as évekre Románia ismét az egyik legcentralizáltabb kommunista állammá vált, amelynek politikai rendszerét a sztálinista struktúra határozta meg), közvetlenül 1968 után mégis jól érzékelhető kulturális megújulás következett be Romániában.

A romániai irodalmi mező dinamikája szempontjából legfontosabb intézmények és a magyar kisebbség esetében az *Utunk*, a *Korunk* és az *Igaz Szó* című folyóiratok voltak. A hetvenes évekre ezek már konszolidált intézményeknek számítottak, amelyek a kisebbségi szerzők teljes korszpektrumát lefedték – éppen ezért váltak különösen fontossá a generációs alapon létrejött intézmények (mint amilyen az *Echinox* is volt), hiszen ezek sűrítettebb formában válhattak az innováció terepévé.

1961-ben, a bukaresti Irodalmi Könyvkiadó gondozásában indul meg a Forrás könyvsorozat Veress Zoltán *Menetirány* című könyvével, és a sorozatban megjelentetett művek színvonala és fordulatképző jellege hamarosan azt eredményezi, hogy a hatvanas évek pályakezdőit „Forrás-nemzedék” megjelöléssel kezdi emlegetni a kritika és az irodalomtörténet. A megnevezést első körben a hatvanas évek első felében debütáló szerzőkre alkalmazzák (Szilágyi Domokos, Lászlóffy Aladár, Hervay Gizella, Jancsik Pál, Veress Zoltán, Szilágyi István, Bálint Tibor, Pusztai János, Kántor Lajos stb.), majd 1967/1968 táján létrejön a „második Forrás-nemzedék” irodalomtörténeti képződménye is, a *Vitorla-ének* című versantológia (1967) szerzői köréből, illetve az antológia kiemelkedő szerzőinek egy másfajta irodalomszemléletet hordozó kötetének megjelenését követően: Király László debütkötete 1967-ben, a Farkas Árpádé 1968-ban jelenik meg.

A romániai irodalomrendszer jellegéből, a valamelyest késleltetett pályakezdetést előíró működési mechanizmusokból következik, hogy az említett „1968-as” jellegű szellemi mozgások hangsúlyosabban a valamivel később publikálni kezdő, 1970-es évekre felbukkanó szerzők esetében tűnnek meghatározónak, noha bizonyos vonatkozásokat tekintve már a második Forrás-nemzedék esetében is viszonyítási pontot jelentenek. A „harmadik Forrás-nemzedék” mint irodalomtörténeti konstrukció 1974 táján, a *Varázslataink* című antológia megjelenésekor,⁴ illetve Szócs Géza *Te mentél át a vízzen?* című könyvének⁵ (1976) publikálása táján körvonalazódik, de valójában sokkal szóródottabb, időben szétterülőbb intézményesülésről beszélhetünk, mint a korábbi nemzedékek esetében.

Az egyes Forrás-nemzedékek (illetve az előző generációk) értékrendjei közötti különbségek részletes vizsgálatára ennek az írásnak a keretében nincs mód – a kérdést az utóbbi időben Miklós Ágnes Kata doktori értekezése tárgyalta részletekbe menően,⁶ de kulcsfontosságúak ebben az összefüggésben Martos Gábor tanulmányai és dokumentumgyűjteményei,⁷ illetve Egyed Péter kortársi perspektívájú összefoglalói, amelyeket az *Irodalmi rosta* című kötetében gyűjtött össze.⁸ Összességében megállapítható, hogy a nemzedék-

ki elkülönítések nem csupán poétikatörténeti szempontból, hanem az irodalom társadalomtörténetének szempontjait figyelembe véve is lehetségesek. Ha kifejezetten irányzati-poétikai alapon kíséreljük meg a harmadik Forrás-nemzedék irodalmi teljesítményének körülírását, akkor kétségtelenül fontos megállapításokat tehetünk, de számot kell vetnünk azzal is, hogy a hetvenes évekre a neoavantgárd, illetve a tágabban értett modernség poétikai egyaránt jelen vannak az első, a második és a harmadik Forrás-nemzedékhez sorolt szerzők, de az „átmeneti” besorolású szerzők (Markó Béla, Balla Zsófia, Bogdán László és társaik) műveiben is.⁹

Az alábbiakban tehát csupán azoknak a szempontoknak és jellegzetességeknek a rendszerezését végzem el, amelyek alapján a harmadik Forrás-nemzedék irodalomtörténeti terminusként releváns módon használható. A történelmi-politikai összefüggések felvázolását írásom bevezetőjében már elvégeztem, ezt követően összefoglalom a következő szempontokra irányul: 1. a nemzedéki sajátosságok, paraméterek; 2. az intézményesülés keretei, a csoportos megmutatkozás lehetőségei; 3. poétikai szempontok; 4. kitekintés a tágabb kulturális hálózatokra és a nemzedék elhelyezhetőségére az összmagyar irodalom, a román/német irodalom, illetve az összművészeti (képzőművészeti, zenei) hálózatok csomópontjai között.

A Forrás-nemzedék terminusát úgy alkották meg az irodalomtörténeti összefoglalások, hogy egy-egy erőteljes, poétikai újdonságot jelentő debüt-kötet jelöli ki kezdőpontjukat. 1976-ban ilyen, újdonságot jelentő könyv a Szócs Gézáé, a következő, hasonlóan paradigmaticus (de nemzedéki sűrűsödést az adott történelmi-publikációs körülmények közt már nem eredményező) könyv Kovács András Ferenc *Tengerész Henrik intelmei* lett aztán 1983-ban, amely posztmodern jellegű utalástechnikájával, hangsúlyos szerepköltészeti jellegével, kötött formáival már az 1989 után intézményesült Éneklő Borz csoport szemléletmódját előlegezte. Ebből következik, hogy a harmadik Forrás-nemzedék kötetbeli debütje döntő módon (de különféle esetlegességek miatt nem kizárólag) az 1976–1983 közötti időszakra tehető. Ezeknek a köteteknek a szerzői legnagyobbbrészt az 1950-es évek elején születtek: Szócs Géza 1953-ban, Egyed Péter 1954-ben, Darkó István 1954-ben, Cselényi Béla 1955-ben, Bréda Ferenc 1956-ban, Palotás Dezső 1951-ben, Mózes Attila 1952-ben, Kőrössi P. József 1953-ban, Adonyi Nagy Mária 1951-ben. A valamivel korábban debütáló Markó Béla szintén 1951-ben, a késleltetett pályakezdésű Zudor János pedig 1954-ben. Életkor szempontjából tehát meglehetősen homogén csoportról van szó, ugyanakkor fontosak az egyéb társadalmi-történeti tényezők is, amelyek erősítik

a csoportképző mechanizmusokat: a történelmi aspektusokról esett már szó, egyben izgalmas azt is megfigyelni, hogy többük (Szócs Géza, Egyed Péter, Cselényi Béla, Bréda Ferenc, vagy a tágabb értelemben a csoport vonzaskörébe tartozó Tamás Gáspár Miklós és Balla Zsófia) esetében olyan családi háttér felől érkeznek a szerzők, ahol már a korábbi generáció tagjai is jelentős, a romániai nyilvánosságban jelen levő, publikáló értelmiségiek voltak.¹⁰ Ez a szociológiai összetevő ráerősíthet a nemzedék tájékozódását és a korszellemet egyébként is meghatározó „teoretikusabb”, nemzetközi kitekinést lehetővé tevő jellegzetességére.

Itt kell említést tennünk arról is, hogy noha nem közvetlenül irodalmi értelemben, de jelentős befolyással bírt a harmadik Forrás-nemzedék működésére az úgynevezett „Bretter-iskola”: a hetvenes évek pályakezdő teoretikusai ugyanis jórészt Bretter György tanítványai közül kerültek ki. A Bretter-féle nyelvfilozófiai fejtegetések, mitológiai esszék nagy hatást gyakoroltak, az általa bevezetett 1974-es, *Szövegek és körülmények* című,¹¹ esszét, tanulmányokat közlő antológia szerzői (Ágoston Vilmos, Huszár Vilmos, Molnár Gusztáv, Szilágyi N. Sándor, Tamás Gáspár Miklós) közül többen irodalomkritikusként is részt vesznek a korszak kulturális életében, maguk is Forrás-köteteket publikálva a hetvenes években.

Ezzel összefüggésben állapíthatjuk meg, hogy a nemzedék opciója a váltalt értelmiségi szerepek szempontjából a szakember, a specialista szerepe felé mozdul el, ami a korszerű nyugati társadalomtudományban, irodalmi dinamikában való jártassággal párosul,¹² és fokozatosan a nemzedék politikai radikalizálódása irányába is vezet.

A második, intézményes kereteket rögzítő szempont az irodalmi körök, az antológiák, illetve a nemzedéki fórumnak számító periodikák szerepét állítja fókuszba. Ezek teszik lehetővé ugyanis, hogy valóban külön entitásként, az irodalmi mezőben elkülönülő térként gondolhassunk a harmadik Forrás-nemzedék teljesítményére. Az irodalmi körök közül a kolozsvári Gaál Gábor Irodalmi Kör, illetve a nagyváradi Ady Endre Irodalmi Kör tevékenysége sorolható leginkább a harmadik Forrás-nemzedék kohézióteremtő tényezői közé. Ezeknek a köröknek a története még részletesebb megírásra vár – közös bennük, hogy több generáció számára is kiindulópontot jelentenek, de az is, hogy a harmadik Forrás-nemzedék szellemisége felerősödik bennük a hetvenes évek során.

A harmadik Forrás-nemzedék reprezentatív antológiáinak sorában főként a *Varázslataink* (1974),¹³ a *Kimaradt Szó* (1979),¹⁴ az *Ötödik Évszázak* (1980),¹⁵ illetve egyfajta utólagos visszatekintésként a *Bábel tornyán* (1983)¹⁶

említhető, utóbbit a szerkesztők az *Echinox* folyóiratban megjelent szövegekből válogatták. A poétikai szempontból kísérletező jelleg kapcsán ezek közül a *Kimaradt Szó* a legparadigmatikusabb, hiszen a *Varázslataink* még egy átmeneti pillanatban, külsődleges-életkori szempontok alapján állt össze. Ugyanakkor az *Ötödik Évszak* a társművészeti-teoretikus összefüggések, a *Bábel tornyán* pedig az *Echinox* legjelentősebb korszakának dokumentálása miatt érdemel figyelmet.

A nemzedéki jelleget legerőteljesebben hordozó periodikák sorában az *Echinox* az első: az 1974–1981 közötti időszakban, Szócs Géza és Egyed Péter, majd Bréda Ferenc, Beke Mihály András és Bretter Zoltán szerkesztői működése idején hordozza leginkább azt a fajta nyitottságot, amely az 1968 utáni időszak sajátosságaként méltatható.¹⁷ Az *Echinox*szal is összefüggő másik vállalkozás a kolozsvári *Igazság* című napilap mellékleteként megjelenő *Fellegvár* című lap, Szócs Géza szerkesztésében, amelyik sok tekintetben az egyetemi diáklap leágazásaként vizsgálható.¹⁸ További leképeződése a nemzedéki szolidaritásnak a marosvásárhelyi *Igaz Szó* című lap négy negyedévi melléklete, az 1978-as *Tavaszi, Nyári, Őszi és Téli* – ezek „folytatása” lényegében az 1980-as antológia, az *Ötödik Évszak*.

Nem térek ki itt részletesen a nemzedék munkáinak poétikai szempontú jellemzésére – ezt az analízist legpontosabban az egyes művek, kötetek kapcsán lehet elvégezni. Kétségtelen azonban, hogy a kísérleti műfajok, az önreflexív, teoretikus megnyilatkozások egyre nagyobb szerepet játszanak ebben az időszakban, a performatív, összművészeti jelleget is beleértve, és ez a neoavantgárd paradigmához közelíti a nemzedéki teljesítmények jelentős részét. Megfigyelhető ugyanakkor az abszurd irodalom hatása, különösen a prózai és a dialógusformát öltő szövegekben, illetve az intertextualitás és a populáris szféra felé történő reflexív közeledés, ami már a posztmodern bizonyos rétegeit előlegezi meg.

Mindezeket a poétikai összetevőket a vizsgálódás negyedik, tágabb kulturális hálózatokba illesztő pontja alapján is alátámaszthatjuk. Dokumentálhatók a nemzedéknek az összmagyar kísérleti irodalom fórumaival – az újvidéki *Új Symposionnal*, a párizsi *Magyar Műhelyjel*, a budapesti *Mozgó Világgal* – történő kapcsolatfelvételei. Ezek alapján kijelölhető a magyar neoavantgárd irodalom hálózatának egy kolozsvári fiókja is a hetvenes években: a vizuális kísérletek, a teoretikus-politikai megfontolások összevethetővé teszik a dinamikákat. Az 1982-es *Ver(s)ziók* című budapesti kísérleti antológia¹⁹ erdélyi szerzői például (Szócs Géza, Markó Béla, Balla Zsófia,

Cselényi Béla, Egyed Péter, Kőrössi P. József, Veress Gerzson stb.) mindannyian a harmadik Forrás-nemzedék vonzásköréhez tartoznak.

Az interkulturális összevetések további izgalmas szempontokkal szolgálhatnak: az *Echinox* háromnyelvű közege felerősíti a relevanciáját a német-magyar összehasonlításoknak. Általános értelemben megállapítható, hogy a fiatal német és magyar szerzők politikai irányultsága és politikai elköteleződéseik típusa között észlelhető valamelyes különbség a hetvenes években: míg a fiatal magyar szerzők kritikája a tradicionalizmus általánosabb típusa és a korabeli magyar intézményrendszer merevsége (konvencionális ízlésvilága, illetve a belépés lehetőségét tekintve fokozatosan egyre zártabbá váló jellege) ellen irányult, és nagyrészt a közelmúlt elméleti boomján alapult, a fiatal német szerzők közvetlenebb politikai álláspontot képviseltek, és részben a szülői generáció náci szimpátiájának kimondatlan történeteire irányult kritikájuk, de a német újbaldali gondolkodás új irányzatai is inspiratívok voltak számukra. Különösen a német szerzők munkáiról állítható (a *Vânt potrivit până la tare* című fordításantológia megjelenését követően,²⁰ de szórványosan korábbi szellemi találkozásokat is dokumentálhatunk), hogy közvetlen hatással voltak a román szerzők akkori fiatal generációira, de a német szerzők nyolcvanas évekbeli emigrációja miatt ezek a kölcsönhatások, szellemi dialógusok nem bontakozhattak ki teljes mértékben a román irodalmi mezőben.

A korszak magyar és román költészetének interferenciáit vizsgáló Szonda Szabolcs arra a következtetésre jut, hogy számos közös vonás fedezhető fel a román „nyolcvanas” nemzedék és a harmadik Forrás-nemzedék törekvései között: a teoretizáló hajlam, a (gyakran depoetizált) személyesség, magánmitológia, illetve a részben kontextuális értelemben politikaiává váló dimenzió. De önpozicionálási párhuzamokat is felfedezhetünk az idősebb generációkkal való konfliktusok, beilleszkedési nehézségek kapcsán.²¹

Ugyanakkor mindegyikük számára közös tájékozódási pont az amerikai beat kultúra; az ifjúsági/zenei kultúrák robbanása, intézményesülése ennek befogadását is az irodalom határain kívüli összefüggésekbe ágyazza. A zenei-képzőművészeti kultúrákban való jártasság egyfajta alternatív profeszionalizáció elemeként is leírható ennél a nemzedéknél, ez erősíti a már említett „szakemberi” identitás sajátos, alternatív-avantgárd megalapozását. A korszak nyolcvanas évekre átnyúló rokon erdélyi képzőművészeti projektjeit, irodalom és akcióművészet párhuzamait Blénesi Éva *Textust teremtő kontextus* című könyvében összegezte.²²

Összegzésként elmondható, hogy a harmadik Forrás-nemzedék tájékozási pontjait nagymértékben meghatározta az 1968 utáni korszellem: ha kulcsszavakat keresnénk munkásságuk leírására, akkor a hitelesség, a spontaneitás, a szabadság, a lázadás, a társadalmi felelősségvállalás, az alulról építkező jelleg mindenképpen szerepelnének a felsorolásban. A kulturális ellenállás absztraktabb és direktbb modelljeinek együttes jelenlétéről van szó ebben az esetben – az irodalom pedig itt elválaszthatatlanul kapcsolódik össze a kulturális mező további részeivel: az ifjúsági és zenei szubkultúrákkal. Az irodalmi kultúra generációváltása tehát az ifjúsági kultúra változásaival szoros összefüggésben ment végbe ezekben az évtizedekben.²³ Az irodalmi, dekonstruktív modell pedig fokozatosan (a szabadság formai modellálása révén) a politikai ellenállás felé vezetett. Ez az álláspont pontosabban az alábbi kijelentésben összegeződik, egyben a nemzedék erőteljes önreflexivitását is dokumentálva: „nagyon hamar kiderült, hogy az avantgárd formabontás éppen úgy politikai gesztus, mint a legközvetlenebb politikai tartalmakat hordozó hagyományos formájú irodalmi munka. [...] A fiatalok nagyon hamar ráéreztek arra, hogy ez az avantgárd formabontás tulajdonképpen mit modellál – egy egész rendszernek a lebontását vagy lebonthatóságát modellálta, és ez volt a lényeges.”²⁴

JEGYZETEK

¹ Corina Petrescu – Șerban Pavelescu: Romania. In: Martin Klimke and Joachim Scharloth (eds.): *1968 in Europe: A History of Protest and Activism, 1956–1977*. Palgrave Macmillan, New York, 2008, 200.

² Uo. 202.

³ Dragoș Petrescu: *Continuity, Legitimacy, and Identity: Understanding the Romanian August of 1968*. Cuadernos de Historia Contemporánea, 2009, 31, 79.

⁴ Jancsik Pál (szerk.): *Varázslataink. Fiatal költők antológiája*. Dacia, Kolozsvár, 1974, 94–95.

⁵ Szőcs Géza: *Te mentél át a vízen?* Kriterion, Bukarest, 1976.

⁶ Miklós Ágnes Kata: *A szóértés feltételei*. Komp-Press, Kolozsvár, 2010.

⁷ Martos Gábor: *Marsallbot a hátizsákban*. Erdélyi Híradó, Kolozsvár, 1994; Uő: *Volt egyszer egy Fellegvár*. Erdélyi Híradó, Kolozsvár, 1994; Uő: *Éj-egyenlőség*. Erdélyi Híradó, Kolozsvár, 2000.

⁸ Egyed Péter: *Irodalmi rosta*. Polis, Kolozsvár, 2014.

- ⁹ Balázs Imre József: Az avantgárd hatástörténete és a Forrás-nemzedékek. *Korunk*, 2011/11., 29–35.
- ¹⁰ Miklós Ágnes Kata: *i. m.*, 148–154.
- ¹¹ *Szövegek és körülmények*. Kriterion, Bukarest, 1974.
- ¹² Balázs Imre József: Hogyan olvasná Jung az erdélyi magyar irodalmat? In: Uő: *Erdélyi magyar irodalom-olvasatok*. Egyetemi Műhely, Kolozsvár, 2015, 35.
- ¹³ *I. m.*
- ¹⁴ Ágoston Vilmos (szerk.): *Kimaradt Szó*. Kriterion, Bukarest, 1979.
- ¹⁵ Ötödik Évszak. Fialat írók antológiája. *Igaz Szó*, Marosvásárhely, 1980.
- ¹⁶ Beke Mihály András – Bréda Ferenc (szerk.): *Bábel tornyán. Válogatás az Echinox munkatársainak írásaiból*. Kriterion, Bukarest, 1983.
- ¹⁷ Martos Gábor: *Éjegyenlőség*, i. m., 36–42.
- ¹⁸ Uő: *Volt egyszer egy Fellegvár*, i. m.
- ¹⁹ Kulcsár Szabó Ernő – Zalán Tibor (szerk.): *Ver(s)ziók*. JAK füzetek – Magvető, Budapest, 1982.
- ²⁰ Peter Motzan (red.): *Vint potrivit pină la tare. Zece tineri poeți germani din România*. Kriterion, București, 1982.
- ²¹ Szonda Szabolcs: Lírai magánmitológiák és „az utca versei”. *Korunk*, 2008/8, 72–80.
- ²² Blénesi Éva: *Textust teremtő kontextus*. Komp-Press, Kolozsvár, 2009.
- ²³ Egyed Péter: 1968–1971: a tiszta boldogság kora. *Korunk*, 2013/8, 26–34.
- ²⁴ Markó Béla: Kultúrává kell tenni a kultúrát, irodalommá az irodalmat. In: Martos Gábor: *Marsallbot a hátizsákban*. Erdélyi Híradó, Kolozsvár, 1994, 82–83.

Balog Alexandra

A SZÍVE ÖNMAGÁN KÍVÜL KERING, NEM ELÉG NAGY, HOGY BOLYGÓ LEHESSEN

SZTERCEY SZABOLCS: *PLÜSSBOLYGÓ*. ERDÉLYI HÍRADÓ KIADÓ
– FIATAL ÍRÓK SZÖVETSÉGE. KOLOZSVÁR, 2021.

Levenni a kötetet a polcról és csukott szemmel tapintani olyan, mintha az ember a plüssbolygón fekédné, melyet a belső gyermek színezett ki zsírkrétával, és mintha érezné azt a sokat jelentő gyermekkori simogatást. A korábban otthont adó térnek már csak felülete érzékelhető, a vékony bura, amely alól a kitekintés egyszerei: a megszületés visszafordíthatatlan, az anyaméhbe nem lehet visszatérni. Sztercey Szabolcs 2021-ben megjelent *Plüssbolygó* című kötetének borítója nem hagyja magára az olvasás folyamatában az embert, s nem engedi meg a gyors fejesugrást sem. Lassú léptekben haladva hozza elénk az örökölt társadalmi konstrukciók (akár a család intézményéből származó normák) képeit különböző perspektívákból, kérdéseket hagy a levegőben, és olyan érzéseket vonultat fel, mint az eltávolodástól való félelem és csalódás, melyeknek nem szeretnénk helyet adni a családi fészekben, csupán a szőnyeg alatt, tudván, hogy sohasem kerül sor a takarításra. A plüssbolygó által minden ember olyan formálható térre tesz szert, ahol nincs szőnyeg, sem seprű, csupán egy könnyedén alakítható és mérhetetlen mennyiségű anyag, mely a tudat és tudatalatti hatására egyaránt testet ölt, megelevenít, érzéseket és emlékeket raktároz vagy rejt el.

Első olvasásra felháboríthat a kötet hátoldalán az *amit meg tudtam menteni* című vers, az anya tárgyiasítása, viszont ez a magunkkal hozott örökség következménye: hasznosnak kell lennünk, „hogymeg semmi, de semmi ne vesszen kárba” (16.). Hasznosnak lenni a társadalom tagjaként, hazafiként, al-

kalmazottként, főökként, szülőként, gyerekként, még meg nem születettként is. Társadalmi elvárásaként nehezen ránc a termelés és a felhasználás feladata, valójában kollektív személyiségünk összetevő elemei a kulturális keretek által alakulnak ki. Szercey olykor gyermekszempontú monológokban formázza meg a plüssbolygón történeteket, melyeknek nélkülözhetetlen alkotórészei a társadalmi nemekkel szembeni követelmények: „nézem, ahogyan sír apu, / ha majd nagy leszek, / én is tudjak helyesen sírni, / [...] / az arcot le kell törölni, és abba kell hagyni” (36.). Közben a kortárs irodalomban már nyomokban megjelent disztópikus jövőképet idézi fel *parazita* című versével: a korábbi hadikötelesség mintájára bemutatott „áldott állapotba” kerülés folyamatát, ahogyan „Egy kaszányába gyűjtik a leendő anyákat, / hallgatag orvosok jönnek megtermékenyíteni azokat, / akik egyedül vannak” (58.). Szercey Szabolcs költészetében ez a momentum nem a Margaret Atwood *A szolgálólány meséje*-féle terméketlen arisztokráciának kedvező elképzelést eleveníti meg fajfenntartásnak álcázott kiszipolyozásként, hanem a társadalmi elvárást, miszerint valamilyen formában mindenkinek áldoznia kell a köz oltárán, a nőktől pedig a legértékesebb és paradox módon legkézenfekvőbb áldozatnak is a gyermeket tekintik, míg a férfiak a kaszánya kezdetleges rendeltetésének betöltéséhez járulnak hozzá.

A kötet nyitóverse mégis a köz egyénekre szakadását ábrázolja a szülés szakralitásában, ahol az én sikertelenségbe fullasztja a közös teremtés kísérletét, ezáltal termeléssé változtatva a teremtés folyamatát: „A rokonság nőtagjai összegyűltek, / hogy közösen hozzák világra a valójában / megszülni lehetetlen, óriási csecsemőt, / [...] mindenki hazavitte a magáét, hogy majd / külön-külön neveljék fel a saját és jobb / elképzelésük szerint” (7.). Itt összekapcsolnám a korábban kiemelt, férfiközpontú érzékenységgel szembeni elvárásokat a nemtelen és megszülni lehetetlen óriási csecsemő neveltetésével, valamint az *előnézet*ben megjelenő élet fölötti hatalmi visszaéléssel („Boldogok voltak, hogy együtt / találták ki a számukra megfelelő / gyereket.”) (12.). A beszélő és fókuszja váltakozását felfedezzük egy adott szövegen belül is. A *sztanyiszlavszkij* című szövegben megjelenített szerepcserékkel a család tagjai az idill megteremtésére általuk kidolgozott rendszerrel kísérleteznek: szerepköreik változtatásával a gyerek–apa–anya más-más funkciónak próbál eleget tenni. Ehhez képest a *strasberg-módszer* a szerelmi viszony tökéletesítése érdekében csupán a konfliktusok figyelmen kívül hagyásáig jut el. A színésztechnikák elnevezésének címekbe emelése hangsúlyossá teszi a leírt technikaszerű folyamatokat, és felhívja a figyelmet az én és a betöltött szerep közötti határvonalra. Ugyanakkor a kötetben a férfi–nő kap-

csolatok mellett jelen vannak az anya–gyerek, apa–gyerek viszonyok és az egyedüllét különös konstrukciója is („Nem talált magának senkit, vagy / őt nem találta meg magának senki, / ezért úgy döntött, hogy önmagával / fog összeházasodni”) (17.), melyeknek a plüssbolygót alakító mezőben jogosult helyük van, valamint a bennük rejlő próbálkozásoknak és a kudarcoknak is.

A beszélő már említett perspektívaváltásai lehetővé teszik az intézmények gyermekek általi elgondolásának bemutatását, melyet tagadhatatlanul megsegítenek, sőt, fekete-fehérségükkel meg is tartanak az illusztrációk. Nem csupán a kötet illusztrációiban dominál a gyermeki látószög, hisz hasonló hangon halljuk a *javítást*, melyben a házasságkötés minden lépésének újraélésével történik meg annak felbontása, a *tisztogatásban* az anya belsejéből áradó bűztől való eltávolodást, az anyától való testi és lelki elszakadás félelmét, a *jurassic park* dinoszauruszaihoz hasonló megformálását a hiánynak. A gyerekperspektíva által a megválaszolatlan kérdések masszívabb és formálhatatlanabb alakot képeznek, mint a plüss. Domináns mértékben találkozunk (a normák felől tekintve) egy felborult gyermekkor és család mozzanataival.

Az utolsó versekhez érve mintha feladat előtt találná magát az olvasó, megbomlik az addig esélyesen csak általa képzelt, de számára valós koncepció (a családon belüli konfliktus különböző perspektívákból való bemutatására törekvés), talán úgy, ahogyan korábban felborult a családi légkör a gyermek számára. Mintha belekerülne egy morzsa a gépezetbe, az olvasó tudatalattija pedig felveszi a kesztyűt a kötet *házszenelő* című verséhez érve, kapcsolódási pontokat keres és talál is, például a lecsatolható sebek képében – melyről korábbi szövegben kiderül, hogy valakinek a *legjobb játék* –, de ezek messze nem elegendők a feltételezett kötetkoncepcióba való beillesztéshez. Közben elmosódik a beszélő karaktere, mely az eddigiekben egész egyszerűen azonosítható volt, valamint a megszólított és a viszonyuk is. Mintha semmi sem működne ebben a versben úgy, ahogy eddig a kötetben és annak szövegeiben működött, mintha már nem is a plüssbolygón vagy annak légkörében léteznének ezek a korábban gyermeki ártatlansággal feltárt érzések, hanem valamilyen mindent elsöprő vehemenciájú dühbe csomagolva. A plüssbolygóról való elszakadás, valamint a megszólított és megszólított bizonytalan alakja egyre erőteljesebben kapargatják a transzcendens és immanens terek közötti határvonalat. De az is megtörténhet, hogy nincs szó semmilyen földi és mennyei ellentétéről, csupán egy transzcendens és immanens hierarchia mintájára alapuló emberi konfliktushelyzetről.

A *házszentelőt* követő négy vers, vagyis a kötet záróversei, a korábbi pusztítás után, talán könnyebben behelyezhetők abba a létező vagy nemlétező koncepcióba, mely vezette és támogatta, vagy nem vezette és nem is támogatta az olvasót. Sztercey Szabolcs *Plüssbolygó* című kötetének zárása a megfogalmazhatatlan kérdések által, melyeket az olvasóban generál, mintázza a kapcsolódás kényszerét az összekapcsolhatatlan szövegeken keresztül. A szövegek terápiás jellege utakat teremt az olvasónak, a váltakozó perspektívákat megtapasztalja a befogadó is, ugyan közvetett módon, viszont egy irány feltérképezéséhez elegendő mértékben. Sztercey verbalizálja a társadalmi elvárások által nyújtott szerepkörök közötti átjárást és a plüssbolygón történő érzések játékát. A feladat pedig, mely a kötet becsukása után ott marad a levegőben, mindenki számára annyira egyedi, mint a saját plüssbolygója.

Láng Zsolt – Tamás Dénes

TOMBOLÓ FILOLÓGIA

ANNE CARSON: *VÖRÖS ÖNÉLETRAJZA*. MAGVETŐ KIADÓ,
BUDAPEST, 2017.

Láng Zsolt: Te hogy kezdted olvasni? Belevágtál a közepébe, vagy előbb körbejártad, elolvastad a jegyzeteket, utána néztél, ki ez a szerző, esetleg miket írtak róla?

Tamás Dénes: Néha szeretek, úgymond, szerzőket felfedezni magamnak. Ezt a könyvet csak úgy leemeltem a könyvesbolt polcáról, és anélkül, hogy sokat gondolkoztam volna, belevágtam. És már az elején lenyűgözött a könyv, ritka az ennyire rafinált és mégis elemi módon olvasható szöveg, ezért végigfutottam rajta. Aztán többször megtörtént ez. Később utána néztem a dolgoknak, a szöveg öröme azonban még mindig eleven. A te olvasásod másként történt?

LZS: Rögtön a közepébe vágtam, elkezdtem az elejétől, és egyszer csak, ott a *Kedd* című résznél azt kérdeztem magamtól, hogy vajon ez vers vagy próza. És ha vers, mint ahogy kinéz, vajon miért nem próza, amilyennek tűnik. És aztán végig ott volt ez a kérdés. Benned nem merült fel ilyesmi? Mi gondoltál először?

TD: Mondjuk a könyv hamar megválaszolja ezt a kérdést nekünk, amikor verses regénynek nevezi magát. Őszintén, ez a műfaji dobozolás nem igazán foglalkoztatott. Különben az utószóban van egy idézet a szerzőtől, ami szerintem jól eligazít bennünket: „amennyiben a próza egy ház, úgy a líra egy lángoló ember, aki megpróbál minél gyorsabban átrohanni rajta”. Egy házon átrohanó lángoló ember – gyönyörű metaforája ennek a könyvnek. Ez lehetne az elemi olvasat. A rafináltabb, az még ennél is érdekesebb, mert közben ugyebár nemcsak verseknek nevezett képződmények vannak a könyvben, hanem szerzői előszó, régi görög szövegek szabad fordításai, álintertjú, amelyek több irányba kontextualizálják a verses regényt. Dúskálhatunk benne. De mintha téged nem ragadott volna el annyira a könyv, mint engem? Jól érzékelem ezt a tapogatózó kérdéseidből?

LZS: Talán mert megvan bennem többszörösen ez az élmény, mármint hogy valami új érzékelés, ezen az új érzéki nyelven megfogalmazott élmény magával ragad, sokszor átéltem már az új varázsát. Emiatt talán fakóbb a lelkesedésem. Meg aztán túl frissen olvastam, ilyenkor várni szoktam kicsit. Plusz: félek a metaforáktól... Égő alak futása – szépnek szép, valóban.

TD: Románc – így nevezi a szerző azt a szerelmi történetet, amely a verses regény középpontjában található. Innen megengedhetjük az érzékiség csapongását a szerzőnek. Az érzéki szenzációk, a szenvedélyek könyvét olvassuk, és hát Deleuze és Guattari szerint ez a művészet célja: affektumokat és percepciókat létrehozni a kompozíció síkján. Itt mindez hatványozottan van meg, ezért is élveztem annyira a könyvet, a történetmesélést, amely folyamatosan erős érzéki élményekhez juttatott. Nem beszélve arról, hogy a könyv főszereplői a görög mitológiából a jelenbe katapultál lények, Gérüón, a vörös, szárnyas szörnyeteg és Heraklész, a homoszexuális szeretője. Ez számomra adott egy különös mélységet a történetüknek, azon gondolkoztam, hogy mi is a szenvedély adekvát nyelve, kultúrája. A görög mitológiát megfelelőnek érzékeltem.

LZS: Érdekes, hogy nekem is rögtön Deleuze ugrott be. Tanulj meg szeretni emlék, vágykép és összegzés nélkül, anélkül, hogy pontot tennél ki. Ne legyen sem én, sem te tapasztalatod, hanem pusztán élettapasztalatod. És akkor megszűnik a különbség is az én és a te között. Ugyanígy, a múlt és a jövő között sem, mert nincs múltunk, sem jövőnk. És ha nincs jövő, akkor soha nem tudjuk előre, mi lesz. Az ilyen természetű időtapasztalat valóban kizárólag a szerelemé, és ezért is adekvát a Carson-féle megmerítkezés az időben, az ókortól a jelenkorig. De most a kérdéseimről: bizonytalan vagyok a románcot övező részeket illetően. Nem túl kimódolt a szerzői bevezető részek (különböző filozofiai értelmezések) és a végén a Sztészikhorosz-interjú beillesztése szerinted?

TD: Az – hogy röviden válaszoljak. De ennek ellenére ezekből a részekből is kiolvastam egyfajta van gondolkodást, ami aztán elemi módon kezdett működésbe jönni a középső részben. Tomboló filológia – hogy metaforizáljak, amitől ezek szerint te félsz (hogy miért, megválaszolhatod). A melléknevek mint a létezés reteszei – hogy lehet így fogalmazni, eksztázisba jön az agyam. Nekem különben még Bolano regénye, a 2666 is eszembe jutott, amiről e könyv előtt klikkreceltünk. Azt is mondhatom, amit Bolano regénye jelentett nekem a prózában az elmúlt tíz évben, azt hozta Carson a lírában – barbár, felszabadító esztétikát. Szórakoztatott a könyv, és hogy ezt még okosan tudta tenni, kívánhatnánk többet magunknak, ol-

vasók. Különben számodra mit jelentett a könyv görög háttere? Vagy csak a kimódoltságot juttatta eszedbe?

LZS: A kimódoltságot nem a görög merítés juttatta eszembe, hanem pusztán a formai jegyek, a túlmozgásos filozófi tüsténkedés. És ahogy Bolaño-nál is megtörténik: a szövegáram itt is átszakítja a gátakat, elönti a klasszika-filológiát. És a görög háttér élni kezd. De ez nem a minket körülvevő élet. „Sokkal igazabb / a fotóra dermedő idő...” Miért? Talán mert az időtlenebb. Úgy tűnik, Carson visszaveszi a rómaiaktól a görögöket, visszaveszi, és megtisztítja a nagyzástól, az instanciáktól, az alá-felé rendelés számár-vezetőjétől, szóval a hatalmi eszméktől. Egyébként egyáltalán nem zavar engem az ő filozófiája, tudós volta, egyáltalán nem. Vonzanak a kutató írók, akik alámerülnek a téma tudományába. Számomra ez a kötet (az előbbi mondatot folytatva) olyan most, mint mondjuk, amilyen reálszakos gimnazistaként, tizenkettedikes koromban a kvantumfizika volt: egy új nyelv a világ megértéséhez. Maga a megértés eztán következik.

TD: A megértés mindig utólagos. A vers pedig behatol a világ forró magmájába, és megmutatja, mennyire szabadok ott a szavak. Olvassuk, és értsük meg ezt a költészetet, tanuljuk meg a nyelvét, ami ezen a módon elég magányos a magyar irodalomban.

Victor Hugo

(1802 – 1885)

STELLA

Homokos partszegély mellett aludtam éjjel.
Fölpattant a szemem, álmom szél fújta széjjel,
S megláttam hirtelen a hajnalcsillagot.
A messzi boltozat legmélyén csillogott,
Kimondhatatlanul lágyan és hófehéren.
Északi szél elől vihar futott az égen;
A fényben már pihés bolyhok a fellegek.
S a csillag szinte élt, érzett, elmélkedett,
Csitította a szirt dühét, hol küzd az árral,
Míntha gyöngy harmaton egy lélek sütné által.
Éj volt még, de az árny uralma haldokolt,
Világolt isteni mosollyal fenn a bolt.
Ezüsten reszketett a hajlós árboc orma;
Sötét volt a hajó, de fehér a vitorla;
Meredek hegyfokon leste egy nagy csapat
Sirály a csillagot, komolyan, hallgatag,
Mint szikrából szakadt tűzmadarát a mennynek;
A néppel oly rokon tenger felé-kerengett,
Zúgása csillapult, látván őt fényleni,
S úgy tetszett, szinte fél, hogy elhessentheti.
A térben végtelen szerelem árja áradt.
Lábamnál boldogan borzongtak a fűszálak,
Felbúgott két madár, és egy fölserkenő
Virág hozzámhajolt: csillagnővérem ő.
S míg bontotta az árny fátyla öblös redőit,
Egy hang hatolt felém, mely az égből szűrődik,
És szólt: – Csillag vagyok és az első vagyok,
Én, kiről azt hiszik, meghalt – s feltámadott.

Én, tűz-arany kavics, mit isteni parittyá
Dobott ki, hogy az éj homlokába hajítsa.
Égtem a Sinai, a Tajgetosz hegyén;
Széthullhat egy világ: újjászületek én.
Ó, népek! én vagyok a költészet parázsa,
Mózesre szállt tüzem és Dante homlokára.
Szeret az óceán-oroszlán engemet.
Jövök már. Vakmerés, hit, erkölcs, keljetek!
Elmék, gondolkodók, a csúcsra, őrszemek, ti!
Szemhéjak, nyíljatok, pupillák, gyúljatok ki,
Mozdulj, barázda, zengj, zibongj fel újra, lét,
Talpra, álmodozók! – mert, ki nyomomba lép,
Mert ki előreküld tündöklő híradásnak,
Szabadság-angyal az, a Fény, az óriás Nap!

NEMES NAGY ÁGNES fordítása

NÉVJEGY

a palástja a tenger vízbe ömlött olaj szivacsosnya, karomja
a Nap, ötomborok nélkül, a ruhája kék, mint az alvado jég,
és azt mondta: lassítsuk meg a kék köveket
Fischer, Roland

Lapunk állandó támogatói:

Aranka György Alapítvány, Nemzeti Kulturális Alap,
Communitas Alapítvány, Bethlen Gábor Alap

nka
Nemzeti Kulturális Alap

A szerkesztőség székhelye: Marosvásárhely, Tusnád u. 5. sz.; Postacím: 540027 Târgu Mureș, str. Tușnad 5, vagy Of. P. 1. C. P. 89; Telefon: 0040-(0)365-801946; E-mail: lato.szerk@gmail.com; Kiadóhivatal: 540028 Târgu Mureș, str. Primăriei 2. Kéziratokat nem őrzünk meg és nem küldünk vissza. Nyomta az Alutus Rt., Csíkszereda. Igazgató: Hajdú Áron. Belföldi előfizetés egy évre 96, fél évre 48, negyedévre 24 lej. Előfizetéseket a szerkesztőségben vesszünk föl.

ISSN 1220-5982